

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Taloudellinen katsaus

Syksy 2016

Valtiovarainministeriön julkaisu – 31a/2016

Talousnäkömät

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Taloudellinen katsaus

Syksy 2016

Valtiovarainministeriön julkaisu – 31a/2016

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
PL 28 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 16001 (vaihde)
Internet: www.vm.fi

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö/
Tietotuki- ja julkaisuyksikkö/Anitta Tärkkän

Helsinki 2016

Kuvailulehti

Julkaisija ja julkaisu-aika	Valtiovarainministeriö, syyskuu 2016	
Tekijät	Valtiovarainministeriö	
Julkaisun nimi	Taloudellinen katsaus, syyskuu 2016	
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Julkaisun kieliversiot: ruotsi: Ekonomisk översikt, hösten 2016 (31b/2016) englanti: Economic Survey, Autumn 2016 (31c/2016)	
Asiasanat	Julkinen talous, taloudellinen kehitys, talousarvioehdotus	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtiovarainministeriön julkaisu 31a/2016	
Julkaisun myynti/jakaja	Julkaisu on saatavissa pdf-tiedostona osoitteesta www.vm.fi/julkaisut .	
ISBN 978-952-251-793-7 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sivuja 100	Kieli Suomi
Tiivistelmä <p>Ennusteen mukaan Suomen talous kasvaa kuluvana vuonna 1,1 % edelliseen vuoteen verrattuna. Seuraavien kahden vuoden aikana kasvu jää yhden prosentin tuntumaan ja koko ennusteperiodilla kumulatiivinen kasvu jää vain noin kolmeen prosenttiin.</p> <p>Huolimatta hienoisesta talouden piristymisestä Suomen taloustilanne pysyy lähivuosien ajan heikkona. Ennusteen mukaan BKT tulee olemaan vielä 2018 noin 3 % pienempi kuin vuonna 2008 ja teollisuustuotannon taso jäisi samana vuonna 2018 hieman yli viidenneksen alemmalle tasolle kuin kymmenen vuotta sitten. Viennin kehitys jää edelleen maailmankauppaa vaisummaksi ja siten markkinaosuuksien menettäminen kansainvälisessä kaupassa jatkuu.</p> <p>Lähivuosien taloudellista aktiiviteettiä kannattelee etupäässä yksityinen kulutus ja investoinnit. Keskipitkällä aikavälillä talouden tuotantomahdollisuuksia kuvaavan potentiaalisen tuotannon kasvu jää selvästi alle yhden prosentin.</p> <p>Maa- ja kaupantalon kasvunäkymät ovat heikentyneet viimeaikoina. Maailmankaupan kasvu jää tänä vuonna vain 2 prosenttiin ollen prosenttiyksikön alhaisempaa kuin maailmantalouden kasvu.</p> <p>Iso-Britannian eroaminen EU:sta on ensisijaisesti maata itseään koskettava negatiivinen shokki. Iso-Britannian talouskasvu tulee selvästi hidastumaan lähitulevaisuudessa.</p> <p>Suomen julkinen talous pysyy alijäämäisenä vuosikymmenen loppuun saakka. Julkiseen talouteen on eri hallitusten toimesta kohdentunut mittavia sopeutustoimia, mutta niistä huolimatta alijäämä ei ole supistunut merkittävästi. Talouden hidas kasvu ei tuota tarpeeksi verotuloja rahoittamaan julkisia menoja ikääntymisen aiheuttaessa automaattista menojen kasvupainetta.</p>		

Presentationsblad

Utgivare och datum	Finansministeriet, september 2016	
Författare	Finansministeriet	
Publikationens titel	Taloudellinen katsaus, syksy 2016	
Publikationens andra versioner	Publikationens språkversioner: svenska: Ekonomisk översikt, hösten 2016 (31b/2016) engelska: Economic Survey, Autumn 2016 (31c/2016)	
Publikationsserie och nummer	Finansministeriets publikationer 31a/2016	
Beställningar/distribution	Publikationen finns i PDF-format på www.vm.fi/julkaisut .	
ISBN 978-952-251-793-7 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sidor 100	Språk Finska
Sammandrag <p>Enligt prognosen växer Finlands ekonomi i år med 1,1 % jämfört med föregående år. De följande två åren håller sig tillväxten kring 1 % och under hela prognosperioden stannar den kumulativa tillväxten på endast cirka 3 %.</p> <p>Trots den försiktiga ekonomiska återhämtningen förblir Finlands ekonomiska läge svagt de närmaste åren. Enligt prognosen kommer BNP 2018 fortfarande att vara cirka 3 % mindre än 2008 och industriproduktionen ligger samma år 2018 på en nivå som är något mer än en femtedel sämre än för tio år sedan. Exporten utvecklas fortfarande stillsammare än världshandeln och Finland fortsätter således att förlora marknadsandelar inom den internationella handeln.</p> <p>De närmaste åren bärs den ekonomiska aktiviteten fortfarande främst av den privata konsumtionen och investeringarna. På medellång sikt stannar produktionspotentialens tillväxt, som beskriver ekonomins produktionsmöjligheter, klart under 1 %.</p> <p>Världsekonomin och världshandeln tillväxtutsikter har försämrats på senare tid. Världshandeln ökar med endast 2 % i år, så tillväxten är 1 procentenhet lägre än världsekonomin tillväxt.</p> <p>Storbritanniens utträde ur EU innebär en negativ chock som i första hand berör landet självt. Den ekonomiska tillväxten i Storbritannien kommer att avta klart inom den närmaste framtiden.</p> <p>Finlands offentliga finanser fortsätter att uppvisa ett underskott till utgången av åriondet. Olika regeringar har riktat omfattande anpassningsåtgärder mot de offentliga finanserna, men ändå har underskottet inte krympt märkbart. Den långsamma ekonomiska tillväxten ger inte tillräckligt med skatteinkomster för att finansiera de offentliga utgifterna.</p>		

Description page

Publisher and date	Ministry of Finance, September 2016	
Author(s)	Ministry of Finance	
Title of publication	Taloudellinen katsaus, syksy 2016	
Parts of publication/ other versions released	The publication 's language versions: Swedish: Ekonomisk översikt, hösten 2016 (31b/2016) English: Economic Survey, Autumn 2016 (31c/2016)	
Publication series and number	Ministry of Finance publications 31a/2016	
Distribution and sale	The publication can be accessed in pdf-format at www.vm.fi/julkaisut .	
ISBN 978-952-251-793-7 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	No. of pages 100	Language Finnish
Abstract <p>The Finnish economy is predicted to post year-on-year growth of 1.1% in 2016. Over the next two years growth will hover around 1%, and cumulative growth for the whole outlook period will reach no more than some 3%.</p> <p>Despite the slight rebound, the outlook for Finland's immediate future is one of continued economic weakness. The 2018 forecast is that GDP will still be some 3% lower than in 2008, and that industrial output will be around one-fifth lower than 10 years ago. The performance of exports will remain weaker than global trade, and therefore Finland will continue to lose market shares in world trade.</p> <p>In the next few years ahead private consumption and investment will be the main drivers of economic activity. In the medium term potential output growth, which reflects the level of output possible given the resources on hand, will be less than 1%.</p> <p>The growth outlook for the global economy and trade has deteriorated recently. World trade growth will reach just 2% this year, one percentage point slower than global trade growth.</p> <p>The UK's exit from the EU is primarily a negative shock for the British economy itself. UK economic growth will slow appreciably in the immediate future.</p> <p>In Finland, public finances will remain in deficit until the end of the decade. Successive governments have undertaken substantial fiscal adjustment efforts, but nonetheless failed to significantly reduce the deficit. Slow economic growth is not generating enough tax revenue to finance public expenditure.</p>		

Esipuhe

Katsauksessa esitetään vuosien 2016–2018 taloudellista kehitystä koskeva ennuste. Lyhyen ajan talousennusteen ohella se sisältää myös vuoteen 2020 ulottuvan talouden keskipitkän ajan kehitysarvion.

Katsauksessa esitetyt ennuste ja kehitysarvio on laadittu kansantalousosastolla riippumattomasti perustuen lakiin talous- ja rahaliiton vakaudesta, yhteensovittamisesta sekä ohjauksesta ja hallinnasta tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta sekä julkisen talouden monivuotisia kehyksiä koskevista vaatimuksista (869/2012).

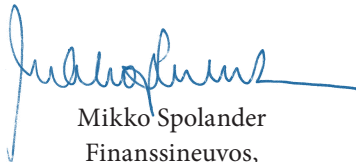
Katsauksen tarkastelujen pohjana ovat Tilastokeskuksen heinäkuussa 2016 julkaisemat, vuotta 2015 koskevat kansantalouden tilinpidon tiedot sekä muut julkiset tilastot, jotka on saatu käyttöön 2.9.2016 mennessä.

Helsingissä syyskuussa 2016

Valtiovarainministeriön kansantalousosasto

Markus Sovala
Osastopäällikkö, ylijohaja

Mikko Spolander
Finanssineuvos,
vakaussyksikön päällikkö
(julkisen talouden osalta)

Toteutunutta kehitystä koskevien tietojen lähde: Tilastokeskus ellei muuta mainittu.

TAULUKOISSA KÄYTETYT SYMBOLIT JA LYHENTEET

-	Ei mitään ilmoitettavana
0	Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä
..	Tietoa ei ole saatu
.	Loogisesti mahdoton esitettäväksi
**	Ennuste
CPB	CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis
HWWI	Hamburgisches WeltWirtschafts Institut
IMF	Kansainvälinen valuuttarahasto
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
VM	Valtiovarainministeriö

Kukin taulukoiden luvuista on pyöristetty erikseen.

Sisältö

Yhteenveto	13
1 Talousnäkymät	27
1.1 Kansainvälinen talous	27
1.2 Ulkomaankauppa.....	39
1.3 Kotimainen kysyntä	42
1.3.1 Yksityinen kulutus	42
1.3.2 Julkinen kulutus.....	45
1.3.3 Yksityiset investoinnit.....	47
1.3.4 Julkiset investoinnit	51
1.4 Kotimainen tuotanto.....	52
1.4.1 BKT.....	52
1.4.2 Jalostus.....	54
1.4.3 Palvelut.....	56
1.5 Työvoima.....	60
1.6 Tulot, kustannukset ja hinnat.....	62
1.6.1 Kansantulo	62
1.6.2 Palkat.....	63
1.6.3 Kuluttajahinnat	64
2 Talouspolitiikka ja julkinen talous	67
2.1 Julkisyhteisöt yhteensä.....	67
2.1.1 Arvioita finanssipolitiikan vaikutuksista	71
2.1.2 Julkisyhteisöjen velka.....	73
2.2 Valtiontalous.....	75
2.2.1 Valtiontalouden menot	77
2.2.2 Valtiontalouden tulot	80
2.2.3 Budjettitalous ja kansantalouden tilinpito.....	83

2.3	Paikallishallinto	84
2.4	Sosiaaliturvarahastot.....	89
2.4.1	Työeläkerahastot.....	89
2.4.2	Muut sosiaaliturvarahastot.....	91
2.5	Julkisen talouden kestävyys pitkällä aikavälillä.....	93

Liitetaulukot	95
----------------------------	----

Kehikot:

Laskelmia julkisen talouden sopeuttamisesta finanssipolitiikan sääntöjen avulla Kooma-mallissa.....	18
Miten kilpailukykysojimus otetaan huomioon ennusteessa?	23
Brexit	33
Teollisuusyritysten kilpailukyky kyselytulosten valossa.....	58
Kuin harakka tervatulla katolla – Suomi ja EU:n finanssipolitiikan säännöt.....	72
Vuoden 2017 budjetti ja valtiontalouden kehukset	78

Yhteenveto

Talouden suhdannenäkymät 2016-2018

Tilastokeskuksen viimeisen tilastojulkistuksen mukaan Suomen kansantalous kasvoi viime vuonna 0,2 % kolmen taantumavuoden jälkeen. Erittäin vaikean kasvun lähteenä oli pääasiassa kotimainen kysyntä.

Ennusteen mukaan Suomen talous kasvaa kuluvana vuonna 1,1 % edelliseen vuoteen verrattuna. Seuraavien kahden vuoden aikana kasvu jää yhden prosentin tuntumaan ja koko ennusteperiodilla kumulatiivinen kasvu jää vain noin kolmeen prosenttiin.

Huolimatta hienoisesta talouden piristymisestä Suomen taloustilanne pysyy lähivuosien ajan heikkona. Ennusteen mukaan BKT tulee olemaan vielä 2018 noin 3 % pienempi kuin vuonna 2008 ja teollisuustuotannon taso jäisi samana vuonna 2018 hieman yli viidenneksen alemmalle tasolla kuin kymmenen vuotta sitten. Viennin kehitys jää edelleen maailmankauppaa vaisummaksi ja siten markkinaosuuksien menettäminen kansainvälisessä kaupassa jatkuu.

Lähivuosien taloudellista aktiviteettia kannattelee etupäässä yksityinen kulutus ja investoinnit. Keskipitkällä aikavälillä talouden tuotantomahdollisuuksia kuvaavan potentiaalisen tuotannon kasvu jää selvästi alle yhden prosentin.

Maailmantalouden ja –kaupan kasvunäkymät ovat heikentyneet viimeaikoina. Maailmankaupan kasvu jää tänä vuonna vain 2 prosenttiin ollen prosenttiyksikön alhaisempaa kuin maailmantalouden kasvu. Maailmankaupan ennustetaan hieman piristyvän, mutta ennusteperiodin lopussakin kasvu jää 4 prosenttiin. Kiinan talouden kasvunäkymät ovat edelleen heikentyneet ja kasvuvauhti taantuu 6 prosenttiin vuonna 2018. Kiinan talouskasvun hidastuminen heijastuu muiden kehittyvien maiden talousnäkyymiin erityisesti aiempaa hitaamman raaka-aineiden kysynnän johdosta. Kiinan osakemarkkinoiden kehitys on viime aikoina herättänyt epävarmuutta, mutta paikallisen markkinan rakenne ja toiminta eroavat huomattavasti länsimaisesta, eikä se samalla tavalla kuvaa reaalitalouden kehitystä. Venäjän talouskehityksessä ei ole nähtävissä nopeaa toipumista. Tuonti alenee edelleen ja talouden tervehdyttämisen kannalta välttämättömät rakenneuudistukset antavat odottaa itseään.

Useiden Suomelle tärkeiden kauppakumppaneiden talouksien ennustetaan kehittyvän varsin suotuisasti. Ruotsin talouskasvu jatkuu nopeana. Täksi vuodeksi ennustetaan yli kolmen prosentin kasvua ja seuraavina kahtena vuotena kasvu jatkuu selvästi EU-alueen keskimääräistä kasvua nopeampana. Euroalueella maltillinen talouskasvu on käynnistynyt ja kasvua kertyy kumulatiivisesti noin neljä prosenttia ennusteperiodin aikana. Yhdysval-

tojen talouskasvu hieman hidastuu kuluvana vuonna ja jää 1,7 prosenttiin. Vuosina 2017 ja 2018 talouskasvun ennustetaan kuitenkin nousevan yli kahden prosentin. Iso-Britannian eroaminen EU:sta on ensisijaisesti maata itseään koskettava negatiivinen shokki. Iso-Britannian talouskasvu tulee selvästi hidastumaan lähitulevaisuudessa ja siten sillä on myös jossain määrin vaikutusta kauppakumppanien taloudelliseen kehitykseen. Reaalitaloudellisten vaikutusten arvioiminen on kuitenkin vielä hyvin vaikeaa, koska neuvottelut eroamisesta alkavat vasta myöhemmin.

Keskuspankkien harjoittama rahapolitiikka on kasvua tukevaa. Euroopan Keskuspankki on edelleen laajentanut poikkeuksellisia rahapoliittisia operaatioita ja tulee myös pitää-määrän ohjauskorot historiallisen alhaisina koko ennustejakson ajan. Lyhyet korot pysyvät negatiivisina koko ennustejakson ajan ja kymmenen vuoden keskimääräinen korko vuonna 2018 jää yhteen prosenttiin.

Euron dollarikurssin arvioidaan pysyvän melko lailla nykyisellä 1,1:n tasolla koko ennustejakson ajan. Suomen viennissä sopimusvaluuttana käytetään noin 80 prosenttisesti euroja ja dollareita. Energian, erityisesti öljyn, hinnan alhaisuus edesauttaa energiaintensiivisen talouden, kuten Suomen, kasvunäkymiä. Voimakkain vaihe energian ja raaka-aineiden hintojen alenemisessa on ohitettu ja öljyn kohdalla hinta kääntyy hyvin maltilliseen nousuun. Teollisuuden käyttämien raaka-aineiden hinnoissa ei ole näköpiirissä nousupainetta.

Ansiotason kehityksellä on merkityksensä kilpailukyvyyn kannalta ja se vaikuttaa myös kotimaiseen kustannuskehitykseen. Nimellisansiot nousevat kuluvana vuonna hiukan yli prosentin vauhtia, mutta ensi vuonna kilpailukykysovimuksen myötä ansiotasoindeksi nousu jää alle prosenttiin ja työnantajien sosiaaliturvamaksut alenevat noin 7 %. Ennustetulla kehityksellä kustannuskilpailukykyimme paranee esimerkiksi Ruotsiin ja Saksaan verrattuna.

Tänä vuonna Suomen BKT:n ennustetaan kasvavan 1,1 %. Maltillisen kasvun taustalla on etupäässä yksityisen kulutuksen ja investointien suotuisa kehitys. Yksityinen kulutus lisääntyy 1,2 prosentilla viimevuotisesta johtuen lähinnä kotitalouksien suotuisasta reaalitulojen kehityksestä ja työmarkkinoilla tapahtuneesta käänteestä parempaan. Kotitalouksien velkaantumisessa ei tapahdu suurta muutosta ja säästämisaste hiukan alenee. Yksityisten investointien ennustetaan kasvavan 4,3 % ja kasvu on laajapohjaista, sillä vain T&K-investoinnit vähenevät. Asuinrakennusinvestoinnit lisääntyvät 9 % edellisvuodesta ja muut talonrakennusinvestoinnit hieman yli 7 %.

Nettoviennin vaikutus kasvuun on selvästi negatiivinen johtuen tuonnin vientiä suu-remmasta kasvusta. Tuonti lisääntyy kuluvana vuonna 2 %, ja sitä vauhdittavat investointien ja kulutuskysynnän kasvu. Viennin ennustetaan nousevan vain 1,0 % ja siten markkinaosuutta edelleen menetetään maailmankaupassa. Vaihtotaseen ennustetaan tänä vuonna muodostuvan lievästi ylijäämäiseksi.

Teollisuustuotannon lasku jatkuu edelleen. Teollisuustuotannon ennustetaan laskevan 2,2 % edellisvuodesta. Palvelutuotannon kasvu jää alle prosentin, joten kokonaisuudessaan kuluvan vuoden kuva tuotannosta on hyvin vaisu. Työllisyysasteen ennustetaan nousevan 68,5 prosenttiin. Työttömyysasteen trendi on kääntynyt hienoiseen laskuun ja siten työttömyysasteen vuosikeskiarvoksi muodostuu 9 %. Pitkäaikaistyöttömien määrä on edelleen nousussa. Kuluttajahinnat nousevat edelleen maltillisesti, vain 0,4 %.

Vuoden 2017 kasvuksi ennustetaan 0,9 %. Kasvun taustalla on edelleen investointien suotuisa kehitys ja yksityinen kulutus. Vienti piristyy maailmankaupan elpymisen vanavedessä, mutta kasvu on edelleen historiaansa verrattuna vaisua. Vienti kasvaa hiukan tuontia nopeammin, joten nettoviennin kontribuutio muodostuu lievästi positiiviseksi. Yksityiset investoinnit kehittyvät edelleen suotuisasti vaikka rakennusinvestointien kovin nousu on jo takana. Toisaalta kone- ja laiteinvestoinnit lisääntyvät ja T&K-investoinnit kääntyvät myös nousuun.

Yksityisen kulutuksen määrän kasvu hidastuu hieman, ollen 0,7 %, mutta säilyy kohtuullisen vahvana verrattuna käytettävissä olevien tulojen kehitykseen. Kilpailukykykysymyksen seurauksena nimellisansioiden ennustetaan nousevan vain 0,8 %. Paraneva työllisyystilanne omalta osaltaan tukee yksityistä kulutusta. Teollisuustuotannon ennustetaan vihdoin kääntyvän noin 2 prosentin nousuun etupäässä metalliteollisuuden ansiosta. Palvelutuotannossa ei ole merkittävää piristymistä näköpiirissä. Työllisten määrä lisääntyy 0,3 % ja työttömyysasteen arvioidaan laskevan 8,8 prosenttiin. Kuluttajahintojen nousu kiihtyy 1,1 prosenttiin.

Ennustejakson viimeisenä vuotena talouskasvuksi muodostuu 1,1 %. Kokonaiskuva vuosista 2016 – 2018 on talouskasvun kannalta erittäin vaisu. Syynä alhaiseen kasvuun on se, että viennin kehitys jää koko periodin ajan heikoksi. Lyhyellä aikavälillä kotimaisen kysynnän kehitys ylläpitää talouskasvua, mutta pienen avoimen talouden kohdalla se ei kuitenkaan riitä luomaan edellytyksiä ennakoitua nopeammalle kasvulle. Taloudellisen hyvinvoinnin ja sen taustalla olevan kansainvälisen työnjaon kannalta tarvitaan myös kilpailukykyistä vientisektoria.

Ennustekuvan mukaan vuosien 2016 – 2018 kumulatiivinen kasvu jää vain noin 3 prosenttiin ja BKT:n määrä jää edelleen pienemmäksi kuin vuonna 2008. Suomen taloudellinen tilanne on siis heikko ja vielä suurempien haasteiden edessä kuin aikaisemmin on arvioitu. Ennustehorisontin aikana Suomen talous kasvaa hiukan potentiaalista tuotantoa nopeammin, joten negatiivinen tuotantokuilu supistuu.

Suomen julkinen talous pysyy edelleen alijäämäisenä ennustejaksolla eri hallitusten sopeustoimista huolimatta. Alijäämä kuitenkin pienenee vähitellen. Hidas kasvu ei tuota tarpeeksi verotuloja rahoittamaan julkisia menoja ja lisäksi julkisia menoja kasvattaa väestön ikääntyminen. Valtio on julkisen talouden sektoreista eniten alijäämäinen. Veroaste eli verojen suhde BKT:hen alenee lähivuosina. Kilpailukyky sopimus laskee veroastetta merkittävästi. Myös menoaste alenee ennusteperiodilla.

Julkinen velka suhteessa BKT:hen on kasvanut yhtäjaksoisesti jo pitkään. Velkasuhde taittuu tilapäisesti vuosikymmenen lopussa. Julkisyhteisöjen velka ylitti viime vuonna EU:n perussopimuksen mukaisen 60 prosentin rajan ja velkasuhde pysyy tämän rajan yläpuolella vuosikymmenen loppuun saakka.

Ennusteen riskit kansainvälisen talouden puolelta ovat edelleen negatiiviset. Kiinassa erityisesti yksityisen sektorin nopea velkaantuminen on jatkunut. Kiinan kasvun hidastuminen ja rakennemuutos voivat myös aiheuttaa ennustettua suurempia vaikeuksia erityisesti kehittyville talouksille. Myös euroalueella vallitsevat edelleen alasuuntaan painottuvat riskit ja Brexitin talousvaikutusten arvioiminen on hyvin hankalaa. Venäjän taloustilanne pysyy heikkona. Poliittiset jännitteet ovat taas nostamassa päätään ja saattavat edelleen syventää Venäjän taantumaa.

Myös rahoitusmarkkinoilla epävarmuus tulee jatkumaan. Pankkisektorin tilanne esimerkiksi Italiassa ja osittain myös Saksassa aiheuttaa huolta ja tartuntariskin mahdollisuus on ilmeinen. Tehdyt pankkien stressitestit eivät tule kokonaan häivyttämään epävarmuutta pankkisektorin osalta. Epätavallisen rahapolitiikan seurauksien arvioiminen kokonaisuudessaan on mahdotonta. Joka tapauksessa kevyen rahapolitiikan johdosta halukkuus riskinottoon lisääntyy ja sijoitusvirtoja on ohjautunut asunto- ja osakemarkkinoille osittain alhaisen luoton kysynnän johdosta.

Kotimaiset riskit liittyvät reaalityalouden kehitykseen ja työmarkkinoihin. Suomen talouskasvu on viimeisten vuosien aikana ollut surkeaa ja se jää myös seuraavien parin vuoden aikana kilpailijamaita alhaisemmaksi. Ennustetun kaltaisella talouskasvu-uralla Suomen talous tulee olemaan herkkä negatiivisille shokeille ja lisäksi kasvu ei riitä olennaisesti parantamaan työmarkkinoiden tilannetta. Hallituksen asettama työllisyystavoite ei ennusteen valossa tule toteutumaan ja pitkäaikais- ja rakennetyöttömyyden nousu tulee jättämään pitkäkestoisen ongelman kansantalouteen. Ennustetun kaltainen talouskehitys ei tule olennaisesti parantamaan julkisen talouden tilaa Suomessa.

Talouspolitiikassa uudistukset joilla aidosti vaikutetaan kotitalouksien ja yritysten käyttäytymiseen olisivat ensisijaisia. Ei-aktiivisen väestön määrä on liian korkealla tasolla ja työmarkkinoiden kohtaannossa olisi parannettavaa. Yritysten sijoittumiseen ja tuotannolliseen toimintaan vaikuttavat panosten hintataso ja –kehitys. Kilpailullisilla markkinoilla näiden tekijöiden vaikutus tulee entisestään korostumaan ja tämä tulisi talouspolitiikan valmistelussa ottaa huomioon.

Johtuen heikoista talousnäkyistä, Suomen talouden kehitystä ja talouspolitiikan linjaa tullaan myös jatkossa seuraamaan erittäin tarkasti myös rajojemme ulkopuolella. Ulkopuolisten tarkkailijoiden arvioilla on omalta osaltaan vaikutusta siihen, minkälaiseksi taloudellinen toimintaympäristö tulee muodostumaan.

Taulukko 1. Keskeiset ennusteluvut

	2015 mrd. euroa	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
		määrän muutos, prosenttia					
Bruttokansantuote markkinahintaan	209	-0,8	-0,7	0,2	1,1	0,9	1,1
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	78	0,5	-0,2	1,9	2,0	2,9	3,6
Kokonaistarjonta	287	-0,4	-0,6	0,7	1,3	1,4	1,8
Tavaroiden ja palvelujen vienti	77	1,1	-1,7	-0,2	1,0	3,0	3,8
Kulutus	167	0,0	0,3	1,1	0,8	0,1	0,4
Yksityinen	116	-0,5	0,6	1,5	1,2	0,7	0,6
Julkinen	51	1,1	-0,5	0,4	-0,1	-1,3	0,0
Investoinnit	43	-4,9	-2,5	0,7	4,3	3,3	2,9
Yksityiset	35	-6,6	-3,4	2,2	4,3	3,9	3,8
Julkiset	8	2,6	0,9	-5,1	4,3	0,6	-0,8
Kokonaiskysyntä	288	-0,4	-0,6	1,0	1,3	1,4	1,8
Kotimainen kysyntä	211	-1,1	-0,1	1,4	1,5	0,9	1,1
		2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Bruttokansantuote, mrd. euroa		203	205	209	213	218	223
Palvelut, määrän muutos, %		-1,4	-0,5	0,8	0,8	0,8	0,9
Koko teollisuus, määrän muutos, %		0,0	-0,5	-2,5	-2,2	1,9	2,6
Työn tuottavuus, muutos, %		0,5	-0,1	0,2	0,0	-0,3	1,0
Työlliset, muutos, %		-1,0	-0,4	-0,4	0,4	0,3	0,5
Työllisyysaste, %		68,5	68,3	68,1	68,5	68,8	69,3
Työttömyysaste, %		8,2	8,7	9,4	9,0	8,8	8,5
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %		1,5	1,0	-0,2	0,4	1,1	1,3
Ansiotasoindeksi, muutos, %		2,1	1,4	1,3	1,2	0,8	1,2
Vaihtotase, mrd. euroa		-3,3	-1,9	0,3	0,6	0,7	0,7
Vaihtotase, suhteessa BKT:een, %		-1,6	-0,9	0,1	0,3	0,3	0,3
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %		0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,1
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %		1,9	1,4	0,7	0,3	0,4	1,0
Julkisyhteisöjen menot, suhteessa BKT:een, %		57,5	58,1	57,7	57,4	56,6	55,9
Veroaste, suhteessa BKT:een, %		43,7	43,9	44,1	44,3	43,3	42,9
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %		-2,6	-3,2	-2,8	-2,4	-2,6	-2,0
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %		-3,7	-3,7	-3,0	-2,8	-2,8	-2,3
Julkisyhteisöjen bruttovelka, suhteessa BKT:een, %		55,4	59,3	62,6	64,3	65,8	66,4
Valtionvelka, suhteessa BKT:een, %		44,1	46,3	47,7	49,7	51,2	52,1

Laskelmia julkisen talouden sopeuttamisesta finanssipolitiikan sääntöjen avulla Kooma-mallissa

VM:n kansantalousosaston makromallilla (Kooma-malli) on tarkasteltu julkisen talouden sopeuttamista finanssipolitiikan sääntöjen avulla. Tarkasteluajanjakso alkaa vuodesta 2017 ja on 10 vuoden pituinen. Tulokset on raportoitu suhteessa talouden tasapainouraan, joka voi olla tässä julkaisussa esitetty VM:n kansantalousosaston arvio talouskehityksestä.

Peruslaskelmassa on tarkasteltu julkisten menojen lisäämisen vaikutuksia, kun lisäys rahoitetaan valtionvelalla. Julkista kulutusta lisätään 1 % suhteessa BKT:een ajanjakson alussa, mikä nostaa BKT:tta välittömästi. Julkinen kulutus syrjäyttää jonkin verran yksityistä kulutusta, joten julkisten menojen noustessa yksityinen kulutus laskee. Julkisen kulutuksen lisäämisellä on kokonaiskysyntää kasvattava vaikutus, joten tuottajahinnat nousevat. Siten viennin hintakilpailukyky alenee ja vienti laskee. Yksityisen kotimaisen kysynnän ja viennin kasvun hidastumisen myötä tuotannon kasvukin kääntyy laskuun. Työllisyys paranee tilapäisesti. Julkisen sektorin velka nousee, sillä lisääntynyttä kulutusta ei pystytä kompensoimaan veropohjien muutoksilla vaan tarvittaisiin myös veroasteiden korotuksia.

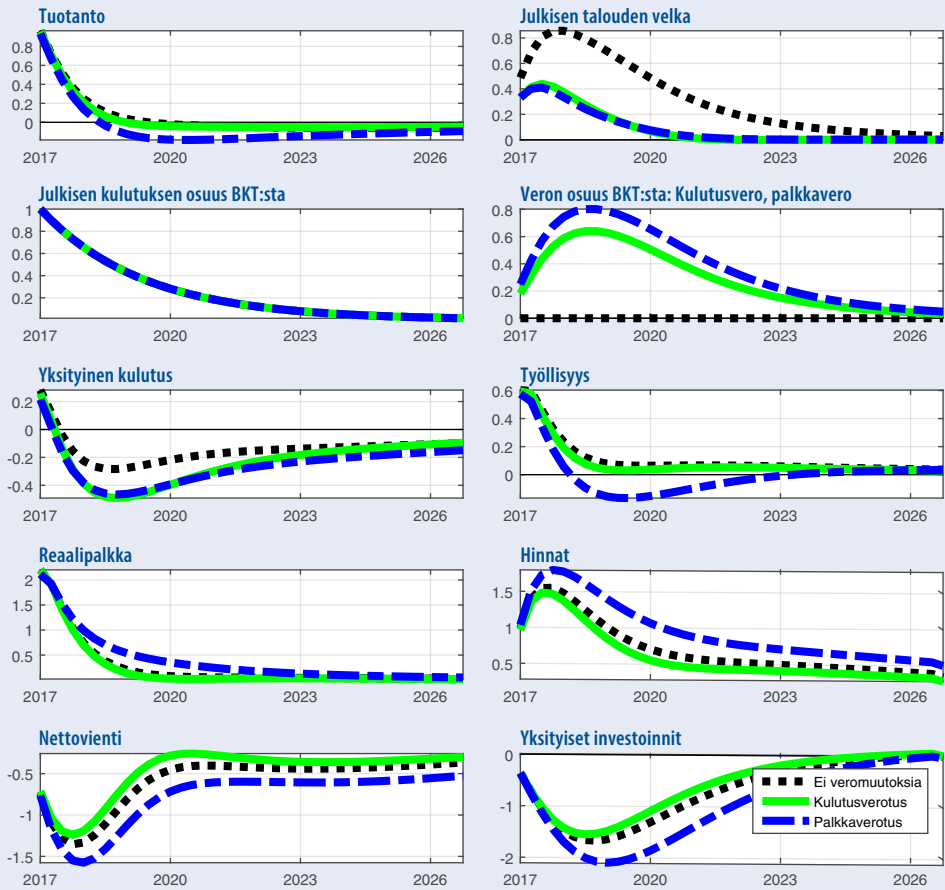
Laskelmassa on myös vertailtu julkisen kulutuksen lisäämisen rahoittamista erikseen palkkaverotusta sekä kulutusverotusta kiristämällä. Tätä varten malliin on lisätty finanssipolitiikan sääntöjä, jotka pyrkivät tasaamaan velan vaihteluita ja palauttavat velan nopeammin takaisin perusuralleen. Molemmat säännöt reagoivat samalla tavalla velan muutoksiin ja tasoon, ja muuttavat näin joko ansiotuloveroastetta tai kulutusveroastetta. Säännöissä velan muutos ja taso vaikuttavat veroasteeseen siten, että velan muutoksen painoarvoksi on annettu noin 63 % ja velan tason painoarvoksi noin 37 %.

Finanssipolitiikan sääntöjä käyttämällä julkisen velan nousu jää peruslaskelmaa pienemmäksi. Kun julkisen kulutuksen aiheuttama velan muutos sopeutetaan finanssipolitiikan säännöillä, kulutusvero ja ansiotuloverotus muuttuvat suhteessa lähes yhtä paljon. Oheiset kuvat osoittavat, miten erilaiset reaktiot monissa talouden keskeisissä muuttujissa voivat olla eri veroilla. Finanssipolitiikan säännön tarkoitus on vakauttaa julkinen velka, mutta lyhyellä aikavälillä julkinen velka pääsee nousemaan, sillä sääntöjen mukaan verojen muutos on asteittaista.

Kulutusverolla sopeuttaminen leikkaa yksityistä kulutusta enemmän kuin peruslaskelmassa. BKT:n muutos on kuitenkin samansuuruinen kuin peruslaskelmassa, sillä sekä vienti että investoinnit laskevat vähemmän ja tuottajahintojen nousu on maltillisempaa. Työmarkkinoihin kulutusverolla ei ole suurta vaikutusta. Veronkorotus alentaa työnteosta saatavaa ylijäämää alentaen näin työn tarjontaa, joten työllisyys jää hiven perusuraa alhaisemmaksi.

Sopeuttaminen ansiotuloverotusta kiristämällä johtaa korkeampiin palkankorotuksiin kuin edellisissä laskelmissa. Palkkojen vähitellen kohotessa työn kysyntä vähenee ja työttömyys kasvaa. Palkkojen nousu nostaa myös tuottajahintoja, joten vienti ja investoinnit supistuvat enemmän kuin aikaisemmissa laskelmissa. Kulutuksen reaktion muutos peruslaskelmaan verrattuna on samankaltainen molemmilla säännöillä, sillä palkkojen nousu kompensoi alhaisempaa työllisyyttä ansiotuloverolla sopeutettaessa. BKT jopa laskee suhteessa perusuraan.

Julkisen talouden sopeuttaminen finanssipolitiikan sääntöjä käyttäen

Keskipitkän aikavälin näkymät

Suomen bruttokansantuote kääntyi viime vuonna hienoiseen kasvuun supistuttuaan sitä ennen kolme vuotta peräkkäin. Suhdannekijöiden ohella heikon taloudellisen kehityksen taustalla on teollisuuden ja koko talouden rakennemuutos, mikä on heikentänyt myös talouden pidemmän ajan kasvunäkymiä. Talouskasvun odotetaan tänä ja kahtena seuraavana vuonna olevan noin prosentin tuntumassa ja kiihtyvän siitä kilpailukykysovimuksen ansiosta hieman yli prosenttiin keskipitkällä aikavälillä. Historiaan nähden keskipitkälle aikavälille odotettu kasvu on kuitenkin hidasta.

Keskipitkän aikavälin talousnäkymiä voidaan arvioida potentiaalisen tuotannon avulla, sillä sen ajatellaan määrittävän talouden kasvuedellytykset keskipitkällä aikavälillä. Valtiovarainministeriön kansantalousosasto käyttää potentiaalisen tuotannon arvioinnissa EU:n komission ja jäsenmaiden yhdessä kehittämää tuotantofunktio menetelmää, jossa potentiaalisen tuotannon kasvu jaetaan arvioihin potentiaalisen työpanoksen, pääoman ja kokonaistuottavuuden kehityksestä. Potentiaalinen tuotanto on havaitsematon muuttuja ja sen arviointi on haasteellista etenkin voimakkaan suhdannesyklin sekä tuotantorakenteen nopean muutoksen aikana.

Työpanoksen kasvu lisää potentiaalisen tuotannon kasvua hieman keskipitkällä aikavälillä. Työikäisen väestön supistuminen vähentää työpanosta lähivuosina, mutta työvoimaisuus arvioidaan hieman kohoavan etenkin vanhemmissa ikäryhmissä. Toinen työpanoksen kasvua määrittävä tekijä on rakenteellinen työttömyysaste. Se on työttömyyden taso, jonka alapuolella työmarkkinoille alkaa muodostua palkkapaineita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työttömyys on rakenteellisen tasonsa yläpuolella silloin, kun reaaliset yksikkötyökustannukset laskevat eli palkat nousevat hitaammin kuin tuottavuus ja inflaatio yhteensä. EU:n yhteistä menetelmää käyttäen Suomen rakenteellisen työttömyysasteen arvioidaan laskevan kilpailukykysovimuksen ansiosta runsaaseen seitsemään prosenttiin. Keskipitkän aikavälin ennusteessa työttömyyden arvioidaan lähenevän tätä tasoa tuotantokuilun sulkeutuessa.

Kokonaistuottavuuden kasvu on ollut keskeinen talouskasvun lähde viimeiset vuosikymmenet. Viime vuosina kokonaistuottavuus on kehittynyt vaatimattomasti. Heikon kehityksen taustalla ovat olleet suhdannekijät, mutta myös rakenteelliset tekijät. Korkean tuottavuuden toimialojen tuotanto on supistunut merkittävästi ja koko talouden rakenne palveluvaltaistunut. Kokonaistuottavuuden trendikasvu on viime vuosina ollut lievästi negatiivinen ja kasvun arvioidaan keskipitkällä aikavälillä olevan juuri ja juuri positiivista, kun 2000-luvun alkupuolella totuttiin yli kahden prosentin kasvuun.

Työpanoksen ja kokonaistuottavuuden lisäksi talouden tuotantoedellytyksiin vaikuttaa pääomakanta. Useita vuosia jatkunut matala investointiaste on hidastanut pääomakannan kasvua ja siten heikentänyt tulevaa talouden kasvupotentiaalia. Investointiasteen kohoaminen ennustejaksolla lisää kuitenkin pääomakannan kasvun kautta potentiaalista tuotantoa hieman alle puolella prosentilla vuodessa.

Kokonaisuutena talouden kasvupotentiaalin arvioidaan kohoavan keskipitkällä aikavälillä runsaaseen puoleen prosenttiin vuodessa.

Havaitun ja potentiaalisen tuotannon ero eli tuotantokuilu on negatiivinen, kun havaittu tuotanto on potentiaalisen tuotannon alapuolella. Tällöin taloudessa on vapaata kapasiteettia ja tuotanto voi kasvaa potentiaalista tuotantoa nopeammin ilman hintapaineita. Tuotantokuilun arvioidaan olevan noin kaksi prosenttia suhteessa potentiaaliseen tuotantoon v. 2016. Talouden arvioidaan kasvavan vuosina 2016–2020 keskimäärin hieman yli prosentin vuosivauhtia. EU:n yhteisen menetelmän mukaisesti arvioidun potentiaalisen tuotannon kasvu Suomessa on tätä hitaampaa, keskimäärin hieman yli puoli prosenttia vuodessa. Bruttokansantuotteen kasvaessa potentiaaliaan nopeammin tuotantokuilu pienenee ja kehitysarviossa se sulkeutuu v. 2020. Tuotantokuilun sulkeutuessa työttömyys lähenee rakenteellista tasoaan, työvoimaosuus on trenditasollaan ja kokonaistuottavuuden kasvu vastaa trendikasvua, kun vapaa tuotantokapasiteetti on saatu käyttöön.

Suomen julkinen talous on ollut vuodesta 2009 lähtien syvästi alijäämäinen. Vaikka talouden kasvu elpyy ja tuotantokuilu umpeutuu, kasvu ei riitä kuroma julkisen talouden alijäämää umpeen. Samaan aikaan väestön ikääntyminen heikentää julkista taloutta. Siten julkisen talouden tulot eivät enää riitä ylläpitämään kaikkia nopeamman talouskasvun varaan rakennettuja julkisen sektorin rakenteita ja tehtäviä. Lisäksi kilpailukykysojimuksen arvioidaan lyhyellä aikavälillä heikentävän julkisen talouden rahoitusasemaa (katso tarkemmin kehikko sivuilla 23–24).

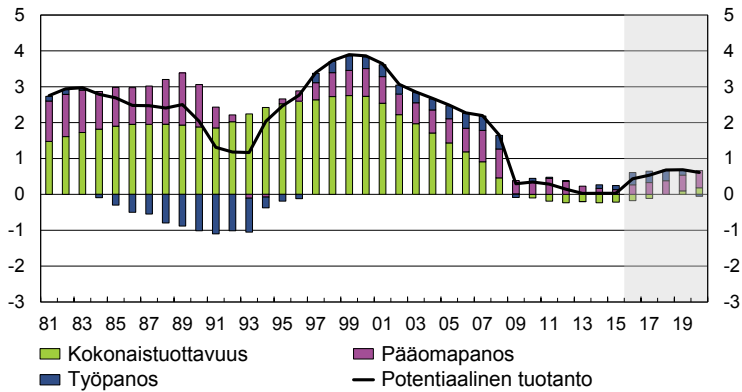
Potentiaalisen tuotannon hidas kasvu ei riitä vakauttamaan julkista taloutta, koska talouskasvun ja sitä kautta verokertymien kasvun arvioidaan olevan tulevinakin vuosina vaihtelevaa. Julkinen talous pysyy sopeutustoimista huolimatta rakenteellisesti alijäämäisenä. Julkinen velka suhteessa BKT:hen ylitti 60 prosentin rajan viime vuonna. Velkasuhteen kasvun suhteessa BKT:hen ennakoitaan kuitenkin pysähtyvän vuosikymmenen loppuun mennessä.

Taulukko 2. Keskeisiä lukuja keskipitkällä aikavälillä

	2014	2015	2016**	2017**	2018**	2019**	2020**
BKT markkinahintaan, määrän muutos, %	-0,7	0,2	1,1	0,9	1,1	1,3	1,3
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	1,0	-0,2	0,4	1,1	1,3	1,6	1,8
Työttömyysaste, %	8,7	9,4	9,0	8,8	8,5	8,1	7,7
Työllisyysaste, %	68,3	68,1	68,5	68,8	69,3	69,7	70,1
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-3,2	-2,8	-2,4	-2,6	-2,0	-1,5	-1,2
Valtio	-3,7	-3,0	-2,8	-2,8	-2,3	-2,0	-1,6
Kunnat	-0,8	-0,6	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Sosiaaliturvarahastot	1,3	0,9	0,9	0,7	0,7	0,8	0,7
Rakenteellinen jäämä, suhteessa BKT:een, %	-1,6	-1,2	-1,2	-1,6	-1,3	-1,1	-1,2
Julkisyhteisöjen bruttovelka, suhteessa BKT:een, %	59,3	62,6	64,3	65,8	66,4	66,2	65,6
Valtionvelka, suhteessa BKT:een, %	46,3	47,7	49,7	51,2	52,1	52,4	52,2
Tuotantokuilu, % potentiaalisesta tuotannosta ¹	-2,8	-2,6	-2,0	-1,7	-1,3	-0,7	0,0

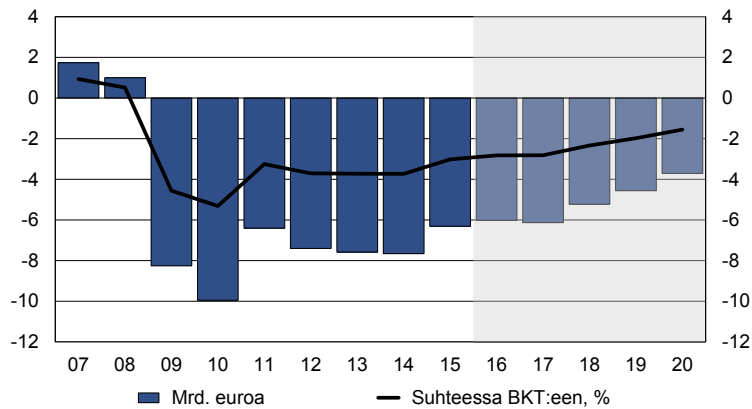
¹ Arvioitu EU:n yhteisellä menetelmällä

Potentiaalisen tuotannon kasvu ja sen osatekijät EU menetelmän mukaan, %

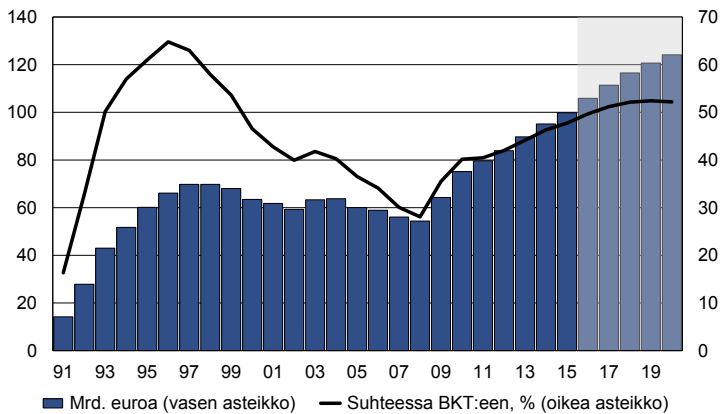
Lähde: Tilastokeskus, VM

Valtion rahoitusjäämä

Lähde: Tilastokeskus, VM

Valtionvelka

Lähde: Tilastokeskus, VM

Miten kilpailukyky sopimus otetaan huomioon ennusteessa?

Työmarkkinajärjestöt allekirjoittivat kilpailukyky sopimuksen 14.6.2016. Sopimuksen tavoitteena on parantaa suomalaisten yritysten hintakilpailukykyä ja lisätä tätä kautta vientiä ja työllisyyttä.

Sopimus pidentää vuosityöaikaan 24 tunnilla, leikkaa julkisen sektorin lomarahoja sekä alentaa työntekijän sosiaaliturvamaksuja ja siirtää niitä osittain palkansaajien maksettavaksi. Osana sopimusta voimassa olevia työ- ja virkaehtosopimuksia jatketaan vuodella ilman palkankorotuksia. Sopimus alentaa tuotannon yksikkötyökustannuksia noin neljä prosenttia. Lisäksi hallitus tukee sopimusta veronkevennyksin.

Vaikutukset työllisyyteen

Kilpailukyky sopimuskokonaisuuden arvioidaan, veronalennukset huomioiden, voivan lisätä työllisyyttä n. 40 000 hengellä pidemmällä aikavälillä. Sopimuksen työllisyysvaikutuksiin liittyy kuitenkin suurta epävarmuutta. Vaikutukset riippuvat paljolti siitä, kuinka Suomen työvoimakustannukset kehittyvät suhteessa kilpailijamaihin vuoden 2017 jälkeen, ja toisaalta yleisemmin kansainvälisestä talouskehityksestä. Kansainvälisen talouden vauhdin näkymät ja erityisesti investointitavaroiden heikko kysyntä hidastavat lyhyellä aikavälillä myönteisten vaikutusten toteutumista. Siten on epätodennäköistä, että kaikki myönteiset vaikutukset toteutuisivat yhtä nopeasti kuin työvoimakustannukset alenevat.

Käsillä olevassa VM:n kansantalousosaston ennusteessa oletetaan, että työvoimakustannusten aleneminen ei lisää työllisyyttä vielä v. 2017. Vuonna 2018 sopimuksen suotuisat vaikutukset työvoiman kysyntään alkavat näkyä, työllisyyden kasvu nopeutuu ja jatkuu myös vuosina 2019–2020. Ennusteessa työllisyys lisääntyy yhteensä 46 000 hengellä vuosina 2017–2020. Kilpailukyky sopimus myötävaikuttaa osaltaan työllisyyden myönteiseen kehitykseen. Ennustettua myönteisempi työllisyyskehitys on kuitenkin mahdollinen sopimuksen ansiosta.

Vaikutukset julkiseen talouteen

Kilpailukyky sopimukseen sisältyy sekä julkista taloutta vahvistavia että sitä heikentäviä elementtejä. Jos sopimus lisää työllisyyttä odotetusti ja jos valtio ja kunnat pystyvät hyödyntämään työajan pidennyksen luoman säästöpotentiaalin täysimääräisesti, sopimuskokonaisuuden vaikutus julkiseen talouteen voi olla neutraali pidemmällä aikavälillä.

Kilpailukyky sopimus ja siihen liittyvät veronalennukset heikentävät julkisen talouden rahoitusasemaa vuosina 2017–2019 hieman yli miljardilla eurolla ja vuodesta 2020 eteenpäin runsaalla 800 milj. eurolla ilman työllisyyden kohenemisen tuomia positiivisia vaikutuksia. Työllisyyden lisääntyminen 40 000 hengellä vahvistaisi julkisen talouden rahoitusasemaa n. 850 milj. euroa pidemmällä aikavälillä.

Kilpailukyky sopimus vähentää julkisen talouden tuloja lyhyellä aikavälillä. Sopimus leikkaa työnantajien ja palkansaajien maksamia yhteenlaskettuja sosiaalivakuutusmaksuja ja keventää välitöntä verotusta. Lisäksi sopimus hidastaa palkkasumman ja siitä perittävien verojen ja maksujen kasvua lyhyellä aikavälillä. Tulonjaon muutos yritysten hyväksi kasvattaa yritysten voitoistaan maksamia veroja.

Toisaalta sopimus vähentää myös julkisen talouden toimintamenoja, kun julkisen työnantajan sivukulut alenevat ja julkisen sektorin lomarahoja leikataan eikä palkkoja koroteta. Sopimus pienentää myös julkisen sektorin työvoimatarvetta pidemmällä aikavälillä.

Arvio kilpailukyky sopimuksen vaikutuksista julkisen talouden rahoitusasemaan on koottu oheiseen taulukkoon.

Kilpailukyky sopimuksen vuotuinen vaikutus julkiseen talouteen nettona toimenpiteittäin, milj. euroa.

Toimenpide	2017	2018	2019	2020	Pidempi aikaväli
Vuosityöajan pidennys 24 tunnilla	50	100	120	140	140
Julkisen sektorin lomarahojen leikkaus 30 prosentilla	150	150	150	0	0
Kaikkien työnantajien sairausvakuutusmaksun alennus	-470	-500	-530	-300	-300
Työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksujen osittainen siirto työnantajilta palkansaajille	10	20	30	40	40
Palkansaajien sairausvakuutusmaksujen sisäisen siirron vaikutus verotuksen kautta	-400	-320	-290	-150	-150
Aktiiviset veronalennukset vuonna 2017	-540	-550	-560	-570	-570
Vaikutus yhteensä	-1 200	-1 100	-1 080	-840	-840
Vaikutukset taloudellisen aktiviteetin kasvun kautta*					850
Vaikutus yhteensä pidemmällä aikavälillä					10

* Vaikutusten tarkka ajoitus ei ole luotettavasti arvioitavissa

Vuosityöajan pidennys 24 tunnilla ei vaikuta julkiseen talouteen suoraan. Työajan pidennys pienentää kuitenkin työvoimatarvetta ja luo mahdollisuuden n. 140 milj. euron nettosäästöön julkisessa taloudessa. Säästön toteutuminen edellyttää, että valtiolla ja kunnissa päätetään erikseen hyödyntää tätä mahdollisuutta. Valtion ja paikallishallinnon ennusteissa työajan pidentämisestä syntyvän laskennallisen säästön on oletettu toteutuvan vähitellen vuoteen 2020 mennessä ottaen kuitenkin huomioon, ettei vuosityöajan pidennys tuota säästöä opetussektorilla.

Sopimus alentaa työnantajien sairausvakuutusmaksua noin prosenttiyksiköllä vuosina 2017–2019. Alennus heikentää julkista taloutta n. 500 milj. eurolla vuosittain. Vuodesta 2020 alkaen maksun alennus on n. 0,6 prosenttiyksikköä ja julkista taloutta heikentävä vaikutus pienenee n. 300 milj. euroon. Vuosina 2017–2019 osa toimenpiteestä rahoitetaan leikkaamalla väliaikaisesti julkisen sektorin lomarahoja 30 prosentilla.

Työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksujen osittainen siirto työnantajilta palkansaajien maksettavaksi keventää yritysten ja kiristää palkansaajien verotusta runsaat 300 milj. v. 2017 ja vaikutus kasvaa n. 1,1 mrd. euroon vuoteen 2020 mennessä. Toimenpiteellä ei kuitenkaan ole olennaista vaikutusta julkisen talouden rahoitusasemaan.

Sopimuksessa sovitut palkansaajien sairausvakuutusmaksuihin teknisistä syistä tehtävät sisäiset siirrot keventävät palkansaajien verotusta keskimäärin runsaat 300 milj. euroa vuosina 2017–2019, mutta vaikutus puolittuu vuodesta 2020 alkaen. Lisäksi hallitus tukee sopimusta keventämällä palkansaajien ja eläkeläisten verotusta yhteensä runsaat 500 milj. euroa v. 2017.

Finanssipolitiikan linja

Pääministeri Sipilän hallitus on asettanut tavoitteeksi, että julkisen talouden velkaantuminen suhteessa BKT:hen taittuu vaalikauden loppuun mennessä ja velaksi eläminen loppuu v. 2021.

Velkatavoitteen rinnalle ja konkretisoimiseksi hallitus on asettanut julkisen talouden rahoitusasemalle tavoitteet, jotka koskevat yhtäältä valtion, paikallishallinnon ja sosiaaliturvarahastojen rahoitusasemaa hallituskaudella ja toisaalta julkisyhteisöjen yhteenlaskettua rakenteellista rahoitusasemaa keskipitkällä aikavälillä. Jos tavoitteet saavutetaan, julkisyhteisöjen rahoitusaseman pitäisi lähes tasapainottua hallituskaudella.

Finanssipoliittiset tavoitteet ovat välietappeja matkalla kohti julkisen talouden kestäväää rahoitusta. Keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi ovat välittömät säästöt, julkisen hallinnon ja palvelutuotannon tehostaminen sekä toimet talouden kasvun edellytysten vahvistamiseksi.

Finanssipoliittisten tavoitteiden lisäksi hallitus on asettanut tavoitteeksi, että työllisyysaste nousee 72 prosenttiin ja työllisten määrä kasvaa 110 000 hengellä hallituskaudella. Työllisyyden lisäämiseen ja työttömyyden vähentämiseen tähtäävät toimet edistävät kasvua ja vahvistavat julkista taloutta.

Ennusteen mukaan talouden orastava elpyminen perustuu kotimaiseen kysyntään. Viennin näkymät eivät ole vahvistumassa. Kilpailukyky sopimus tukee vientiä, mutta se ei yksin riitä viennin kääntämiseksi nousuun. Lisäksi teollisuuden rakennemuutos, pitkittyessään rakenteelliseksi muodostunut työttömyys ja väestön ikärakenteen muutos ovat heikentäneet talouden kasvun edellytyksiä. On varauduttava siihen, että Suomen talouskasvu ei palaudu finanssikriisiä edeltävien vuosien ja vuosikymmenten tasolle.

Talouden matalasuhdanteen väistytessä julkisen talouden rahoitusasema kohenee vähitellen. Myös hallituksen toimet julkisen talouden vakauttamiseksi kohentavat rahoitusasemaa. Silti julkisen talouden rahoitusasema uhkaa lukkiutua rakenteelliseen epätasapainoon. Nähtävissä oleva talouskasvu ei riitä rahoittamaan julkisen talouden nykyisiä rakenteita ja lainsäädännön kansalaisille takaamia etuuksia ja julkisia palveluja pitkällä aikavälillä.

Talouden iso kuva on pysynyt ennallaan. Siksi ei ole syytä tinkiä hallitusohjelmassa päätetyn julkista taloutta vahvistavan toimenpidekokonaisuuden mittaluokasta, sisällöstä eikä toimeenpanosta.

Hallitusohjelman mukaiset välittömät säästöt on kirjattu valtioneuvoston talouden kehystämään ja ne ovat mukana valtion talousarviossa. Säästöjen myötä 10 mrd. euron toimenpidekokonaisuudesta on koossa noin 4 mrd. Loput 6 mrd. lepää julkisen taloutta vahvistavien ja työllisyyttä lisäävien rakenneuudistusten varassa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen valmistelu etenee suunnitellusti. Se sekä muut toimet julkisen hallinnon uudistamiseksi voivat onnistuessaan vahvistaa julkista taloutta 4 mrd., mutta vasta pitkällä aikavälillä.

Maltilliset palkkaratkaisut, kilpailukyky sopimus ja siihen kytkeytyvä verotuksen keveneminen tukevat työllisyyttä ja talouden kasvua. Valtio tukee kasvua myös investoinnein ja takauksin. Julkiset investoinnit ovat korkealla tasolla ja julkisen sektorin takaukset ovat kasvaneet erittäin nopeasti viime vuosina. Näyttää kuitenkin siltä, että ilman lisätoimia työllisyysasteelle ja työllisten määrälle asetettuja tavoitteita ei olla saavuttamassa eikä julkisen talouden rahoitusasema kohene tavoitellusti.

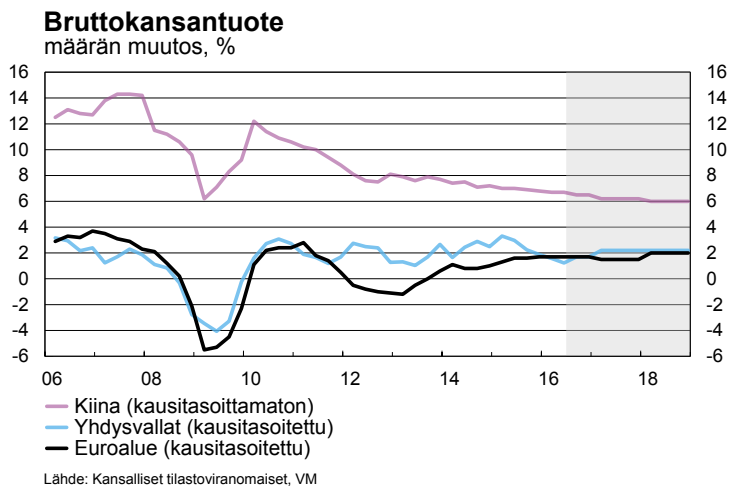
Korkea työllisyys ja tuottavuus ovat oleellisia talouden kasvun ja julkisen talouden vakauden kannalta. Monet kansainväliset järjestöt (mm. IMF ja OECD) korostavat talouden rakenteiden uudistamisen merkitystä uuden kasvun käynnistäjänä. Hallitus päätti vuoden 2017 talousarviota koskevissa neuvotteluissaan uusista työllisyyttä ja kasvua tukevista toimista. Päätettyjen uudistusten jälkeenkin työllisyyden ja tuottavuuden kasvun tielle jää esteitä ja kitkatekijöitä, jotka täytyy poistaa. Vain tällä tavalla näkymä tulevaisuuteen voi kohentua ja julkiseen talouteen syntyä pelivaraa myös lyhyellä aikavälillä.

1 Talousnäkymät

1.1 Kansainvälinen talous

Globaali elpyminen pysyy heikkona

Maaailman ostovoimakorjatun BKT:n kasvu jää 3,1 prosenttiin v. 2016 ja kiihtyy vain vähän vuosina 2017 ja 2018. Kasvu on hitainta sitten finanssikriisin ja alle pitkän aikavälin keskiarvon. Kasvu on hidastunut selvästi monissa kehittyvissä talouksissa ja elpyminen teollisuusmaissa on edelleen vaatimatonta hitaan palkkakehityksen ja siksi heikon kulutuskysynnän sekä vähäisten investointien vuoksi.

Heikko kysynnän kasvu näkyy hitaana maailmankaupan kasvuna, alhaisina hyödykkeiden hintoina ja tavoitteen alle jäävänä inflaationa useimmissa suurissa talouksissa. Yksityiset investoinnit teollisuusmaissa ovat laajalti alle pitkän aikavälin trendin, mikä viittaa siihen, että yrityksissä uskotaan kysynnän kasvun myös pysyvän vaisuna. Myös vientihintojen lasku osaltaan heijastaa heikkoa kysyntää. Työttömyys alenee vain hitaasti useissa teollisuusmaissa.

Tuottavuuden kasvu on ollut hidasta jo pitkään. OECD:n mukaan tuottavuuskasvu kuitenkin jatkaa aiempaa vauhtia tehokkaimmissa yrityksissä, mutta muissa yrityksissä se on hidastunut merkittävästi. Varsinkin Euroopan ikääntyvillä työmarkkinoilla tuottavuuden kasvumerkitys tulee korostumaan.

Iso-Britannian talouden näkymää varjostaa tulevan EU-eron synnyttämä epävarmuus, jonka vuoksi yritykset lykkäävät investointejaan ja kotitaloudet vähentävät kulutustaan. Iso-Britannian kasvu hidastuu merkittävästi vuosina 2016 – 2018 ja talous saattaa myös käväistä taantumassa. Kasvu jää aiemmin ennakoitua hitaammaksi myös pidemmällä aikavälillä, mikä osaltaan edelleen leikkaa investointeja.

Euroalue on pysynyt hitaalla kasvu-uralla, osaltaan alentuneiden tuontihintojen ja euron kurssin heikentymisen vuoksi. Näiden suotuisten tekijöiden vaikutus poistuu vähitellen. Luoton tarjonta ja rahoitusolot ylipäättään ovat kohentuneet, ja myös finanssi- ja rahapolitiikka ovat elvyttäviä. Edellä mainitut tekijät kohentavat erityisesti yksityistä kulutuskäyttäytymistä, ja investoinnitkin elpyvät hitaasti.

Iso-Britannian tuleva EU-ero synnyttää epävarmuutta myös euroalueella, mikä voi hieman heikentää investointeja ja kasvua. Muun muassa Espanjassa ja Irlannissa suhteellisen vahvan kasvun palautumista ovat edistäneet aiemmin tehdyt rakenneuudistukset. Euroalueen kasvu jarruttaa edelleen korkeana pysyttelevä työttömyys. Ruotsin kasvu hidastuu, mutta kasvu ja työllisyys pysyvät edelleen vahvana.

Laajapohjainen mutta suhteellisen hidas elpyminen jatkuu Yhdysvalloissa. Kasvua tukevat kotitalouksien taseiden vahvistuminen, suotuisasti kehittyneet työmarkkinat ja kevennytynyt finanssipolitiikka. Sekä nimellisten että reaalisten palkkojen nousuvauhti on säilynyt suhteellisen vahvana. Kuluttajien luottamus on palautunut, mutta odotukset ovat hieman heikentyneet. Investoinnit tulevat kasvamaan kohtuullista vauhtia.

Venäjän talous tukeutuu edelleen öljyn ja kaasun vientiin. Maa ei ole kyennyt uudistumaan eikä käyttämään raaka-aineista saatuja tuloja tuotannon monipuolistumiseen ja arvonalistamiseen. Kasvupotentiaalia vaimentavat tekemättömät investoinnit ja talouden kehnot rakenteet, kuten julkisen vallan puuttuminen yksityisen sektorin investointi- ja tuotantopäätöksiin ja edelleen epävarmat omistussuhteet. Nykyisen taantumän jälkeen Venäjän kasvu tulee pysymään erittäin alhaisena.

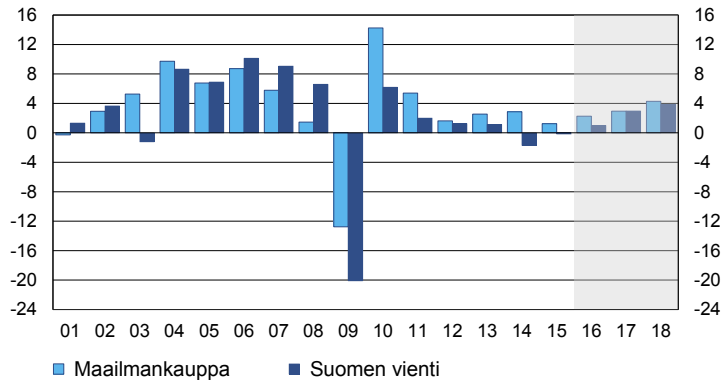
Kiinassa teollisuuden, rakentamisen ja ulkomaankaupan kasvuvauhdit ovat jo hidastuneet merkittävästi ja nämä trendit tulevat jatkumaan. Talous on siirtymässä vienti- ja investointivetoisesta mallista kotimaiseen kulutukseen ja palveluihin tukeutuvaan malliin. Vastava muutos on aiemmin merkinnyt erittäin selkeää kasvun hidastumista. Jos maan politiikka onnistuu, kasvu hidastuu hallitusti. Toisaalta Kiina tukee edelleen vanhoja rakenteita, mikä hidastaa muutosta.

Maailmankaupan kasvu erittäin vaatimatonta

Kaupan heikko kasvu heijastaa Kiinan teollisuustuotannon kasvun hidastumista ja teollisuusmaiden vähäisiä investointeja. Tuonnin kasvu tulee säilymään vaatimattomana, erityisesti kehittyvissä talouksissa.

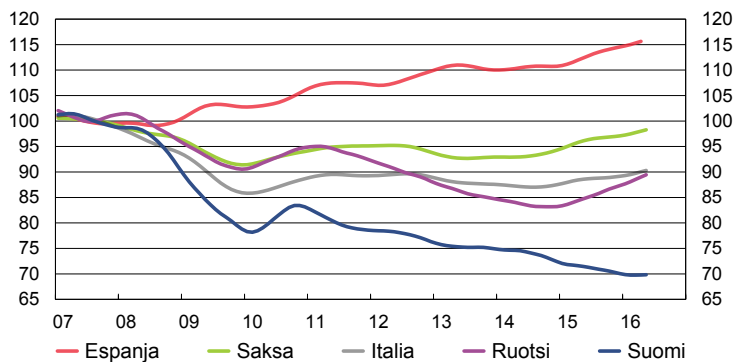
1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina tavarakauppa kasvoi yli kaksinkertaista vauhtia suhteessa teollisuustuotantoon, mutta nyt se kasvaa jopa hitaammin kuin tuotanto. Näin hidas kaupan kasvu on aiemmin liittynyt vain taantumiin. Teollisuusmaiden tuonnin jousto tuotannon suhteen notkahti jo ennen finanssikriisiä, mutta on sittemmin osin palautunut. Sen sijaan kehittyvien talouksien tuonti-intensiteetti näyttää taittuneen pysyvästi, mikä pitää kaupan kasvun vaatimattomana.

Maailmankauppa määrän muutos, %

Lähde: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, Tilastokeskus, VM

Tavaraviennin markkinaosuus¹ 2007=100, trendi (HP)

¹ Tavaraviennin kasvu suhteessa maailmankaupan kasvuun

Lähde: Macrobond, VM

Suomen markkinaosuus maailmankaupassa on edelleen supistunut, mutta lasku on hidastumassa. Maailmankaupasta ei synny Suomeen vahvaa kysyntää.

Inflaatio pysyy heikkona

Raakaöljyn hinta on pysynyt suhteellisen alhaisena, ennen kaikkea kehittyvien talouksien heikentyneiden näkymien sekä Yhdysvaltain ja OPEC:n sitkeästi korkeana pysyneen tarjonnan vuoksi. Kaikissa tuotteissa ja palveluissa on välituotteena energiaa, joten öljyn hintashokki välittyy hintoihin läpi talouden.

Myös teollisuuden muiden raaka-aineiden hinnat ovat laskeneet nopeasti, kun kysynnän kasvu on ollut odotuksia hitaampaa ja tarjonta on pysynyt runsaana. Raaka-aineiden hinnat ovat ilmeisesti nyt saavuttaneet pohjansa. Lisäksi Kiinassa ylikapasiteetista koitunut tuottajahintojen aleneminen on jatkunut. Yhdessä nämä tekijät ovat kääntäneet maailman vientihinnat laskuun.

Inflaatio-odotukset ovat erittäin alhaiset ja ne ovat edelleen laskeneet. Keskuspankkien epätavallisenkaan rahapolitiikan avulla ei inflaatiotavoitteita tulla saavuttamaan. Varsinaisen deflaatiokierteen uhkaa ei kuitenkaan ole näköpiirissä.

Korot pysyvät erittäin alhaisina

Alhaisten korkojen taustalla ovat vähäiset investoinnit ja turvallisten sijoituskohteiden hakeminen, mikä on johtanut pitkien korkojen riskilisän laskuun. Korkojen hidaskasvu on alkanut Yhdysvalloissa, mutta korot pysyvät matalina koko ennusteperiodin. Myös Euroalueen korot jäävät pitkäksi ajaksi selvästi alemmalle tasolle, kuin mihin kriisiä edeltävällä ajalla totuttiin.

Riskit painottuvat edelleen alasuuntaan

Kiinassa erityisesti yksityisen sektorin nopea velkaantuminen on jatkunut. Ei ole selvää miten hyvin Kiina onnistuu uudistamaan talousmallinsa ilman kasvun merkittävää hidastumista. Vanhojen rakenteiden tukeminen saattaa kuitenkin altistaa talouden odotettua jyrkempään hidastumiseen.

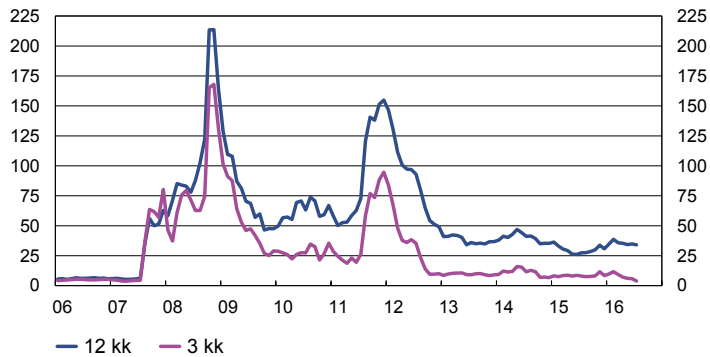
Iso-Britannian kansanäänestyksen tulos EU:sta eroamisen puolesta on jo vaikuttanut markkinoilla, mutta eroprosessi saattaa aiheuttaa ennakoitua suurempia negatiivisia vaikutuksia paitsi Iso-Britanniassa, myös globaalisti. Euroalueellakin vallitsevat edelleen alasuuntaan painottuvat riskit. Talouksien toipuminen saattaa olla ennustettuakin hankalampaa, kun suotuisten olosuhteiden vaikutus hiipuu. Euroalueen kyky vastustaa negatiivisia shokkeja pysyy heikkona.

Venäjän taloustilanne pysyy tukalana, ja sopeutuminen tulevaan hitaan kasvun aika-kauteen saattaa aiheuttaa poliittisia ja taloudellisia hankaluuksia.

Erittäin alhaiset korot teollisuusmaissa sekä lisääntynyt tuottojen etsintä ovat ohjanneet sijoitusvirtoja mm. asunto- ja osakemarkkinoille, mikä on voinut johtaa yliarvostuksiin hinnoittelussa. Esimerkiksi Ruotsissa asuntojen hinnat ovat kohonneet erittäin nopeasti. Epätavallisen rahapolitiikan vähittäinen loppuminen, korkojen alkava nousu sekä Yhdysvaltain dollarin vahvistuminen voivat aiheuttaa vahvoja reaktioita rahoitusmarkkinoilla. Etenkin monissa kehittyvissä talouksissa saatetaan nähdä lisää voimakkaita pääomaliikkeitä.

Riskit pankkijärjestelmässä

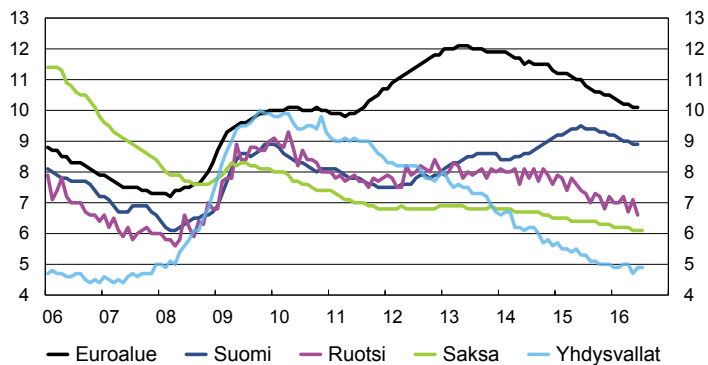
vakuudellisen Euriborin ja vakuudettoman Eonia-koronvaihtosopimuksen tuottoero, peruspistettä

Lähde: Macrobond

Työttömyysaste

kausitasoitettu, %

Lähde: Macrobond, kansalliset tilastoviranomaiset

Taulukko 3. Bruttokansantuote

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	määrän muutos, prosenttia					
Maailma (PPP)	3,2	3,2	3,0	3,1	3,4	3,9
Euroalue	-0,5	1,0	1,8	1,7	1,5	2,0
EU	1,0	1,4	1,6	1,7	1,5	2,0
Saksa	0,4	1,6	1,5	1,7	1,5	1,5
Ranska	0,7	0,2	1,2	1,2	1,2	1,5
Ruotsi	1,6	2,0	3,9	3,2	2,7	2,5
Iso-Britannia	1,7	3,0	2,3	1,7	1,0	1,5
Yhdysvallat	1,5	2,4	2,4	1,7	2,2	2,2
Japani	1,6	-0,1	0,6	0,5	0,5	0,7
Kiina	7,8	7,3	6,9	6,5	6,2	6,0
Venäjä	1,2	0,6	-3,7	-2,0	0,0	1,0

Lähde: Eurostat, kansalliset tilastoviranomaiset, IMF, VM

Taulukko 4. Taustaoletukset

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Maailmankaupan kasvu, %	2,6	3,3	2,4	2,0	3,2	4,0
EUR/USD	1,33	1,33	1,11	1,11	1,05	1,02
Teollisuuden raaka-ainehinnat, EA, € (2015=100)	91,0	90,0	100,0	95,0	95,0	95,0
Raakaöljy (Brent), €/barreli	82,0	74,5	47,8	39,6	46,7	50,0
3 kk euribor, %	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,1
Valtion obligaatiot (10 v), %	1,9	1,4	0,7	0,3	0,4	1,0
Viennin markkinaosuus (2000=100) ¹⁾	84,5	80,8	79,4	78,6	78,5	78,3
Tuontihinnat, %	-1,7	-1,6	-4,0	-2,0	1,3	1,4

¹⁾ Viennin kasvun suhde maailmankaupan kasvuun

Lähde: Kansalliset tilastoviranomaiset, CPB, HWWI, Reuters, VM

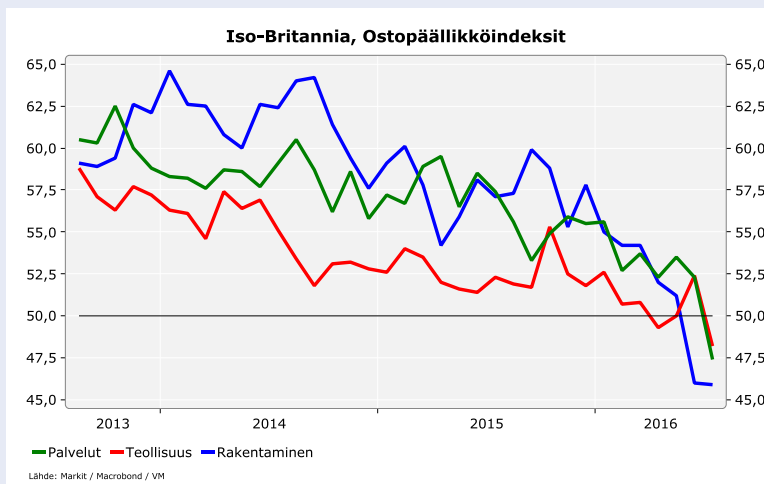
Brexit

Iso-Britannian neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä EU:sta eroamista kannattanut puoli voitti luvuin 51,9 % – 48,1 %. Iso-Britannian odotetaan tekevän vuonna 2017 Eurooppa-neuvostolle perussopimuksen 50 artiklan mukaisen ilmoituksen aikomuksestaan erota Euroopan unionista. Tästä käynnistyy eroneuvotteluille varattu kahden vuoden määräaika, jonka jälkeen perussopimuksia ja EU-oikeutta ei enää sovelleta Britanniaan, jollei neuvotteluissa muuta sovita tai määräaika yksimielisesti pidennetä.

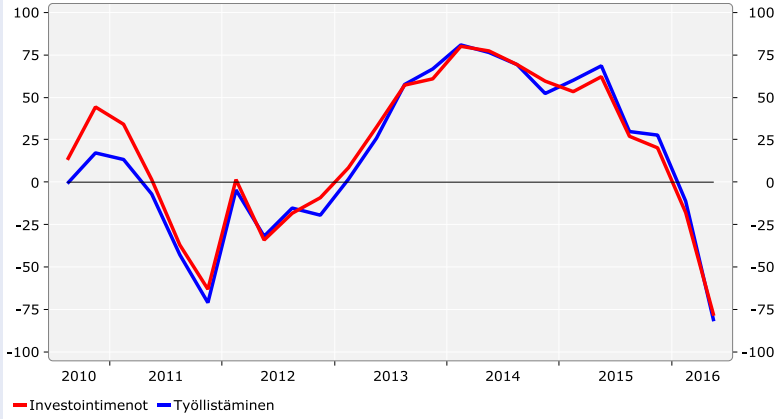
Eroneuvotteluiden tärkein taloudellinen kysymys liittyy siihen, millä ehdoilla Iso-Britannia voisi myös eronsa jälkeen päästä EU:n sisämarkkinoille. Eroneuvottelut käydään Eurooppa-neuvoston yksimielisesti hyväksymien suuntaviivojen pohjalta. Jäsenvaltiot eivät voi toimia oma-aloitteisesti; esimerkiksi kauppasuhteiden itsenäinen järjesteleminen Iso-Britannian kanssa ei ole mahdollista. Erosopimus on unionin ja eroavan jäsenvaltion välinen sopimus, jonka tekee neuvosto vahvistetulla määräenemmistöllä, Euroopan parlamentin hyväksynnän saatuaan.

Iso-Britannian ero EU:sta tulee aiheuttamaan lukuisia taloudellisia vaikutuksia, joista osa on jo näkyvillä esimerkiksi valuuttakursseissa, ostopääällikköindekseissä ja muissa luottamusta ja epävarmuutta mittaavissa indikaattoreissa (kuviot 1-4). Punta heikkeni heti äänestyksen jälkeen noin 10 %, ja muutos vaikuttaa pysyvältä. Tämä laskee brittien elintasoja jo nyt. Myös pitkät korot laskivat, mikä viittaa odotuksiin matalammasta tulevista aktiiviteetista. Pitkän aikavälin vaikutuksia syntyy ainakin EU-jäsenmaksun, tullien ja muiden kaupan esteiden, sääntelyn, kansainvälisten pääomaliikkeiden ja siirtolaisuuden muutosten kautta, sekä sopeutumiskustannusten ja luottamuksen heikentymisen kautta.

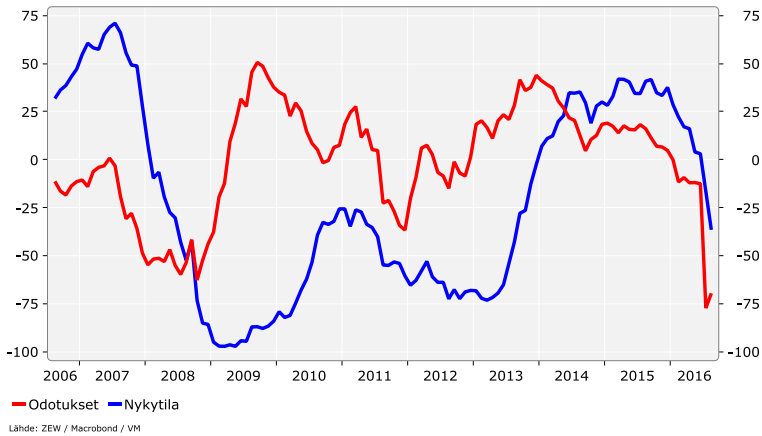
Useimmat analyysit päätyvät siihen, että Brexitin taloudellinen vaikutus on negatiivinen. Arviot pitkän aikavälin vaikutuksesta BKT:n tasoon vaihtelevat 1,8 – 7,9 % BKT:sta (Ebell ja Warren, 2016). Vaikutuksen suuruuteen vaikuttaa keskeisesti miten Iso-Britannia tulee järjestämään kauppasuhteet. Arvioihin sisältyy suurta epävarmuutta koska vielä ei ole selvää miten tuotteiden, palveluiden, ihmisten ja pääoman liikkuvuus tulee rajoittumaan, ja koska dynaamisten vaikutusten suuruuden arvioiminen on hankalaa.

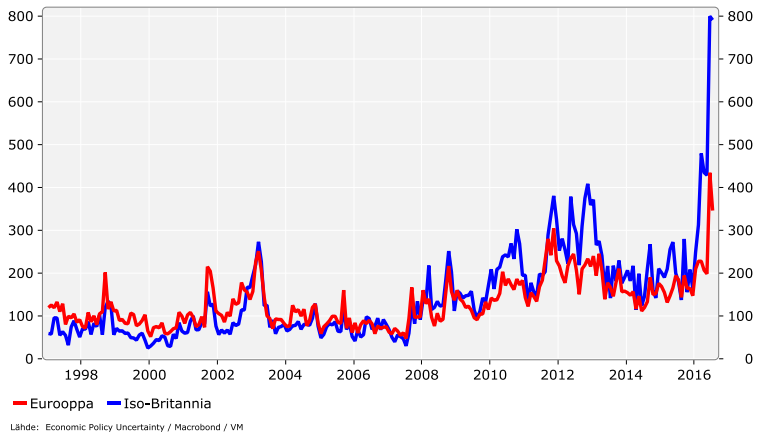
Iso-Britannia, Yrityksen näkemys seuraavasta 12 kk

Iso-Britannia, Talouden näkymät

Talouspoliittinen epävarmuus

Vaikutukset muihin maihin olisivat myös pääasiassa negatiivisia, mutta Irlantia lukuun ottamatta vähäisiä (Dhingra ym., 2016b).

Iso-Britannian kasvu riippuu jatkossa tehtävistä poliittisista valinnoista. Vaikka Brexit vaikuttaa lähinnä BKT:n tasoon, voi se myös vaikuttaa kasvuun, jos muutosten seurauksena tuotavuuden kehitys hidastuu esimerkiksi innovaatioiden, teknologioiden ja parempien johtamismenetelmien vähäisempänä leviämisenä.

Miten tulevan eron vaikutuksia voidaan tutkia

Brexitin mahdollisia vaikutuksia voidaan tutkia useammalla erilaisella mallinnustavalla, joista tärkeimmät perustuvat joko rakenteellisen tai supistetun muodon kokonaistaloudellisen malliin. Rakenteellisessa menetelmässä Iso-Britannian talouden toimintaa tarkastellaan monen yhtiön mallilla, jossa voidaan tarkastella kunkin mallinnetun lohkon toimintaa yksityiskohtaisesti, mutta samalla kokonaistalouden kannalta johdonmukaisella tavalla. Näin kunkin yksittäisen vaikutuskanavan merkitystä voidaan tarkastella suhteellisen luotettavasti.

Supistetun muodon menetelmässä taas käytetään mallia, joka selittää esimerkiksi BKT:tta ja työllisyyttä EU-jäsenyydellä ja lukuisilla muilla tekijöillä. Tapa täydentää rakenteellista mallia, sillä malli ottaa implisiittisesti huomioon (melkein) kaikki EU-jäsenyyden vaikutukset. Lähestymistavan heikkous on, että mallit eivät kerro vaikutuskanavista eivätkä pysty selkeästi erittelemään, kuinka suuria vaikutuksia eri tekijät tuottavat. Monet EU-eron vaikutukset saattavat voimistua tai kumota toistensa taikka luoda ns. dynaamisia vaikutuksia. Silloin rakenteellinen malli saattaa yli- tai aliarvioida kokonaisvaikutusta, kun taas supistetun muodon malli saattaa pystyä mittaamaan sitä paremmin.

Kolmannessa mahdollisessa tarkastelutavassa estimoidaan erikseen kunkin yksittäisen EU-jäsenyyteen liittyvän tekijän vaikutuksia osittaisessa tasapainossa. Tarkastelutapa ei takaa kokonaistaloudellisen arvion johdonmukaisuutta, kun analyyseistä lähtökohtaisesti puuttuu eri sektoreiden tai tekijöiden väliset vuoro- yms. vaikutukset.

Ollennainen osa vaikutusten arviota on ns. kontrafaktuaalin kehitysuran laatiminen. Kontrafaktuaalissa kuvataan se hypoteettinen maailmantila, jossa Iso-Britannia ei olisi EU:n jäsen. Analyyseissä verrataan toteutunutta ja kontrafaktuaalia, ja skenaarioiden ero kertoo EU-jäsenyyden nettovaikutuksen. Haasteena analyyseissa on luonnollisesti synnyttävä uskottava kuvaus Iso-Britannian uudesta kansainvälisestä asemasta.

Esimerkiksi Campos ym. (2014) käyttää ns. synteettisen kontrafaktuaalin menetelmää tarkastelemaan EU-jäsenyyden kokonaisvaikutusta supistetun muodon mallilla. Menetelmässä estimoidaan EU-jäsenyyden vaikutusta vertaamalla maan henkeä kohti lasketun BKT:n kehitystä suhteessa synteettisesti luotuun vertailumaahan. Vertailumaa on laadittu niin, että vertailuryhmän maiden painotettu keskiarvo kehittyi mahdollisimman samalla tavalla kuin ko. maa ennen EU-jäsenyyttä. Edellä viitatussa tutkimuksessa saatiin tulokseksi, että EU:n integraation vaikutus on pitkällä aikavälillä ollut keskimäärin 12 % BKT:sta henkeä kohti.

Staattiset vaikutukset

Selkeä osa vaikutusta liittyy Iso-Britannian EU:n jäsenmaksuun joka on nettomääräisesti noin 8,5 mrd. puntaa vuodessa. EU-eron jälkeen maksu on pienempi tai nolla, ja maa säästäisi eron vuoksi vuosittain jopa noin 0,45 % BKT:taan. Jos Iso-Britannian ja EU:n väliset suhteet järjestelään niin sanotulla Norjan mallilla, säästö olisi vähäisempi.

Toinen selkeä osa vaikutusta on tullit ja tariffit, joita EU:n sisämarkkinoilla ei ole. Iso-Britannia käyttää EU:n neuvottelemia tulleja kolmansien maiden kanssa käytävään kauppaan. EU-eron jälkeen se joutuu järjestämään kauppasuhteet uudelleen. Ne eivät välttämättä tule olemaan yhtä suotuisia kuin osana EU:a. Kauppaneuvottelut eivät myöskään valmistu nopeasti. Vaikka

Iso-Britannia ennen pitkää pystyisi järjestämään yhtä hyvät tai jopa paremmat kauppaehdot kolmansiin maihin, siirtymäaika, jolloin ehdot ovat heikommat, tulee olemaan pitkä.

Kolmas selkeä osa on ns. muut kaupan esteet, jotka rajoittavat kauppaa tai luovat sille kustannuksia. Näitä syntyy mm. tulliselvityksistä ja polkumyynnistä sääntöistä sekä ylipäätään eroista sääntelyssä ja kansallisissa standardeissa. Sisämarkkinoiden ehkä tärkein tehtävä on poistaa näitä muita kaupan esteitä ja luoda suuremmat ”kotimarkkinat”, joten tätä kautta syntyy eroon liittyviä kustannuksia.

Kontrafaktuaalissa täytyy tehdä oletuksia siitä, millaiseen neuvottelutulokseen kauppasuhteiden osalta päädytään. Esimerkiksi Dhinga ym. (2016a) havaitsi, että tullien vaikutus on pieni, mutta muiden kaupan esteiden vaikutuksesta BKT alenee 1,3 %, jos kontrafaktuaalina on jäsenyys Euroopan talousalueessa (ETA). Jos päädytään Maailman kauppajärjestön (WTO) sääntöjen vaihtoehtoon, vaikutus on 2,6 %. Ottaviano ym. (2014) estimoivat, että optimisessa skenaariossa kaupan vähentyminen laskee BKT:tä 1,13 % ja pessimistisessä 3,09 %. Open Europe (2015a) päätyy vastaavasti 0,1 ja 2,2 % BKT-vaikutuksiin. Nämä kustannukset ovat suuremmat kuin alempien jäsenmaksujen tuoma etu.

Dynaamiset vaikutukset

Kansainvälinen kauppa aiheuttaa myös epäsuoria dynaamisia vaikutuksia. Kun tuonti vähenee, tuotteiden ja palveluiden kirjo maassa supistuu, mahdollisuudet erikoistumiseen vähenevät, skaalaeudut ovat pienemmät, kilpailun paine on heikompi ja tehottomien yritysten kyky pysyä markkinoilla paranee. EU:n ja Ison-Britannian talouksien eriytyminen johtaisi myös kasvavaan eroon säännöstöissä, mikä edelleen aikaa myöden kasvattaisi muita kaupan esteitä. Iso-Britannia ei myöskään jatkossa olisi yhtä hyvin mukana sisämarkkinoiden syventämisessä. Esimerkiksi Sampson (2016) estimoivat dynaamisten vaikutusten kolminkertaistavan edellä mainitun kaupan vähenemisen staattiset kustannukset. Dhinga ym. (2016a) estimoivat, että EU-ero ja EFTA-jäsenyys alentaisi BKT:tä yhteensä 6,3 – 9,5 %.

Tärkeä, mutta vähemmän ilmeinen osa kontrafaktuaalia on suorien ulkomaisten investointien määrä (Foreign Direct Investments, FDI). FDI kohentaa tuottavuutta ja kasvua, pääasiassa koska niitä tekevät ovat keskimääräistä tehokkaammat yritykset, jotka tuovat mukanaan uutta teknologiaa, innovaatioita ja parempaa johtamista (Bloom ym., 2012). Haskel ym. (2007) havaitsi, että FDI:n vaikutukset läikkyvät myös kotimaisesti omistettuihin yrityksiin. Iso-Britannia on EU:n suurin FDI:n vastaanottaja, ja osa tästä suuntautuu Iso-Britanniaan ilmeisesti juuri EU-jäsenyyden vuoksi. Eron jälkeen osa FDI:stä suuntautuu muualle, ja tällä on ainakin tilapäisiä negatiivisia tuottavuus- ja kasvuvaikutuksia.

Pain ja Young (2004) estimoivat, että EU-jäsenyys on kasvattanut FDI:tä 10 %, ja että niiden vaikutus tuottavuuteen on suurempi kuin kotimaisten investointien. Open Europe (2015a) katsoo, että vaikutus on paljon pienempi. Tämä johtuu osaltaan siitä, ettei analyysissä tarkastella EU:n sisämarkkinoille pääsyä eräänä FDI:n vetovoimatekijänä. Bruno ym. (2016) estimoivat, että Ison-Britannian EU-jäsenyyden vaikutus suoriin investointeihin on keskimäärin 22 %.

Muita vaikutuskanavia

Open Europe (2015b) arvioi, että hankalimmat 100 EU-sääntöä aiheuttavat Ison-Britannian yrityksille yli 33 mrd punnan lisäkustannukset. Eron jälkeen Iso-Britannia voi periaatteessa keventää sääntelyn taakkaa. Toisaalta eräiden indikaattoreiden mukaan sääntelyn taakka on Ison-Britanniassa jo eräs EU:n kevyimmistä. Sääntelyn keventäminen on poliittinen päätös, eikä ole selvää, että Brexit johtaa sellaiseen poliittiseen ilmapiiriin, jossa yritysten sääntelyä kevennetään. Lisäksi EU:n markkinoille pääsy saattaa joka tapauksessa vaatia, että tuotteet ja palvelut vastaavat EU:n sääntöjä.

Sääntelytaakan vaikutukset ymmärretään mikrotasolla melko hyvin, mutta sääntelyn kokonaistaloudellisia vaikutuksia on hankalampi arvioida. Kokonaistaloudellista arviota ei voida tehdä laskemalla yhteen yksittäisten säädösten vaikutuksia, sillä näin saadaan vain arvio niiden bruttokustannuksista yrityksille.

Eron jälkeen Iso-Britannia voi myös rajoittaa siirtolaisuutta EU-maista enemmän kuin aiemmin. Kuitenkin EU:sta saapuvat siirtolaiset ovat brittiläistä kantaväestöä todennäköisemmin työllisiä ja veronmaksajia sekä paremmin koulutettuja, joten on selvää, että EU-siirtolaisuus on maalle hyödyksi. Useimmat tutkimukset päätyvät siihen, että nettosiirtolaisuus on hyödyllistä, erityisesti hyvin koulutettujen osalta (mm. Ottaviano ym, 2016; Ortega ja Peri, 2014). Esimerkiksi Felbermayr (2010) havaitsi, että 10 %:n kasvu siirtolaisten määrässä nosti henkeä kohti laskettua BKT:tta 2,2 %. Boubtane ym. (2015) estimoi, että 50 % vähennys nettosiirtolaisuudessa vähentäisi Iso-Britannian tuottavuuden kasvua 0,32 %.

Suurempi ”kotimarkkina” EU:n sisämarkkinoiden myötä lisää tarjonnan skaala- ja laajuusetuja, kohentaa erikoistumisen mahdollisuuksia ja lisää kilpailun painetta. Nämä hyödyt menetetään, jos eron myötä pääsy sisämarkkinoille vaikeutuu. Hyödyt syntyvät pääasiassa dynaamisten vaikutusten kautta. Niiden analyysi ja mittaaminen on mutkikasta, joten vaikutusten suuruuttakin on vaikea estimoida. Ilzkovitz ym. (2007) päätyy tulokseen, jonka mukaan sisämarkkinoiden kehitys oli vuoteen 2006 mennessä kohottanut EU:n BKT:tta 2,2 prosentilla ja kohentanut työllisyyttä 1,4 prosentilla.

Myös globaalien arvoketjujen kautta voi syntyä merkittäviä vaikutuksia. Iso-Britannian kauppa EU:n kanssa on enemmän keskittynyt välituotteisiin ja rajat ylittäviin arvoketjuihin kuin kauppa muun maailman kanssa. OECD arvioi, että 8 % Ison-Britannian viennin arvonlisästä syntyi kaupasta muun EU:n kanssa, kun esimerkiksi kauppa USA:n kanssa tuottaa 3 % arvonlisästä (OECD, 2015). Arvoketjuilla voi kuitenkin olla suuria epäsuoria vaikutuksia. Vaikka EU-erosta aiheutuisi vain suhteellisen pieniä vaikutuksia kauppaan tai kykyyn tuottaa arvonlisää Ison-Britanniassa, saattaa silti suuri määrä globaaliin arvoketjuun liittyntä tuotantoa siirtyä kokonaan pois suhteellisesti tehokkaammaksi muuttuneille alueille. Perinteiset kaupapamallit voivat siis aliarvioida eron vaikutuksia.

Lyhyen aikavälin vaikutukset

Edellä mainittujen seikkojen seurauksena Ison-Britannian talouden rakenteet muuttuvat. Osaan aloista Brexit vaikuttaa suuresti, osaan vähemmän tai jopa suotuisasti. Esimerkiksi Minford (2006) – joka lähes ainoana arvioi, että Brexit olisi taloudellisesti kannattava – päätyy siihen, että teollisuus käytännössä poistuu Iso-Britanniasta. Pääoman, osaamisen, työvoiman ja muiden voimavarojen siirtyminen aloilta tai toimista toisiin ei tule sujumaan jouhevasti.

Lisäksi neuvoa-antavan kansanäänestyksen tulokseen liittyy suuria epävarmuuksia. Esimerkiksi vielä ei tiedetä millaiseen erosopimukseen päädytään ja kuinka voimakkaasti yritysten investoinnit ja kotitalouksien kulutus päätökset tulevat reagoimaan eroon. Epävarmuus ja heikentynyt luottamus lisäävät joka tapauksessa kotitalouksien varautumismotiivia ja säästämistä ja korottavat investointien kynnyksiä. Näin sekä kulutus että investoinnit notkahtavat, mistä syntyy selkeä negatiivinen lyhyen aikavälin vaikutus. Myös pitkän aikavälin heikommat näkymät tulevat vähentämään investointeja jo lyhyellä aikavälillä.

Yhteenveto

Useimmat analyysit päätyvät siihen, että Brexit tekee Iso-Britanniasta pitkällä aikavälillä köyhemmän kuin mitä se olisi EU:n jäsenenä. Arvioiden suuruuteen sisältyy merkittäviä epävarmuuksia, mutta suunta on selvä.

Brexitin seuraus on lähinnä BKT:n tason pysyvä lasku. Yksittäisen maan kasvu riippuu ennen kaikkea maan omista ominaisuuksista ja poliittisista valinnoista. Mutta Brexit voi myös vaikuttaa BKT:n tason ohella myös kasvun vauhtiin, jos muutosten seurauksena tuottavuuden kehitys hidastuu esimerkiksi innovaatioiden, teknologioiden ja parempien johtamismenetelmien hitaampana leviämisenä.

Äänestyksen jälkeen ennustelaitokset ovat merkittävästi alentaneet Ison-Britannian kasvun ennusteita myös lyhyelle aikavälille. Myös VM on alentanut Iso-Britannian kasvua ennusteperiodilla yhteensä 2,5 prosenttiyksiköllä suhteessa kesäkuun ennusteeseen.

Lähteet

- Bloom, N., R. Sadun and J. Van Reenen (2012), "Americans Do IT Better: US Multinationals and the Productivity Miracle", *American Economic Review* 102(1), 167-201.
- Boubtane, E., J-C. Dumont and C. Rault (2015), "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries 1986-2006", CESIFO Working Paper 5392.
- Bruno, R., N. Campos, S. Estrin and M. Tian (2016), "Gravitating towards Europe: An Econometric Analysis of the FDI Effects of EU Membership", Centre for Economic Performance Technical Report.
- Campos, N.F., F. Coricelli and L. Moretti (2014), "Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method", IZA Discussion Paper 8162.
- Dhingra, S., H. Huang, G. Ottaviano, J.P. Pessoa, T. Sampson and J. Van Reenen (2016a), "The Costs and Benefits of Leaving the EU: Trade Effects", Centre for Economic Performance Technical Report.
- Dhingra, S., G. Ottaviano, T. Sampson and J. Van Reenen (2016b), "The Consequences of Brexit for UK Trade and Living Standards", Centre for Economic Performance Brexit Analysis 02.
- Ebell, M. and J. Warren (2016), "The Long-Term Economic Impact of Leaving the EU", *National Institute Economic Review* 236: 121-138.
- Felbermayr, G., S. Hiller and D. Sala (2010), "Does Immigration Boost per Capita Income?", *Economic Letters* 107(2): 177-79.
- Haskel, J., S. Pereira and M. Slaughter (2007), "Does Inward Foreign Direct Investment Boost the Productivity of Domestic Firms?", *Review of Economics and Statistics* 89(3): 482-96.
- Ilzkovitz, F., A. Dierx, V. Kovacs, and N. Sousa (2007), "Steps Towards a Deeper Economic Integration: The Internal Market in the 21st Century", European Economy – Economic Papers No. 271, European Commission.
- Minford, A. (2006), "Measuring the Economic Costs and Benefits of the EU", *Open Economies Review* 17, pp. 509-524.
- OECD (2015), "Trade in Value Added (TiVA) – October 2015", <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=66237>.
- Open Europe (2015a), "What if...? The Consequences, Challenges & Opportunities Facing Britain outside the EU".
- Open Europe (2015b), "Top 100 EU rules cost Britain £33.3bn".
- Ortega F. and G. Peri (2014), "Migration, Trade and Income", *Journal of International Economics* 92: 231-51.
- Ottaviano, G., J.P. Pessoa, T. Sampson, and J. Van Reenen (2014), "The Costs and Benefits of Leaving the EU", CFS Working Paper No. 472.
- Ottaviano, G., G. Peri and G. Wright (2016), "Immigration, Trade and Productivity in Services", CEP Discussion Paper 1353.
- Pain, N. and G. Young (2004), "The Macroeconomic Impact of UK Withdrawal from the EU", *Economic Modelling* 21, pp. 387-408.
- Sampson, T. (2016), "Dynamic Selection: An Idea Flows Theory of Entry, Trade and Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, forthcoming.

1.2 Ulkomaankauppa

Viennin kasvun käynnistyminen hidasta

Tilastokeskuksen heinäkuussa 2016 julkaiseman kansantalouden tilipidon mukaan vienti supistui 0,2 % v. 2015. Tavaroiden ja palvelusten vienti supistui edelleen vuoden 2016 ensimmäisellä neljänneksellä, mutta toiselle neljännekselle ajoittunut laivatoimitus nostaa viennin kasvua. Viennin hitaan kasvun taustalla on useita seikkoja, joista merkittävimmät liittyvät vientiteollisuuden rakenteeseen, Suomen huonoon kustannuskilpailukykyyn sekä heikkoon vientikysyntään. Viennin ennustetaan kääntyvän maltilliseen kasvuun kuluvana vuonna. Kehityksen taustalla on Suomen tärkeimpien vientimaiden kohtuullinen talouskasvu sekä hintakilpailukyvyyn koheneminen.

Viennin ennustetaan kasvavan 1,0 % v. 2016, mikä on edelleen vientimarkkinoiden kasvua hitaampaa. Tänä vuonna viennin kasvua tukee laivatoimituksen lisäksi öljyjaloiteiden viennin palautuminen normaalille tasolle poikkeuksellisen heikon viime vuoden jälkeen. Öljyn hinnan pysyminen alhaisella tasolla ylläpitää kysyntää maailmalla.

Reaalisa kauppapainoisella valuuttakurssilla mitattuna Suomen kilpailukyky parani vuoden 2015 aikana ja on pysyt sillä tasolla alkuvuonna 2016. Yksikkötyökustannuksilla mitattuna Suomen kilpailukyky parani v. 2015 euroalueen keskiarvoon verrattuna hivenen. Ennustejaksolla yksikkötyökustannuksilla mitattu kilpailukyky paranee edelleen kilpailukykysovimuksen vaikutuksesta alenevista yritysten palkkakustannuksista sekä työn tuottavuuden kasvun piristymisen ansiosta.

Vuonna 2017 viennin kasvu yltää kolmeen prosenttiin ja v. 2018 viennin kasvu kiihtyy lähes neljään prosenttiin kehittyneiden maiden kasvun vetämänä. Suomen vientiosuuksien menetys jatkuu yhä ennustejaksolla. Kustannuskilpailukyvyyn parantuminen lisää viennin kasvua ennustejakson loppua kohden. Talouskasvu euroalueella on kohtuullista, mutta nopein vaihe on jo takana. Investointien pieni elpyminen parantaa kuitenkin suomalaisien vientiyritysten mahdollisuuksia pitää kiinni markkinaosuuksistaan.

Taulukko 5. Ulkomaankauppa

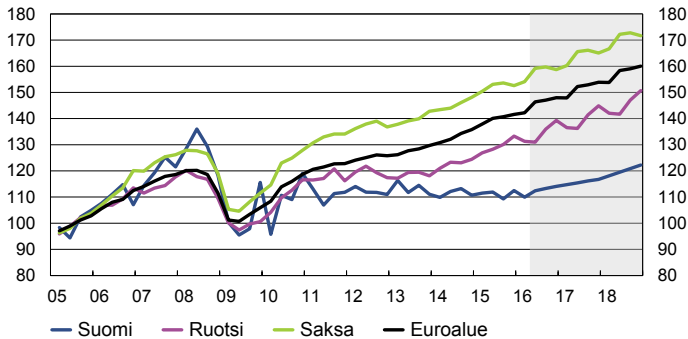
	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	määrän muutos, prosenttia					
Tavaroiden ja palvelujen vienti	1,1	-1,7	-0,2	1,0	3,0	3,8
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	0,5	-0,2	1,9	2,0	2,9	3,6
	hinnan muutos, prosenttia					
Tavaroiden ja palvelujen vienti	-1,1	-0,3	-0,9	-2,0	1,3	1,4
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	-1,7	-1,6	-4,0	-2,0	1,3	1,4

On vielä epäselvää, mitä Ison-Britannian kansanäänestyksen tulos EU:sta eroamisen puolesta merkitsee Suomen viennille. Suurin osa Suomen viennistä Isoon-Britanniaan on metsäteollisuuden tuotteita. Suomesta on viety Isoon-Britanniaan myös koneita ja laitteita, joiden vienti on riippuvaisempi luottamuksen heikentymisestä seuraavaan investointien lykkääntymiseen. Ison-Britannian kansanäänestystuloksen vaikutusten on vieniennusteissa oletettu jäävän hyvin vähäisiksi, joten riski heikommasta vientikehityksestä on merkittävä, sillä luottamuksen heikkenemisen vaikutukset saattavat myös levitä muuhun Eurooppaan.

Kansantalouden tilipidon mukaan tuonnin määrä nousi 1,9 % v. 2015. Tuonnissa alkuvuoden kehitys on ollut vaisua. Neljännesvuositilipidon mukaan tuonnin määrä supistui vuoden 2016 ensimmäisellä neljänneksellä yli neljä prosenttia edellisestä neljänneksestä. Vuonna 2016 tuonti kuitenkin kasvaa kaksi prosenttia kotimaisen kysynnän vetämänä. Viennin kasvun nopeutuminen lisää tuontipanosten käyttöä vuosina 2017 ja 2018, mikä lisää tuonnin kasvun yli kolmeen prosenttiin v. 2018. Nettoviennin vaikutus BKT:n kasvuun säilyy negatiivisena v. 2016, mutta kääntyy ennustejaksolla positiiviseksi viennin kasvun nopeutuessa.

Tavaroiden ja palvelujen vienti

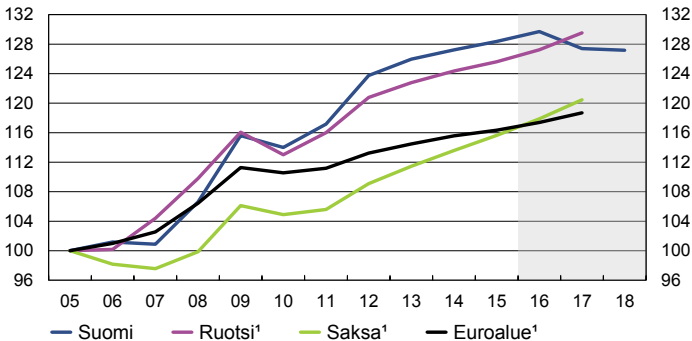
volyymi 2005=100, kausitasoitettu

Lähde: Eurostat, VM

Yksikkötyökustannukset

2005=100, nimelliset

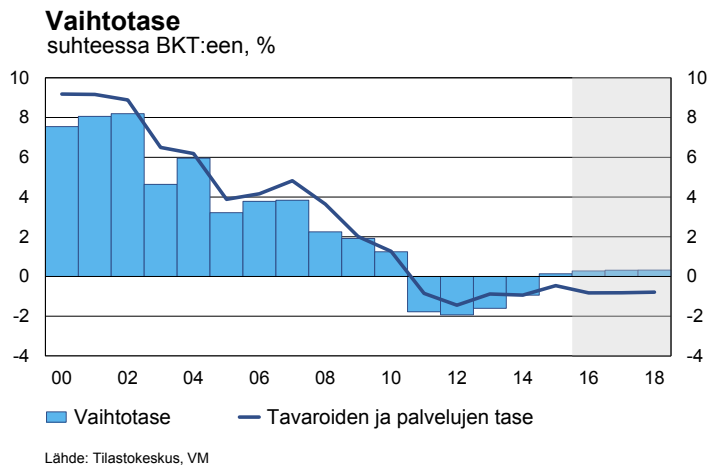
¹ Euroopan komission ennuste

Lähde: Euroopan komissio, Tilastokeskus, VM

Vaihtotase edelleen tasapainossa

Vaihtotaseen ylijäämä v. 2015 oli 0,3 mrd. euroa. Alijäämä pieneni vuoden 2015 alkupuoliskolla hyvinkin nopeasti ja vaihtotase päättyi niukasti ylijäämäiseksi. Vuonna 2016 kauppataseen ylijäämä pienenee voimakkaasti, mutta kauppatase paranee ennustejakson loppua kohden viennin piristyessä. Vaihtotase paranee tänä vuonna tuotannontekijäkorvausten vetämänä. Ulkomailta saatu ensitulo on pysynyt alkuvuodesta viime vuoden tasolla, mutta ulkomaille maksettu ensitulo on laskenut selvästi heijastaen yritysten pienempää voitonmaksua tai mahdollisia muutoksia ajoituksessa. Tästä huolimatta vaihtotaseen ennustetaan nousevan 0,7 mrd. euroon v. 2018 eli 0,3 % ylijäämäiseksi suhteessa BKT:hen.

Vaihtosuhteen paraneminen on ollut seurausta öljyn hinnan voimakkaasta laskusta, mutta nyt ilmiön vaikutus on hiipunut. Vienti- ja tuontihinnat ovat laskeneet vielä alkuvuonna heijastellen maailmankaupan heikkoa kehitystä. Vuosina 2017 ja 2018 ulkomaankaupan hintojen ennustetaan kääntyvät lievään nousuun. Tuontihintojen nousu jää kuitenkin hitaaksi, sillä maailmankaupan hidaskasvu pitää kilpailijamaiden vientihintojen kehityksen maltillisena ja öljyn hinnan oletetaan nousevan hyvin maltillisesti ennustejaksolla.

Taulukko 6. Vaihtotase

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa					
Tavaroiden ja palvelujen tase	-1,8	-1,9	-1,0	-1,8	-1,8	-1,7
Tuotannontekijäkorvaukset ja tulonsiirrot, netto	-1,5	0,0	1,3	2,4	2,5	2,5
Vaihtotase	-3,3	-1,9	0,3	0,6	0,7	0,7
Vaihtotase, suhteessa BKT:een, %	-1,6	-0,9	0,1	0,3	0,3	0,3

1.3 Kotimainen kysyntä

1.3.1 Yksityinen kulutus

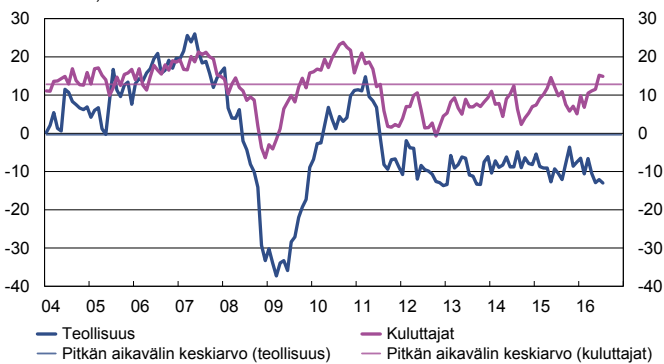
Yksityisen kulutuksen kasvu hidastumassa

Tänä vuonna kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulot lisääntyvät hieman yli prosentin. Viimevuoden tapaan ostovoimaa vahvistaa öljyn hinnan alenemisen myötä tavanomaista vaimeammaksi jäävä inflaatio. Kuluttajahintojen nousu jää 0,4 prosenttiin v. 2016. Yksityisen kulutuksen kasvua tukee myös työllisyyden hienoinen koheneminen ja työttömyyden kääntyminen laskuun. Kuluttajabarometrin mukaan työttömyyden riskin koetaankin pienentyneen alkuvuoden aikana.

Viime kuukausina luottamus oman taloudellisen tilanteen suhteen on kuitenkin osoittanut lieviä heikkenemisen merkkejä. Tästä huolimatta kuluttajabarometrin mukaan ajankohta koetaan keskimääräistä suotuisammaksi kestokulutushyödykkeiden hankintaan. Yksityisen kulutuksen kasvu onkin nopeinta kestokulutushyödykkeiden kohdalla. Kestokulutushyödykkeiden kysynnän arvioidaan lisääntyvän lähes 4 % tänä vuonna. Tätä selittää autokaupan viriäminen, joka alkoi näkyä jo viime vuoden lopulla. Autokannan keskiikä on viime vuosina noussut, kun kuluttajien rekisteröimien uusien henkilöautojen määrä on jäänyt selvästi pidemmän aikavälin tasoa heikommaksi. Autojen kysyntää vauhdittaa osaltaan myös autoverotuksen alentaminen kuluvan vuoden alusta lukien. Tammi-heinäkuussa kuluttajien rekisteröimien uusien henkilöautojen määrä lisääntyi peräti 14,5 %. Loppuvuonna kuluttajien ostamien uusien autojen määrän arvioidaan jäävän viimevuotista vähäisemmäksi, mihin vaikuttaa osaltaan myös tieto siitä, että seuraava autoveron kevennys tulee voimaan ensi vuoden alusta. Yksityisen kulutuksen kasvu hidastuu kuluvan vuoden loppua kohden ja yltää tänä vuonna 1,2 prosenttiin.

Teollisuuden ja kuluttajien luottamus

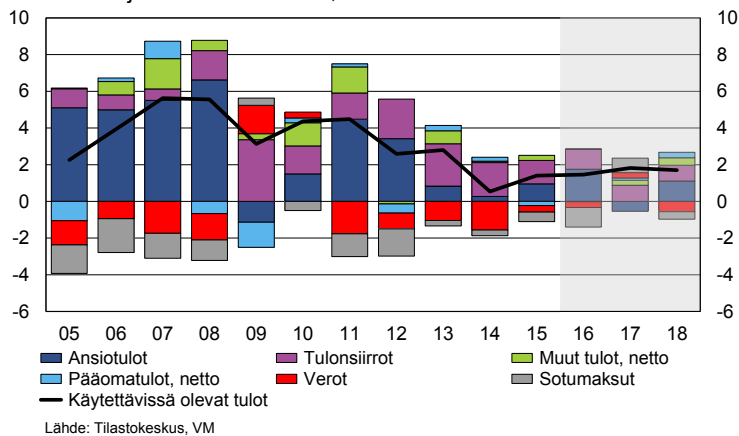
saldo, kausitasoitettu

Lähde: Euroopan komissio

Ensi vuonna yksityisen kulutuksen kasvu hidastuu 0,7 prosenttiin. Tähän vaikuttaa kotitalouksien reaalityulojen kasvun jääminen vain noin ½ prosenttiin. Inflaation nopeutuminen, sosiaaliin tulonsiirtoihin kohdistuvat menoleikkaukset ja maltilliset sopimuskorotukset hidastavat kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvua. Palkkasumman nousu jää kohenevasta työllisyydestä huolimatta ensi vuonna vain 0,8 prosenttiin. Huolimatta kansaneläkeindeksin 0,85 prosentin leikkauksesta v. 2017 ja jäädytyksestä v. 2018 kotitalouksien saamat tulonsiirrot lisääntyvät nimellisesti keskimäärin 2,3 % vuodessa ennustejakson ajan. Kehityksen taustalla on mm. demografinen muutos, johon liittyy eläkeläisten lukumäärän lisääntyminen. Osana kilpailukyky sopimusta osa työnantajan sosiaaliturvamaksuista siirretään asteittain palkansaajien vastuulle. Työntekijöiden sotumaksujen nousua kompensoidaan ensi vuoden osalta keventämällä tuloverotusta. Veronkevennyksen seurauksena keskimääräisen palkansaajan veroaste laskee hieman v. 2017, mutta kääntyy uudelleen nousuun seuraavana vuonna. Yksityisen kulutuksen kasvu jatkuu edelleen vaihteena v. 2018. Työllisyyden kasvun hienoisesta nopeutumisesta huolimatta kotitalouksien ostovoima ei juuri lisääntynyt inflaation nopeutumisesta ja veroasteen nousun myötä. Yksityisen kulutuksen kasvu yltää 0,6 prosenttiin v. 2018.

Kotitalouksien käytettävissä olevat nimellistulot muutos ja kasvuvaikutukset, %

Kotitalouksien velkataakan kasvu jatkuu edelleen nopeana

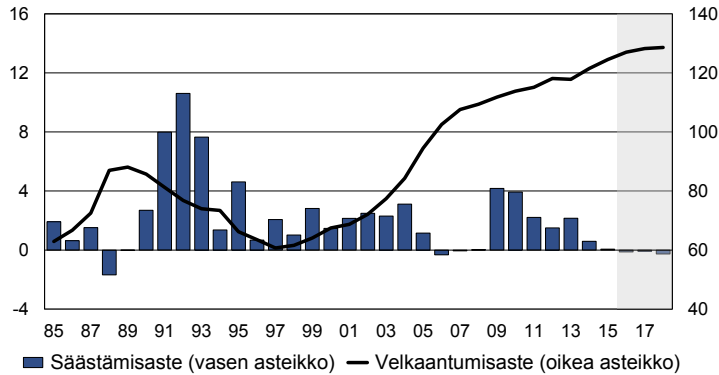
Yksityinen kulutus on kasvanut viime vuosina käytettävissä olevien tulojen kehitystä nopeammin. Tämän seurauksena kotitalouksien säästämisaste on laskenut lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2010 alkaen. Säästämisasteen lasku heijastelee osittain myös kotitalouksien velkaantumista. Alhainen korkotaso ja lainarahan hyvä saatavuus ovat lisänneet velanottoa. Edes työttömyyden lisääntyminen ei ole pysäyttänyt velkasuhteen nousua. Pankkien viime vuonna markkinoimat 6-12 kuukauden mittaiset lyhennysvapaaat ovat edelleen ruokkineet velan kasvua. Alkuvuoden kehityksen perusteella vanhojen asuntolainojen osalta kotitalouksien kiinnostus lyhennysvapaiden käyttöön on jatkunut. Kotitalouksien velkarasitusta lisää myös asunto-osakeyhtiöiden velkaantuminen. Asuntokannan vanheneminen on lisännyt tarvetta korjauksiin, joita on rahoitettu asunto-osakeyhtiöiden ottamalla lainoilla. Asuntokannasta 1960- ja 1970-luvuilla rakennettujen asuntojen osuus on noin 45 %, joten korjaustarve ylläpitää osaltaan velkaantumista myös lähivuosina.

Velkaantumista pyritään hillitsemään heinäkuussa 2016 voimaan astuneella lainsäädännöllä, jonka mukaan uudet asuntolainat voivat olla enintään 90 % asunnon hankintahinnasta. Ensiasuntojen ostajien kohdalla osuus on 95 %. Lisäksi asuntolainojen verovähennysoikeutta on viime vuosina asteittain alennettu. Alhaisen korkotason oloissa toimenpiteen merkitys on kuitenkin jäänyt vähäiseksi.

Yksityisen kulutuksen ennusteeseen liittyy sekä ylä- että alasuuntaisia riskejä. Yksityinen kulutus voi kehittyä ennakoitua myönteisemmin, jos kotitalouksien velkaantuminen jatkuu viime vuosina nähdyllä tavalla. Kansantalouden mittakaavassa kotitalouksien nykyisen velkaantumisen taso ei vielä muodosta ongelmaa, mutta kehityksen suunta on huolestuttava ja jatkuessaan se johtaisi makrovakauden vaarantumiseen. Suomen tapauksessa kotitalouksien velkojen suhde käytettävissä oleviin tuloihin on hieman EU:n keskimääräistä tasoa korkeampi. Pitkään jatkunut matala korkotaso yhdistettynä lainanlyhennysten lykkäämiseen on omiaan hämärtämään kotitalouksien käsitystä velkaantumiseen liittyvistä riskeistä. Alhainen korkotaso ja velkarahan saatavuus voivat siten yhdessä kotitalouksien luottamuksen kanssa vauhdittaa velkaantumista arvioitua enemmän. Tämä näkyisi paitsi asuntomarkkinoilla myös yksityisessä kulutuksessa.

Yksityisen kulutukseen liittyvät alasuuntaiset riskit voivat realisoitua odotettua heikomman työllisyyskehityksen myötä. Vaikutukset kulutukseen näkyisivät sekä tulonmuodostuksen että kuluttajien odotusten kautta, mikä voisi johtaa säästämisasteen nousuun kuluttajien varovaisuuden lisääntyessä.

Kotitalouksien säästäminen ja velkaantuminen osuus käytettävissä olevista tuloista, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

1.3.2 Julkinen kulutus

Julkinen kulutus on vajaa neljännes BKT:sta ja se koostuu valtion, kuntien ja sosiaaliturvarahastojen kulutusmenoista. Julkisen kulutuksen määrä on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana keskimäärin 0,7 % vuodessa. Julkisen kulutuksen hinta on noussut keskimäärin kolme prosenttia vuodessa, mikä on noin prosenttiyksikön nopeampaa kuin yksityisen kulutuksen hintakehitys. Parin viime vuoden aikana julkinen kulutuksen määrä on pysynyt suunnilleen ennallaan ja ennustejaksolla sen arvioidaan jopa hieman supistuvan sopeutustoimien vuoksi.

Valtion kulutusta kasvattaa tänä vuonna turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten rahoittaminen, vaikka hakijamäärä onkin laskemaan päin viime vuodesta. Kulutusta alentavat edellisen ja nykyisen hallituksen päättämät toimintamenoleikkaukset. Kilpailukyky sopimukseen sisältyvät sosiaaliturvamaksujen alentaminen ja lomarahojen leikkaus pienentävät työvoimakustannuksia ja siten valtion menoja ensi vuodesta lähtien. Lisäksi työajan pidentämisen oletetaan vähentävän valtion maksamia palkansaajakorvauksia.

Paikallishallinnon kulutusmenot kasvavat lähivuosina poikkeuksellisen hitaasti. Kulutusmenojen arvon arvioidaan jopa supistuvan v. 2017. Kulutuksen kasvua hidastavat mm. kilpailukyky sopimuksen mukaiset työnantajamaksualennukset ja lomarahaleikkaus vuosina 2017-2019, maltilliset palkkatarkaisut, hallitusohjelman mukaiset sopeutustoimet sekä kuntien ja kuntayhtymien kuluvalle vuodelle suunnittelemaat sopeutustoimet. Lisäksi vuoden 2017 alussa voimaan astuva eläkeuudistus alentaa kuntatyönantajan eläkemaksuja. Kulutusmenojen kasvu kuitenkin kiihtyy jälleen vuosikymmenen vaihteessa määräraikaisten lomarahaleikkausten päättyessä. Lisäksi väestön ikärakenteen muutos sekä kasvanut maahanmuutto lisäävät kuntien järjestämien palvelujen tarvetta.

Sosiaaliturvarahastojen kulutusmenot koostuvat lähinnä Kelan maksamista luontaismuotoisista sosiaalivastuksista, joita ovat lääkekorvaukset sekä matka- ja kuntoutustuet, sekä palkkamenoista. Hallituksen päättämät säästöt supistavat luontoisluontoisia sosiaalivastusmenoja vuosina 2016–2017.

Taulukko 7. Kulutus

	2015 osuus, %	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
		määrän muutos, prosenttia					
Yksityinen kulutus	100,0	-0,5	0,6	1,5	1,2	0,7	0,6
Kotitaloudet	95,2	-0,6	0,4	1,5	1,3	0,7	0,6
Kestokulutustavarat	8,0	-0,8	1,7	3,2	3,8	1,7	1,3
Puolikestävät kulutustavarat	8,0	0,3	0,4	0,0	0,2	0,5	0,6
Lyhytikäiset tavarat	26,5	-0,5	-0,5	-0,1	1,1	0,2	0,0
Palvelut	52,0	-0,8	0,2	1,2	1,1	0,8	0,8
Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen kulutus	4,8	-1,6	4,0	0,0	0,0	0,5	0,5
Julkinen kulutus	100,0	1,1	-0,5	0,4	-0,1	-1,3	0,0
Valtionhallinto	26,8	4,3	-1,5	-0,9	1,4	-1,4	-1,0
Paikallishallinto	66,0	0,0	0,0	0,5	-0,1	-1,0	0,3
Sosiaaliturvarahastot	7,2	0,0	-1,0	3,8	-4,7	-3,4	0,8
Kulutus yhteensä		0,0	0,3	1,1	0,8	0,1	0,4
Julkisyhteisöjen yksilölliset kulutusmenot		0,1	-0,5	0,8	-0,6	-1,5	0,3
Yksilölliset kulutusmenot yhteensä		-0,4	0,3	1,3	-0,4	0,2	0,6
Kotitalouksien käytettävissä oleva tulo		2,8	0,5	1,4	1,5	1,8	1,7
Yksityisen kulutuksen hinta		2,5	1,5	0,4	0,4	1,1	1,3
Kotitalouksien käytettävissä oleva reaalitytulo		0,3	-0,9	1,0	1,1	0,7	0,4
		prosenttia					
Kulutuksen osuus bruttokansantuotteesta (käypiin hintoihin)		79,5	80,0	79,7	79,4	78,5	77,8
Kotitalouksien säästämisaste		2,2	0,6	0,1	-0,1	-0,1	-0,3
Kotitalouksien velkaantumisaste ¹⁾		117,8	121,5	124,5	127,0	128,2	128,6

¹⁾ Kotitalouksien velat vuoden lopussa suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin.

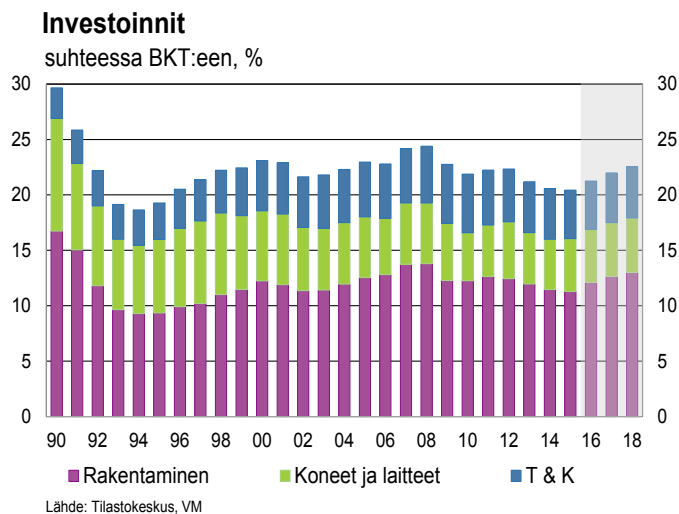
1.3.3 Yksityiset investoinnit

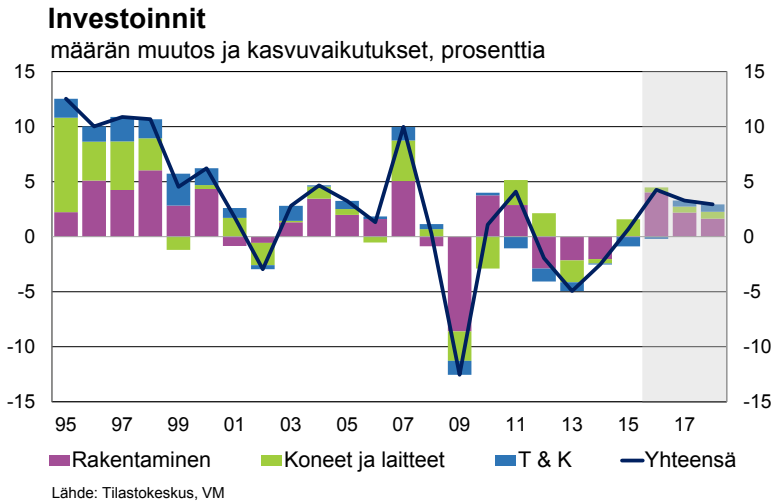
Yksityiset investoinnit talouden voimanlähteenä

Yksityiset investoinnit kasvavat vuositasolla koko ennustejakson ajan. Vahvinta kasvu on kuluvana vuonna. Kansainvälisen talouden näkymien heikentyminen vaikuttaa vain hieman investointeihin, joiden kasvu tulee pääosin rakentamisesta. Sekä asunto- että muut talonrakennusinvestoinnit nousevat voimakkaasti. Myös rakennusten korjaaminen on vilkasta. Kone- ja laiteinvestointeja on niin ikään tulossa merkittävästi lisää. Sen sijaan tutkimus- ja kehittämistoiminta kärsii lyhyellä aikavälillä sekä julkisen rahoituksen vähenemisestä että yksityisen tutkimushenkilöstön irtisanomisista. Negatiivinen reaalkorko tukee investointeja, mutta kokonaiskysynnän matala kasvu ei vielä itsessään investointeja kiihdytä. Yksityiset investoinnit suhteessa BKT:hen nousevat, mutta eivät saavuta vielä ennen finanssikriisiä vallinnutta tasoa. Myös koko kansantalouden investoinnit suhteessa BKT:hen nousevat ennustejaksolla.

Vuoden 2018 investointiennusteeseen liittyy epävarmuutta ylöspäin, koska mm. metsäteollisuudessa on suunnitteilla uusia suurhankkeita. Myös Pyhäjoen ydinvoimalahankkeen maanrakennustyöt ovat käynnistyneet ja monenlaisia tukirakennuksia on tarkoitus tehdä jo vuosina 2017 ja 2018. Lisäksi hallitus päätti vuoden 2017 budjettineuvottelujen yhteydessä valtion tukemaan asuntotuotantoon vaikuttavista lisätoimenpiteistä.

Tuoreimpien tilinpidon tietojen mukaan yksityiset investoinnit kasvoivat 2,2 % v. 2015, kun vielä maaliskuun ennakkotietojen mukaan ne supistuivat prosentin verran. Kuluvan vuoden yksityisten investointien ennuste osoittaa yli neljän prosentin kasvua, joka vähitellen alenee seuraavina vuosina. Viime vuonna erityisesti kone- ja laiteinvestoinnit kasvoivat nopeaa 7 prosentin vauhtia. Sen sijaan tutkimus- ja kehitystoiminta supistui edelleen voimakkaasti.

Rakennusinvestoinnit vetävät työllisyyden kasvuun

Rakennusinvestointeihin ennustetaan kovaa, yli kahdeksan prosentin kasvua kuluvalla vuodelle. Uudistuotannon lisäys on näkynyt jo työtuntien voimakkaana nousuna rakentamisessa. On odotettavissa, että kasvu jatkuu vahvana myös ensi vuonna, koska tammi-toukokuussa rakennuslupakuutiot nousivat yli 20 % edellisen vuoden vastaavaan aikaan verrattuna.

Asuntoinvestointeja nostavat ennen muuta matala korkotaso sekä kasvukeskusten asuntopula, joka näkyy hyvinä tuottoina sekä vuokrissa että myyntihinnoissa. Asuntotuotanto keskittyy kerrostaloihin ja alueellisesti lähinnä maan suurimpiin kaupunkeihin sekä yliopistopaikkakunnille. Asuntoja on aloitettu rakentamaan alkuvuoden aikana selvästi viime vuotta enemmän, mutta vauhti hidastuu loppuvuotta kohti, koska viime vuoden kesän jälkeen aloitukset lähtivät kovaan kasvuun ja vertailutaso muuttuu korkeammaksi. Asuntojen uudistuotannon volyymin arvioidaan nousevan noin 15 % kulvana vuonna.

Asuntojen korjaamisen arvioidaan kasvavan edelleen noin kahden prosentin vuosivauhtia ennustejaksolla, mikä johtuu asuntokannan iästä ja päivitystarpeesta. Erityisesti asunto-osakeyhtiöiden korjausinvestoinnit ovat jatkaneet kasvuaan, mikä on näkynyt niiden lainakannan kasvussa alkuvuoden aikana. Kuukausittain muutokset edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna ovat olleet yli kymmenen prosenttia. Asuntoinvestoinnit yhteensä, sisältäen sekä uudistuotannon että korjaamisen, kasvavat myös vuosina 2017 ja 2018.

Rakennusinvestointien kasvu on laajapohjaista. Myös muun talonrakentamisen puolella lähes kaikki rakennustyyppit ovat olleet selvässä kasvussa alkuvuoden ajan. Liike- ja toimistorakennusten rakennuslupakuutiot ovat nousseet voimakkaasti. Julkiset palvelurakennusinvestoinnit ovat korkeimmalla tasollaan kymmeneen vuoteen. Muun talonrakentamisen hankkeiden rakentamisajat ovat asuntorakentamista pidempiä ja siksi myös osa ensi ja seuraavankin vuoden investoineista on jo toteutusvaiheessa. Vuonna 2018 kansainvälisen talouden kasvun kiihtymisen oletetaan lisäävän myös rakennusinvestointeja.

Julkiset hankkeet sekä aluerakentaminen tukevat maa- ja vesirakennusinvestointeja

Maa- ja vesirakentamisessa liikevaihto sekä myynti ovat kasvaneet erittäin hyvin alkuvuoden aikana. Maarakennusosalalla tilauskanta on hyvää keskitasoa, vaikkakin kapasiteetin käyttöaste oli keväällä vain 74 %. Yritykset arvioivat kysynnän vielä suurimmaksi esteeksi kasvulle.

Raakaöljyn hinnan kääntyminen kesällä uudelleen laskuun ja hintapaineiden madaltuminen ovat myönteisiä uutisia maa- ja vesirakennusinvestoinneille, joissa öljyn paino kustannuksissa on suuri. Ensi vuodelle ennustetaan nopeutuvaa kasvua mm. hallituksen käynnistämän korjausvelkaohjelman takia. Ennusteessa v. 2018 maa- ja vesirakennusinvestoinnit eivät enää juuri kasva.

Paljon maa- ja vesirakennushankkeita on sekä vireillä että jo käynnistynyt. Vuonna 2017 lähtee liikkeelle useampia uusia hankkeita. Myös isot aluerakentamiskohteet ovat käynnissä tai käynnistymässä. Energiasektorilla on tulossa maa- ja vesirakennusinvestointeja liittyen mm. sähkönsiirtoverkkoon, nesteytetyn maakaasun terminaaleihin sekä tuulivoimaan.

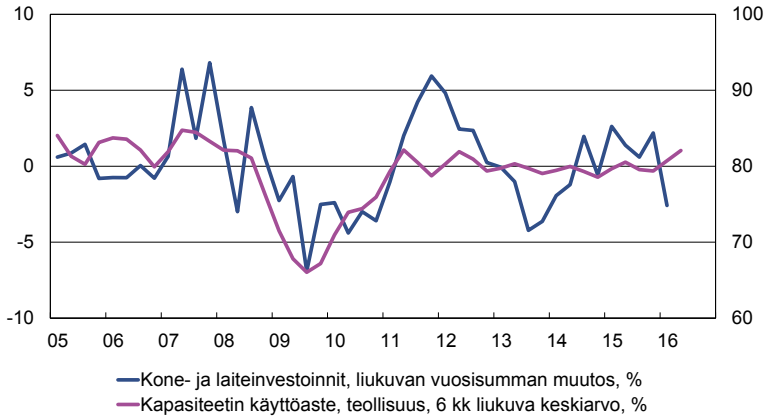
Kone- ja laiteinvestoineissa kasvua laajapohjaisesti

Kone-, laite- ja kuljetusväline- sekä asejärjestelmäinvestointien arvioidaan kiihtyvän hyvään kasvuun lähivuosina. Metsäteollisuuden investoinnit nostavat ensimmäisellä neljänneksellä syvälle painuneet kone- ja laiteinvestoinnit kasvuun myös vuositasolla. Merkittävin yksittäinen tekijä on Äänekoskelle rakennettava uusi biotuotetehdas, jonka laitteiden arvo on 750 milj. euroa, lähes 10 % koko investointierän vuosisummasta. Myös erilaiset työkone- ja kuorma-autohankinnat ovat kehittyneet hyvin, sen sijaan puoliperävau- nujen ja linja-autojen kysyntä on ollut viime vuotta heikompa.

Teollisuuden investointisuunnitelmat ovat tuoreimman Elinkeinoelämän keskusliiton investointikyselyn (kesäkuu 2016) mukaan runsaan 10 prosentin kasvussa kuluvana vuonna. Tiedustelun mukaan teollisuuden kiinteät investoinnit Suomeen kääntyivät viime vuonna selvään kasvuun. Tämä näkyy ennen muuta kone- ja laiteinvestointien viime vuoden vah- vasta seitsemän prosentin kasvusta. Tiedustelun mukaan teollisuudessa kapasiteetin käyttö- asteet ovat nousseet parilla prosenttiyksiköllä viime vuoden kesäkuuhun verrattuna, erityi- sen korkeita käyttöasteita on perinteisessä metalliteollisuudessa kuten koneteollisuudessa.

Ennusteessa kone-, laite- ja kuljetusväline- sekä asejärjestelmäinvestointien voimakas neljännesvuosikasvu päättyy v. 2017. Kasvun ennustetaan alkavan uudelleen selvästi kes- kiarvokasvuun nopeampana v. 2018, kun kansainvälinen talouskehitys tukee Suomen vientikysyntää.

Kone- ja laiteinvestoinnit ja kapasiteetin käyttöaste

Lähde: Tilastokeskus

Investointikasvua tutkimus- ja kehitystoiminnassa vasta vuonna 2017

Tutkimus- ja kehitystoiminnan investoinnit laskevat edelleen kuluvana vuonna sekä yksityisen tutkimushenkilöstöön kohdistuvien irtisanomisten että valtion T&K-rahoituksen vähenemisen takia. Investointitiedustelun mukaan kuluvana vuonna kemianteollisuus lisääisi tutkimus- ja kehitystoimintaa, mutta teknologiateollisuus vähentäisi sitä yli viidellä prosentilla. Ennusteessa T&K-investoinnit kääntyvät kuitenkin kasvuun v. 2017 ja kasvu vahvistuu edelleen v. 2018 johtuen yleisestä kansainvälisen taloustilanteen kohenemisestä.

Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2012–2014 innovaatiotoimintaa harjoittaneiden yritysten osuus tutkittujen toimialojen yrityksistä oli 55 %. Innovointitoiminta on yleisempää teollisuusyrityksissä kuin palveluissa. Teollisuudessa T&K-investoinnit ovat yleisimpiä sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa sekä kemian- ja tekstiiliteollisuudessa. Tutkimuksen mukaan taas palvelualoilla innovaatiotoiminta oli yleisintä ohjelmistojen tuotannossa, rahoitusta ja vakuuttamista palvelevassa toiminnassa, tietopalvelutoiminnassa, televiestinnässä sekä tutkimuksen ja kehittämisen alalla. Enemmistö innovoivista yrityksistä investoi ympäristöhyötyjä tuottaviin T&K-hankkeisiin. Suurimpana syynä investointeihin yritykset näkivät korkeat energia-, vesi- ja materiaalikustannukset, ympäristösäännökset sekä yrityksen maineen parantamisen.

Taulukko 8. Kiinteät investoinnit pääomatavaratyypeittäin

	2015 osuus, %	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Talorakennukset	44,9	-5,0	-5,2	-0,4	8,3	4,1	3,2
Asuinrakennukset	26,7	-5,3	-6,9	0,0	9,0	4,0	2,5
Muut talorakennukset	18,2	-4,6	-2,7	-1,1	7,3	4,3	4,3
Maa- ja vesirakennukset	10,3	2,2	4,1	2,4	2,9	2,6	1,1
Koneet ja laitteet	23,4	-8,7	-1,8	7,0	1,9	2,4	2,8
T & K-investoinnit*	21,4	-3,7	-0,4	-4,0	-1,0	2,7	3,3
Yhteensä	100,0	-4,9	-2,5	0,7	4,3	3,3	2,9
Yksityiset	80,9	-6,6	-3,4	2,2	4,3	3,9	3,8
Julkiset	19,1	2,6	0,9	-5,1	4,3	0,6	-0,8
		prosenttia					
Investointien osuus bruttokansantuotteesta (käyppiin hintoihin)							
Kiinteät investoinnit		21,2	20,6	20,4	21,2	22,0	22,6
Yksityiset		17,0	16,4	16,5	17,2	17,9	18,6
Julkiset		4,2	4,2	3,9	4,0	4,1	4,0

* Sisältää henkiset omaisuustuotteet ja kasvatettavat varat

1.3.4 Julkiset investoinnit

Julkiset investoinnit vähenivät viime vuonna 5 %. Alenema johtui työeläkelaitosten kiinteistömyynneistä, mikä kirjautuu negatiivisina investointeina, sekä valtion investointien tuntuvasta supistumisesta. Tänä vuonna julkiset investoinnit palautuvat aiemmalle tasolle. Kuluvan vuoden jälkeen julkisten investointien kokonaisvolyymi ei arvioida juurikaan kasvavan. Julkisten investointien BKT-osuus on n. 4 %.

Valtion investointeja pitää yllä hallituksen n. 600 milj. euron panostus perusväylänpitoon vuosina 2016-2018. Kokonaisuudessa investoinnit eivät kuitenkaan lisäänty, sillä uusia väylähankkeita aloitetaan vähän ja valtion tutkimus- ja kehittämisrahoitus on vähemmän. Investoinnit asejärjestelmiin voivat jonkin verran lisääntyä.

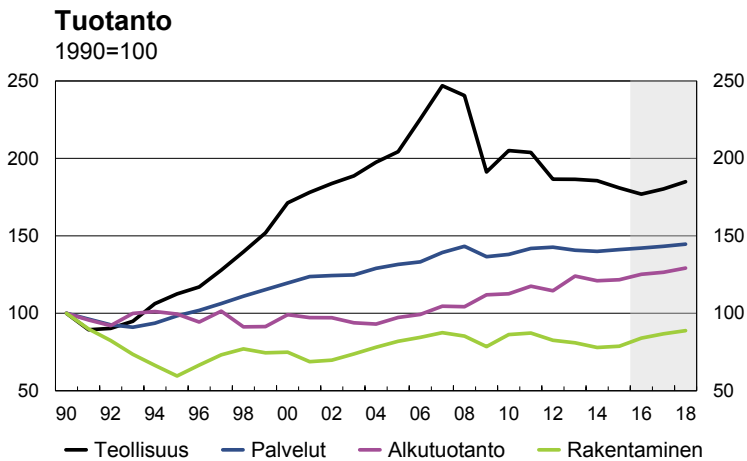
Paikallishallinnon investointimenot ovat kasvaneet pitkään erittäin voimakkaasti. Viime vuonna investointimenojen kasvu kuitenkin taittui, ja kasvun arvioidaan jatkuvan selvästi aiempaa maltillisempina myös lähivuosina. Kuntatalouden sopeutustoimista huolimatta investoinnit pysyvät edelleen korkealla tasolla. Paikallishallinnon nykyisen rakennuskanan kunnossapito edellyttää mittavia korjausinvestointeja. Kasvukeskuksissa myös uudisrakentaminen ja infrastruktuuri-investoinnit jatkuvat lähivuosina mittavina.

1.4 Kotimainen tuotanto

1.4.1 BKT

Taloukasvu kotimaista kysyntää palvelevan tuotannon varassa

Suomen talous irtautui taantumasta viime vuoden lopulla. Taloukasvu on kuitenkin ollut vaisua. Alustavien tietojen mukaan koko talouden tuotanto lisääntyi jalostuksen ja palveluiden vetämänä huhti-kesäkuussa 1,3 % vuodentakaisesta. Jalostustoimialoista varsinkin rakentamisen tuotanto on lisääntynyt nopeasti, ensimmäisellä vuosineljänneksellä lähes kuusi prosenttia. Rakentamisen kasvu on ollut laaja-alaista, sillä sekä asunto- että tuotannonollinen rakentaminen ovat lisääntyneet. Palvelutuotanto lisääntyi liike-elämän palveluiden vetämänä. Sen sijaan teollisuustuotanto on edelleen supistunut, koska kaikkien päätoimialojen tuotanto on kehittynyt heikosti. Kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla koko talouden arvonlisäys kasvoi runsaat ½ % vuodentakaisesta.

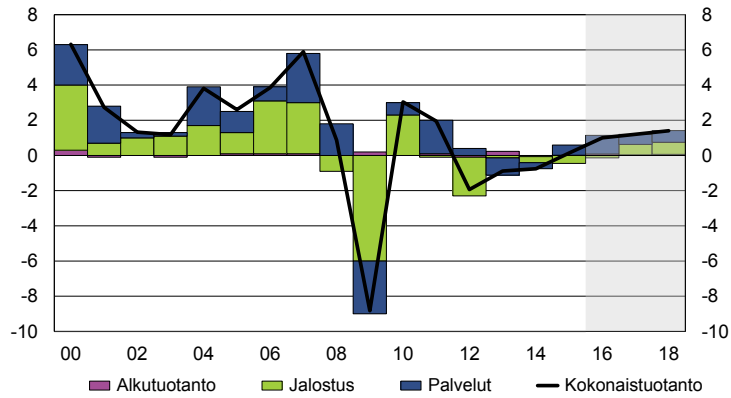

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kesällä suhdannekuva kotimarkkinakysyntää palvelevasta tuotannosta kasvun taustalla on vahvistunut. Rakentamisen suhdannäkymät ja palvelualojen myyntiodotukset ovat kohentuneet samalla kun teollisuuden uusien tilausten arvo jatkaa supistumistaan. Suhdannetiedustelujen mukaan kysynnän puute on selvästi aikaisempaa pienempi kasvun este. Päätoimialoista kysynnän puute vaivaa yleisimmin yllättäen palveluyrityksiä, joista noin joka kolmas kokee kysynnän puutteen kasvun esteeksi. Rakennustoiminnassa puolestaan ammattitaitoisen työvoiman puute vaivaa joka kolmatta kyselyyn vastannutta yritystä. Teollisuudessa pikaista elpymistä ei voi odottaa, sillä tilauskanta on edelleen alle tavanomaisen tason ja valmistusvarastot ovat lisäksi pysyneet lähellä tavanomaista tasoaan. Edellä mainittujen suhdanneluontoisten kasvun esteiden lisäksi Suomen taloutta vaivaa rakennemuutoksesta johtuva kapasiteetin vähentyminen, erityisesti paperi- ja elektroniikkateollisuudessa.

Kokonaistuotanto toimialoittain

määrän muutos ja kasvuvaikutukset, %

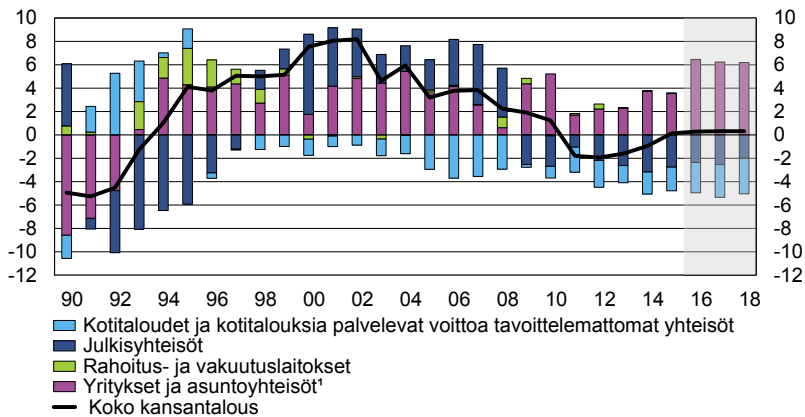

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla tuotannon kasvu edellisestä neljänneksestä jäi tammi-maaliskuussa nolnaan, mutta nopeutui huhti-kesäkuussa 0,3 prosenttiin. Kasvu nopeutuu vuoden toisella puoliskolla rakentamisen sekä liike-elämän palvelujen vetämänä. Tänä vuonna kasvu perustuu erityisen selvästi kotimaista kysyntää tyydyttävälle rakennus- ja palvelutuotannolle. Kokonaistuotanto lisääntyy tänä vuonna prosenttiin. Ensi ja seuraavana vuonna teollisuustuotanto tukee kokonaistuotannon kasvua, joka ylittää prosenttiin. Tuotantotaso jää vielä neljä prosenttia vuoden 2008 huipputasoa pienemmäksi. Kilpailukykysojimus on oikea askel kustannuskilpailukyvyyn parantamisen suuntaan, mutta sopimuksen vaikutukset näkyvät selkeämmin vasta pitemmällä aikavälillä, koska tässä suhdannetilanteessa kysynnän puute rajoittaa tuotannon kasvua.

Nettoluotonanto sektoreittain

suhteessa BKT:een, %

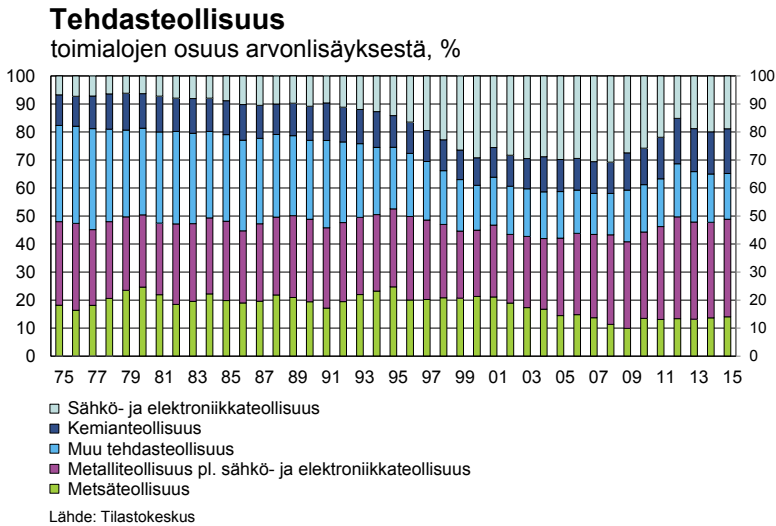
1) Sisältää rahoitussektorin vuosina 2016-2018

Lähde: Tilastokeskus, VM

1.4.2 Jalostus

Teollisuuden uudet tilaukset antavat odottaa itseään

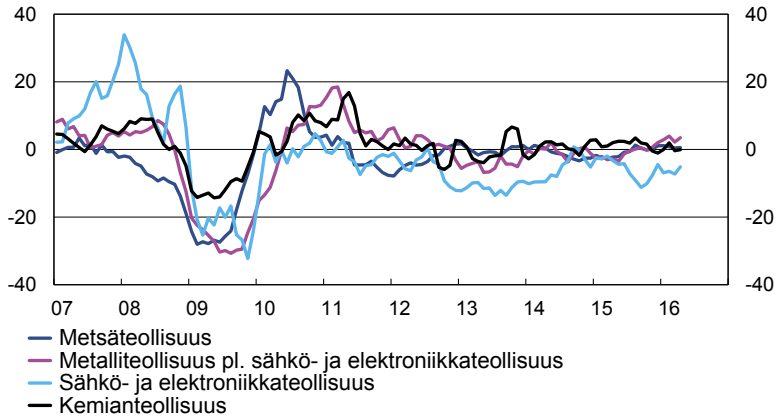
Teollisuuden tuotanto supistuu kuudetta vuotta peräkkäin. Tilanteeseen on johtanut sekä heikko kansainvälinen suhdannetilanne että teollisuuden tuotantorakenne. Valtaosa tuotannosta on vientiin meneviä raaka-aineita ja investointitavaroita, joiden kysyntä ei tällä hetkellä ole nopeassa kasvussa. Lisäksi kilpailutilanne on monen tuotteen osalta maailmanlaajuisesti tiukka.

Teollisuuden tuotantonäkymät kuluvalle vuodelle ovat vaiheet. Vientikysyntä on normaalia heikompaa, kilpailu markkinaosuuksista on kovaa ja kilpailukyvyssä on monessa yrityksessä parantamisen varaa. Teollisuuden suhdannenäkymät eivät olekaan alkuvuotta paremmat. Teollisuusyritykset odottavat tuotantonsa supistuvan loppukesällä ja kääntyvän vaiheeseen nousuun vuoden lopulla. Tuotanto-odotukset ovat myönteisimmät kemianteollisuudessa, mutta sielläkin vasta loppuvuodelle. Negatiivisimmat tuotanto-odotukset ovat metalliteollisuudessa, joka ei odota tuotantonsa lisääntyvän tänä vuonna. Kokonaisuudessaan teollisuustuotanto tulee supistumaan tänä vuonna kaksi prosenttia.

Teollisuustuotannon volyymi-indeksi toimialoittain

3 kk:n liukuvan ka:n muutos vuodentakaiseen, %

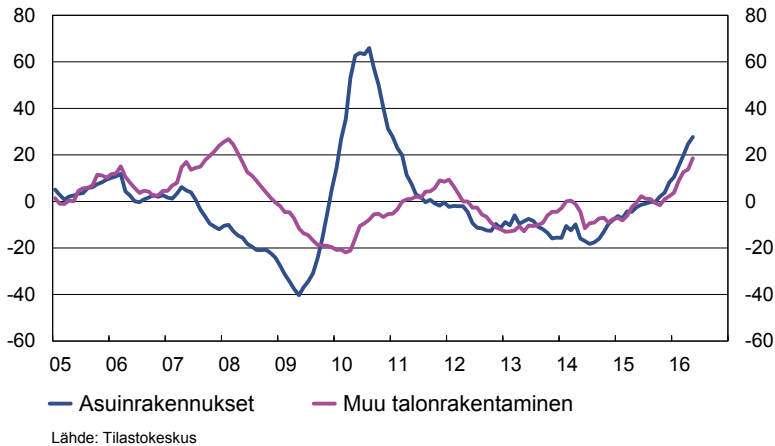
Lähde: Tilastokeskus

Ensi vuonna vientikysyntä on piristymässä kovimpaan kasvuunsa sitten vuoden 2011, kun kehittyvien talouksien tuonti elpyy tämän vuoden notkahduksesta. Kilpailukykyhaasteista ja kysynnän rakennemuutoksesta johtuen vientiyritysten tuotanto ei edelleenkään saavuta maailmankaupan kasvuvauhtia, joten teollisuustuotannon elpyminen jää vaimeaksi ja asteittaiseksi. Lisäksi aiemmin merkittävät päätoimialat ovat supistaneet tuotantokapasiteettiaan Suomessa. Siten teollisuustuotanto lisääntyy ensi vuonna noin 2 % ja seuraavana vuonna kolme prosenttia. Parhaimmat tuotantonäkymät ovat selluteollisuudessa, jonka kapasiteetti on lisääntymässä sekä kemianteollisuudessa. Kasvusta huolimatta teollisuustuotannon taso jää v. 2018 neljänneksen pienemmäksi kuin huippuvuonna 2007.

Rakentaminen vauhdissa

Rakentamisen tuotanto kääntyi viime vuonna kasvuun ja kasvu on nopeutunut huomattavasti tänä vuonna. Tähän vaikuttavat paitsi asuntojen ja muiden rakennusten vilkas uudisrakentaminen myös korjausrakennustarve erityisesti asunto- ja toimistorakennuksissa. Lisäksi valtion investoinnit infrastruktuuriin lisäävät maa- ja vesirakentamista. Kysynnän vähäisyys kasvun esteenä vaivaa enää noin joka neljättä rakennusyritystä ja ammattitaitoisen työvoiman saanti on ongelma jo noin kolmasosalla yrityksistä. Uudisrakentaminen on kuitenkin vilkkaampaa kasvukeskuksissa kuin niiden ulkopuolella eli kasvu jakautuu epätasaisesti.

Uudisrakentamisen volyyymi-indeksi muutos vuodentakaiseen, %

Rakentamisen tuotanto-odotukset ovat selvästi positiiviset, vaikka tuotannon kasvun ei vuoden toisella puoliskolla enää uskota nopeutuvan. Myönnettyjen rakennuslupien määrä on kasvanut kaksinumeroisesti ja erityisesti asuin- sekä liikerakentaminen tulevat lisääntymään. Vahvan suhdannevaiheen seurauksena rakentamisen tuotanto nousee tänä vuonna 6½ prosenttia.

Rakentaminen jatkuu vilkkaana myös ensi ja seuraavana vuonna, mutta uusien aloitusten määrä ei enää lisäännny tämän vuoden vauhtia, joten tuotannon kasvu hidastuu hieman. Ensi vuonna rakentaminen lisääntyy kolme ja seuraavana vuonna kaksi prosenttia. Kasvun seurauksena rakentamisen arvonlisäys ylittää v. 2018 prosentilla vuoden 2007 tason.

1.4.3 Palvelut

Yksityiset palvelut lisääntyvät

Yksityinen palvelutuotanto lisääntyy samalla kun julkinen supistuu. Palvelujen osuus koko talouden arvonlisäyksestä jatkoi viime vuonna nousuaan ja se on kohonnut jo yli 70 prosenttiin eli lähelle euroalueen keskimääräistä 74 prosenttia. Viime vuonna palvelutuotanto lisääntyi 0,8 %. Tuotanto kasvoi etenkin informaatio- sekä liike-elämän palveluissa. Laskua taas oli liikenteen palveluissa sekä julkisilla aloilla. Tämän vuoden tammi-kesäkuussa palvelutuotanto lisääntyi 1,2 %.

Palvelutuotanto

muutos vuodentakaiseen, prosenttia ja saldoluku, 3 kk

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Palveluiden suhdannenäkymät ovat kohentuneet selvästi. Myynnin kasvua odottavia yrityksiä on varsinkin loppuvuodelle selvästi enemmän kuin viime vuonna. Kysyntä on kuitenkin suurin kasvun este palvelualoilla ja kannattavuuden odotetaan kohenevan niukasti. Palveluiden kehitys riippuu jalostustoiminnasta ja kulutuskysynnästä. Suurin osa palvelutuotannosta käytetään yritystoiminnassa, joten sen täytyy elpyä ennen kuin palvelutuotannon kasvuedellytykset kohentuvat.

Parhaimmat myynnin kasvuedellytykset ovat liike-elämää palvelevilla tieto- ja viestintäpalvelualoilla sekä rahoituksessa ja vakuutuksessa. Myös majoitus- ja ravintola-ala odottaa kasvua. Kaupan näkymät ovat edelleen vaikeat johtuen tukkukaupan supistumisesta sekä kuluttajien ostovoiman heikosta kehityksestä.

Palvelutuotannon kasvu jää teollisuustuotannon heikkouden vuoksi vaikeaksi, joten tänä vuonna koko palvelutuotanto lisääntyy vajaan prosentin. Ensi vuonna yritystoiminnan vilkastuminen vauhdittaa hiukan palvelutuotantoa, joka kasvaa vakaata noin prosentin vauhtia myös v. 2018. Tuotannon taso ylittää rakentamisen tavoin finanssikriisiä edeltäneen tasonsa.

Taulukko 9. Tuotanto toimialoittain

	2015 osuus, % ¹⁾	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**	Keskimäärin 2015/2005
		määrän muutos, prosenttia						
Teollisuus	20,6	0,0	-0,5	-2,5	-2,2	1,9	2,6	-1,2
Rakentaminen	6,3	-2,0	-3,7	1,0	6,6	3,2	2,4	-0,4
Maa- ja metsätalous	2,5	8,3	-2,5	0,6	3,0	1,1	2,1	2,3
Teollisuus ja rakentaminen	26,8	-0,5	-1,3	-1,7	-0,5	2,2	2,5	-1,0
Palvelut	70,6	-1,4	-0,5	0,8	0,8	0,8	0,9	0,7
Tuotanto yhteensä perushintaan	100,0	-0,9	-0,8	0,1	1,0	1,2	1,4	0,3
Bruttokansantuote markkinahintaan		-0,8	-0,7	0,2	1,1	0,9	1,1	0,4
Kansantalouden työn tuottavuus		0,5	-0,1	0,2	0,0	-0,3	1,0	0,2

¹⁾ Osuus käypähintaisesta tuotannosta perushintaan.

Teollisuusyritysten kilpailukyky kyselytulosten valossa

Yritysten välistä kilpailukykyä voidaan mitata monella tavalla. Makronäkökulmasta yksi käyteyimmistä on tarkastella yksikkötyökustannusten kehitystä eri tavalla laskettuna. Yksikkötyökustannukset kuvaavat yleensä keskimääräistä toimialan suhteellista kustannuskehitystä. VM:n tuoreimman ennusteen mukaan Suomen koko talouden nimelliset yksikkötyökustannukset laskevat 0,7 % vuodesta 2015 vuoteen 2017, kun EU komission kevätennusteen mukaan ne nousevat esimerkiksi Ruotsissa 3,1 %, Saksassa 4,2 % ja euroalueella keskimäärin 2,0 %.

Toimialoittaisten yksikkötyökustannusten muutos ei anna kuvaa muiden kilpailukykyyn vaikuttavien tekijöiden kehityksestä. Näitä ovat mm. tuotteiden haluttavuus eli laatu, markkinointi, tuotemerkki, saatavuus, kauppapolitiikka jne. Myös yritysten organisatorinen kilpailukyky vaikuttaa tuottavuuden kautta vientimenestykseen. Tähän kilpailukykyyn vaikuttavat sisäisen tuotantoprosessin lisäksi mm. vakavaraisuus ja lainsäädäntö. Tutkimusten mukaan suurin vaikutus kilpailukykyyn on yritystason toimilla.

Seuraavassa tarkastellaan teollisuusyritysten itsensä kokeman kilpailukykyyn tämän hetkistä tilannetta suhteessa niiden pitkällä aikavälillä kokemaan keskimääräiseen kilpailukykyyn. Tähän tarkoitukseen käytetään EU komission neljännesvuosittain julkaisemien yrityksille suunnattujen suhdannetiedustelujen tuloksia. Kyselyssä yhtenä tuloksena on teollisuusyritysten itsensä kokema suhteellisen kilpailukykyasetelma tavaroiden käyttötarkoituksiluokittain (MIG). Kyselyssä yrityksiä pyydetään erottelemaan kokemansa kilpailukykytilanne erikseen kotimarkkinoilla, EU:n sisämarkkinoilla ja EU:n ulkopuolisilla markkinoilla. Tässä keskitytään tarkastelemaan vain teollisuusyritysten kilpailukykyä kotimarkkinoiden ulkopuolella. Suomesta kyselyyn vastaa n. 700 teollisuusyritystä. Muiden toimialojen yrityksille vastaavia kysymyksiä ei esitetä.

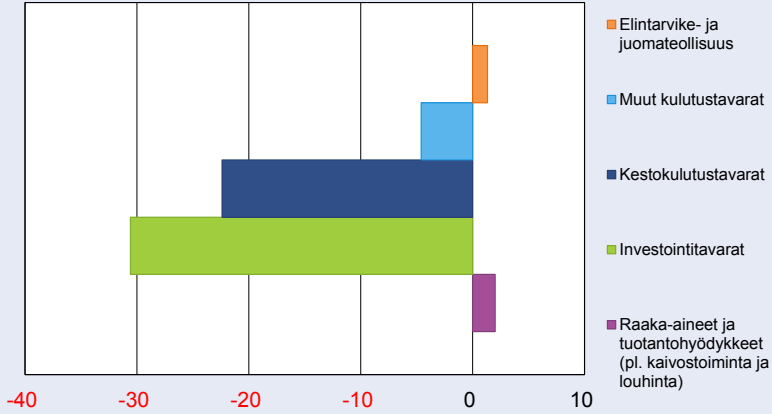
Tuoreimpien heinäkuun tulosten mukaan EU:n sisämarkkinoilla elintarvikkeita ja väli tuotteita tuottavat suomalaiset teollisuusyritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräiseksi suhteessa muihin sisämarkkinoilla toimiviin yrityksiin (ks. ensimmäinen kuvio viereisellä sivulla). Sen sijaan kulutushyödykkeitä ja varsinkin investointihyödykkeitä tuottavat yritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräistä selvästi heikommaksi sisämarkkinoilla.

EU:n ulkopuolisilla markkinoilla sitä vastoin väli tuotteita valmistavat yritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräistä paremmaksi (ks. toinen kuvio). Investointihyödykkeitä valmistavat yritykset kokivat kilpailukykynsä EU:n ulkopuolisilla markkinoilla samalla tavoin suhteellisen heikoksi kuin sisämarkkinoillakin. Tämä on Suomen tavaraviennin kannalta olennaista, sillä vientiyrityksemme tuottavat pääosin raaka-aineita sekä investointitavaroita (nämä kattoivat 88,1 % koko viime vuoden tavaraviennin arvosta). Kulutustavaroiden osuus on vain reilu 10 %.

Tarkasteltaessa tilannetta toimialoittain kemian- ja rakennustuoteteollisuuden yritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräistä paremmaksi EU:n sisämarkkinoilla. Sen sijaan tekstiili-, metsä- ja perusmetalliteollisuusyritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräistä heikommaksi. EU:n ulkopuolisilla markkinoilla metsä-, kemian-, huonekalu- sekä eräät perusmetalliteollisuuden yritykset kokivat kilpailukykynsä keskimääräistä paremmaksi. Sen sijaan tekstiili-, paino- ja moottoriajoneuvoteollisuus kokivat kilpailutilanteensa keskimääräistä heikommaksi.

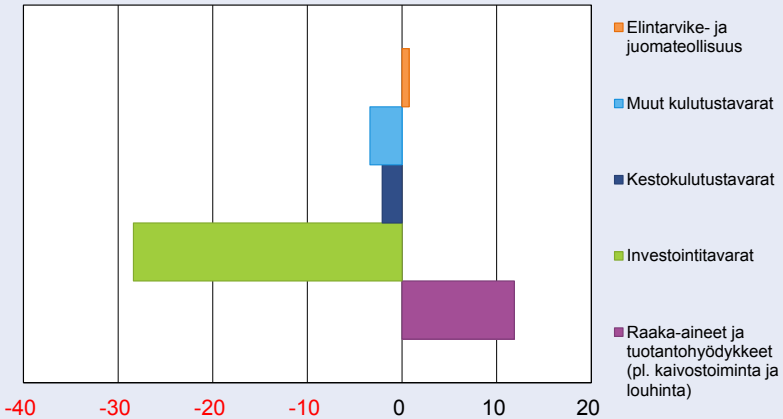
Erilaiset kilpailukyky mittarit muodostavat toisistaan hieman poikkeavan kuvan suomalaisten teollisuusyritysten kilpailukykyä. Suomen koko talouden yksikkötyökustannusten kasvu jää vuosien 2015–2017 aikana euroalueen keskimääräistä kehitystä hitaammaksi. Kesäkuussa 2016 allekirjoitetusta kilpailukyky sopimuksesta johtuen suomalaisten yritysten kustannuskilpailukyky vahvistuu suhteessa muuhun euroalueeseen. Suhdannekyselyjen perusteella tällä hetkellä suomalaiset teollisuusyritykset kokevat kilpailukykynsä heikoksi erityisesti investointitavaroissa niin EU:n sisä- kuin ulkomarkkinoillakin.

Kilpailukyky EU:n sisämarkkinoilla poikkeama pitkän aikavälin keskiarvosta, saldo

Lähde: Euroopan komissio

Kilpailukyky EU:n ulkomarkkinoilla poikkeama pitkän aikavälin keskiarvosta, saldo

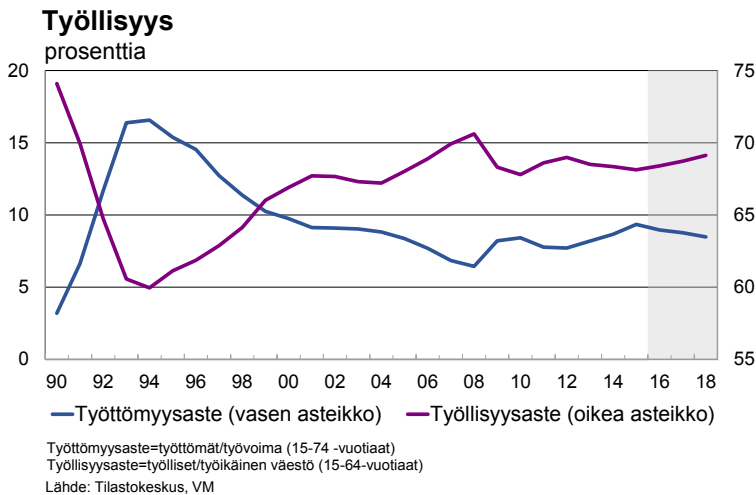
Lähde: Euroopan komissio

1.5 Työvoima

Avoimet työpaikat ja tehdyt työtunnit kasvussa

Työllisyysnäkymät ovat parantuneet alkuvuonna lukuun ottamatta pitkäaikaistyöttömyyttä, joka kasvaa edelleen. Suomen talouden pitkän taantumajakson päätyminen ja taloudellisen aktiviteetin lisääntyminen etenkin rakentamisessa näkyvät jo työtuntien kasvuna: tehtyjen työtuntien määrä on noussut tammi-kesäkuussa 3,4 % vuoden takaiseen verrattuna. Myös avoimet työpaikat ovat lisääntyneet tammi-kesäkuussa vuoden takaiseen nähden. Työvoiman kysynnän lisääntyminen kääntää työllisyyden tänä vuonna lievään 0,4 prosentin kasvuun.

Työttömyyden kasvu on alkuvuonna pysähtynyt sekä Tilastokeskuksen otospohjaisen työvoimatutkimuksen että työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) työnvälitystilaston mukaan. Viime vuonna työttömyysaste nousi 9,4 prosenttiin, mutta kuluvan vuoden kesäkuussa työttömyysasteen trendi on laskenut 8,9 prosenttiin. Työttömyyden ennustetaan laskevan hitaasti loppuvuonna, sillä osa piilotyöttömistä aktivoitunee työnhakuun avointen työpaikkojen lisääntymisen myötä. Ennuste koko kuluvan vuoden työttömyysasteeksi on 9,0 %.

Bruttokansantuotteen maltillinen kasvu vuosina 2017 ja 2018 riittää ylläpitämään työllisyyden paranemista ja samalla työttömien määrä laskee hitaasti. Vauhdikkaamman talouskasvun puuttuessa työttömyys pysyy kuitenkin korkeana koko ennustejaksolla. Työllisyyden ennustetaan paranevan 0,3 % v. 2017 ja 0,5 % v. 2018. Työttömyysaste laskee 8,8 prosenttiin v. 2017 ja edelleen 8,5 prosenttiin v. 2018.

Pitkäaikais- ja rakennetyöttömien määrä on kasvanut edelleen. Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli kesäkuussa 127 000, eli 17 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Rakennetyöttömien määrä oli TEM:n työnvälitystilaston mukaan kesäkuussa 217 000, eli 4 000 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin. Pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut viime vuosina kaikissa ikäryhmissä, mutta kaikkein eniten 25–54-vuotiaissa. Suuri rakennetyöttömyys tulee hidastamaan työttömyyden laskua parantuneesta suhdannetilanteesta huolimatta.

Parantuneista työllisyysnäkyistä huolimatta ns. laaja työttömyys, eli työttömien työnhakijoiden ja aktivointipalveluissa olevien henkilöiden kokonaismäärä on pysynyt hyvin suurena, yli 450 000 tasolla. Työllisyystilanteen kohentumisen esteenä ovat heikon suhdannekehityksen lisäksi erilaiset alueelliset ja ammatilliset yhteensopivuusongelmat työttömien työnhakijoiden ja avointen työpaikkojen välillä. Avointen työpaikkojen määrä on jatkanut kasvuaan huhti–kesäkuussa TEM:n tietojen perusteella, mutta tämä ei ole vielä juurikaan vähentänyt työttömien määrää työnvälitystilastossa. Rakennusalalla on samaan aikaan 20 000 työtöntä työnhakijaa ja paikoin jo pulaa ammattitaitoisesta työvoimasta.

Kilpailukyky sopimukseen sisältyvä työajan pidentäminen nostaa tehtyjen työtuntien määrää vuodesta 2017 alkaen, mikä voi vähentää yritysten ja julkisyhteisöjen rekryointitarvetta lyhyellä aikavälillä. Pidemmällä aikavälillä työajan pidennys ei vaikuttane työllisyyteen negatiivisesti, mikäli työllistä kohti laskettu työn tuottavuus paranee. Työllisyyden kasvua puolestaan tukevat kilpailukyky sopimukseen sisältyvät 0 prosentin sopimuskorotukset sekä työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen alennukset, jotka laskevat työn hintaa vuodesta 2017 alkaen. Kilpailukyky sopimuksen toimien arvioidaan kokonaisuudessaan vaikuttavan vähän työllisyyteen ennusteperiodilla, sillä matalampien työvoimakustannusten siirtyminen vientiä vahvistavaksi kilpailukykytekijäksi ottaa aikansa ja positiiviset vaikutukset työllisyyteen näkyvät pääosin vasta vuodesta 2018 alkaen.

Työnvälitystilaston tilastoima rekisteröityneiden työttömien työnhakijoiden lukumäärä ja Tilastokeskuksen otospohjainen työttömyys antavat osin erilaisen kuvan työttömyyden tasosta ja kehityksestä.

Tällä hetkellä eroa Tilastokeskuksen ja TEM:n ilmoittamien työttömyyslukujen välillä lisää erityisesti se, että osa työttömistä on luopunut aktiivisesta työhausta heikon suhdannetilanteen takia. Tilastokeskuksen työttömyyskäsite edellyttää aktiivista työnhakua viimeisten 4 viikon aikana ja ei-aktiiviset työttömät luokitellaan työvoimatutkimuksessa ”piilotyöttömiksi”. Eroja työttömien lukumäärissä selittävät myös tilastointimenetelmien ja lainsäädännön muutokset.

Taulukko 10. Työvoimatase

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	1000 henkeä keskimäärin vuodessa					
Työikäinen väestö 15-74-vuotiaat	4 087	4 096	4 102	4 110	4 119	4 131
muutos	12	9	6	8	9	12
Työikäinen väestö 15-64-vuotiaat	3 508	3 491	3 476	3 465	3 453	3 443
muutos	-16	-17	-15	-11	-11	-10
Työlliset (15-74-vuotiaat)	2 457	2 447	2 437	2 446	2 454	2 466
siitä 15-64-vuotiaat	2 403	2 386	2 368	2 373	2 377	2 385
Työttömät (15-74-vuotiaat)	219	232	252	241	236	228
	prosenttia					
Työllisyysaste (15-64-vuotiaat)	68,5	68,3	68,1	68,5	68,8	69,3
Työttömyysaste (15-74-vuotiaat)	8,2	8,7	9,4	9,0	8,8	8,5
	1000 henkeä vuoden aikana					
Maahanmuutto, netto	17	18	12	15	17	17

1.6 Tulot, kustannukset ja hinnat

1.6.1 Kansantulo

Kansantulolla tarkoitetaan kotimaan ensituloa eli palkansaajakorvauksia, tuotannon ja tuonnin veroja vähennettynä tukipalkkioilla, toimintaylijäämää sekä omaisuustuloa. Vuonna 2015 nimellinen nettokansantulo kasvoi 2,0 %, kun vastaavasti v. 2014 kasvua kertyi 1,7 %. Nettokansantulon eristä voimakkainta kasvua on ollut omaisuus- ja yrittäjätuloissa, jotka nousivat viime vuonna 5,7 % ja 6,1 % v. 2014.

Kansantulon muista osatekijöistä palkansaajakorvaukset kasvoivat v. 2015 edellisestä vuodesta noin prosentin. Palkkasumma kasvoi 1,0 % ja palkansaajien hyväksi maksettujen sosiaaliturvamaksujen summa nousi 1,4 %. Tuotannosta ja tuonnista kerätyt verot vähennettynä tukipalkkioilla pysyivät lähes viime vuoden tasolla.

Palkansaajakorvausten osuus kansantulosta oli noin 60 % v. 2015. Vastaavasti nettomäärien omaisuus- ja yrittäjätulojen osuus oli noin 24 %. Palkansaajakorvausten osuus on kasvanut selvästi 2000-luvun alkuvuosista, jolloin se oli noin 56–57 prosentissa. Nykyinen taso on kuitenkin vielä kaukana 1990-luvun alun laman aikaisista luvuista, jolloin niiden osuus oli korkeimmillaan v. 1991 noin 74 % kansantulosta.

Omaisuus- ja yrittäjätulojen ennakoidaan jatkavan kasvuaan ennustejaksolla, mikä vauhdittaa osaltaan kansantulon kasvua. Myös tuotannon ja tuonnin verot vähennettynä tukipalkkioilla jatkavat kasvuaan välillisen verotuksen kiristytessä.

Kuluvana vuonna palkansaajakorvausten kasvun ennustetaan nopeutuvan edellisestä vuodesta, mutta v. 2017 niiden oletetaan kääntyvän laskuun työnantajien sosiaaliturvamaksujen laskun ja maltillisen palkkakehityksen myötä. Palkansaajakorvausten osuuden kansantulosta ennakoidaan laskevan ennustejakson loppua kohden, kun omaisuus- ja yrittäjätulon osuus nousee kasvun jatkuessa voimakkaana.

Taulukko 11. Käytettävissä oleva tulo

	2015	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**	Keskimäärin 2015/2005
	osuus, %	muutos, prosenttia						
Palkansaajakorvaukset	60,0	0,9	0,3	1,0	1,9	-0,6	1,2	2,8
Palkat ja palkkiot	48,6	0,9	0,4	1,0	1,7	0,8	1,7	2,9
Työnantajan sosiaaliturvamaksut	11,3	1,0	-0,2	1,4	2,7	-6,5	-1,0	2,3
Omaisuus- ja yrittäjätulot, netto	24,3	0,8	6,1	5,7	4,2	7,7	5,0	0,8
Tuotannon ja tuonnin verot miinus tukipalkkiot	15,7	4,8	1,0	0,1	3,0	1,2	1,2	3,1
Kansantulo	100,0	1,5	1,7	2,0	2,6	1,7	2,2	2,3
Käytettävissä oleva tulo		1,0	1,8	2,1	2,7	1,8	2,2	2,3
Bruttokansantulo, mrd. euroa		204,0	207,2	210,9	216,0	220,6	226,4	

Taulukko 12. Palkansaajien ansiotasoindeksi ja työkustannukset tuoteyksikköä kohti

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**	Keskimäärin 2015/2005
	muutos, prosenttia						
Sopimuspalkkaindeksi	1,4	0,7	0,6	0,6	0,1	0,5	2,1
Palkkojen liukuminen yms. tekijät	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,8
Ansiotasoindeksi	2,1	1,4	1,3	1,2	0,8	1,2	2,9
Reaalinen ansiotaso ¹⁾	0,6	0,4	1,5	0,8	-0,3	-0,1	1,3
Keskiansiot ²⁾	1,6	1,2	1,3	0,7	-0,7	1,3	2,1
Työkustannukset tuoteyksikköä koht ³⁾							
koko kansantaloudessa	1,8	1,0	0,9	0,9	-1,8	-0,2	2,6

¹⁾ Ansiotasoindeksi jaettuna kuluttajahintaindeksillä.

²⁾ Laskettu jakamalla koko kansantalouden palkkasumma palkansaajien tehdyillä työtunneilla. Lukuihin vaikuttavat kansantalouden rakennemuutokset.

³⁾ Palkansaajakorvaukset jaettuna bruttoarvonlisäyksen volyymilla perushintaan.

1.6.2 Palkat

Nimelliset ansiot nousivat ansiotasoindeksillä mitattuna 1,3 % viime vuonna. Sopimuspalkkojen nousu oli 0,6 % ja muut tekijät nostivat ansiotasoindeksiä 0,7 %.

Vuonna 2016 ansiotaso kehittyi työmarkkinaosapuolten vuoden 2015 kesäkuussa neuvotteleman työmarkkinaratkaisun mukaisesti; työllisyys- ja kasvusopimus nostaa sopimuspalkkoja keskimäärin 0,6 %. Ansiokehitysnusteissa oletetaan muiden tekijöiden kuin sopimuspalkkojen kohottavan ansioita 0,6 % vuodessa. Nimellisten ansioiden arvioidaan näin ollen kasvavan 1,2 % v. 2016.

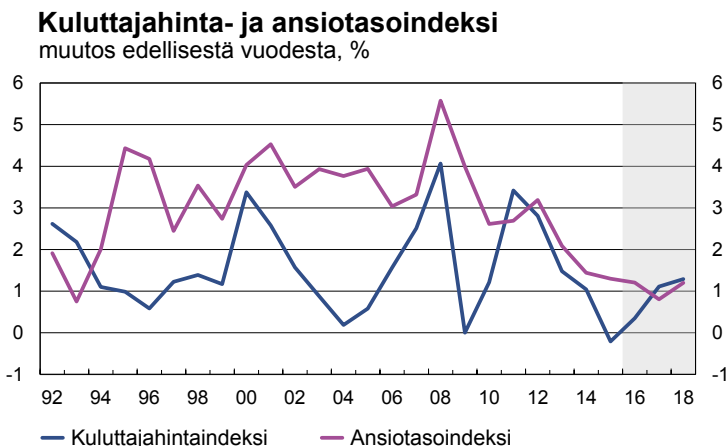
Ansioiden nousun ennustetaan edelleen hidastuvan ansiotason kasvaessa 0,8 % v. 2017 ja 1,2 % v. 2018. Tämä ansiotason nousu on huomattavasti 2000-luvun keskimääräistä vauhtia hitaampaa, mikä on sopusoinnussa hitaan talouskasvun ja vaisun työllisyyskehityksen kanssa.

1.6.3 Kuluttajahinnat

Vuoden 2016 ensimmäisellä vuosipuoliskolla kuluttajahinnat nousivat keskimäärin 0,1 % vuoden 2015 vastaavaan ajankohtaan verrattuna kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna. Useat tekijät selittävät hitaana jatkunutta inflaatiokehitystä, mutta etenkin öljyn maailmanmarkkinahinnan epätasainen kehitys vaikutti inflaatioon merkittävästi. Energian hinnat laskivat vuoden 2016 alkupuoliskolla keskimäärin 5,7 %. Myös tavaroiden sekä elintarvikkeiden hinnat laskivat. Edellisvuosien tapaan inflaatiota vauhditti eniten palveluiden kallistuminen, sillä niiden hinnat nousivat lähes 2,5 %. Myös yhdenmuikaistettu kuluttajahintaindeksi, jossa ei kansalliseen indeksiin verrattuna ole mukana mm. omistusasumista tai korkoja, nousi 0,1 % vuoden 2016 alkupuoliskolla.

Ennuste kuluvan vuoden inflaatioksi on 0,4 % kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna, eli kuluttajahintojen odotetaan nousevan hitaasti mutta alkuvuotta nopeammin. Inflaatiokehitykseen vaikuttaa etenkin raakaöljyn hinta, joka on noussut alkuvuoden pohjalukemistaan. Ennusteessa öljyn keskimääräiseksi tynnyrihinnaksi oletetaan v. 2016 noin 44 euroa, kun vuoden 2015 toteutunut keskihinta oli hieman alle 48 euroa. Vuoden viimeisellä neljänneksellä öljyn hinnan vaikutuksen odotetaan kääntyvän inflaatiota kiihdyttäväksi, jonka jälkeen vaikutus pysyy positiivisena ennusteperiodin loppuun.

Energian hinta ei ole ainoa inflaatiota hillitsevä tekijä. Päivittäistavarakaupan kilpailutilanne on pitänyt elintarvikkeiden hinnat laskussa. Tavaroiden hintoihin vaikuttavat heikko kysyntä sekä tuontihintojen pitkään jatkunut lasku. Myös alhaisen öljyn hinnan vaikutusten kertautuminen hidastaa muiden hyödykkeiden hintakehitystä. Palveluiden hintojen odotetaan nousevan kuluvana vuonna noin 2,3 prosentin vauhtia, eli edellisvuotta nopeammin. Tähän vaikuttavat muun muassa korotukset sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuissa.

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kuluvana vuonna veronkorotusten inflaatiota kiihdyttävä vaikutus on arviolta 0,6–0,7 prosenttiyksikköä. Välillisten verojen osalta tähän vaikuttavat korotukset ajoneuvo-, tupakka- ja polttoöljyverossa, mutta toisaalta autoveron lasku vaikuttaa vastakkaiseen suuntaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen ylärajojen korotus nostaa inflaatiota noin 0,2 prosenttiyksikköä. Ilman veronkorotusten vaikutuksia kuluttajahinnat laskisivat tänä vuonna.

Inflaatiopaineet ovat tavanomaista matalampia myös ennustejakson seuraavina vuosina, sillä kansantalouden käytössä on vapaita resursseja ja tuotantokuilu on edelleen selvästi negatiivinen. Vuonna 2017 kansallisen kuluttajahintaindeksin odotetaan nousevan 1,1 % ja vastaavasti ennusteen viimeisenä vuonna 2018 kasvuksi ennustetaan 1,3 %. Ennustejaksolla asteittain nouseva öljyn hinta kiihdyttää inflaatiota. Tämän lisäksi ennusteeseen vaikuttavat oletukset maltillisista palkankorotuksista, heikkenevästä eurosta ja alhaisesta, mutta vähitellen nousevasta korkotasosta.

Vuoden 2016 ensimmäisellä vuosipuoliskolla euroalueen inflaatio yhdenmukaistetulla kuluttajahintaindeksillä mitattuna oli 0,0 % ja hintakehityksen odotetaan jatkuvan hitaana myös loppuvuoden ajan. Energian hintojen lasku on hidastanut inflaatiota myös euroalueella, mutta Suomesta poiketen muut kuluttajahintakorin pääerät ovat kiihdyttäneet inflaatiota. Euroopan keskuspankin viimeisimmän ennustekyselyn perusteella euroalueen inflaation odotetaan nousevan 0,3 % kuluvana vuonna, 1,2 % v. 2017 ja 1,5 % v. 2018. Vertailukelpoiset yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin kasvuluvut valtiovarainministeriön ennusteessa ovat Suomen osalta 0,4 % v. 2016, 1,1 % v. 2017 ja 1,2 % v. 2018, joten hintakehityksen odotetaan jatkuvan kotimaassa kuluvan vuoden jälkeen hieman euroalueen keskiarvoa hitaampana.

Taulukko 13. Hintaindeksejä

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**	Keskimäärin 2015/2005
	muutos, prosenttia						
Vientihinnat ¹⁾	-1,1	-0,3	-0,9	-2,0	1,3	1,4	0,4
Tuontihinnat ¹⁾	-1,7	-1,6	-4,0	-2,0	1,3	1,4	0,7
Kuluttajahintaindeksi	1,5	1,0	-0,2	0,4	1,1	1,3	1,7
Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi	2,2	1,2	-0,2	0,4	1,1	1,2	1,9
Kotimarkkinoiden perushintaindeksi	0,2	-1,3	-3,2	-1,9	1,1	1,7	2,0
Rakennuskustannusindeksi	1,0	1,0	0,5	0,5	1,6	1,7	2,3

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan

2 Talouspolitiikka ja julkinen talous

2.1 Julkisyhteisöt yhteensä

Suomen julkinen talous pysyy alijäämäisenä vuosikymmenen loppuun saakka. Vaikka julkiseen talouteen on eri hallitusten toimesta kohdentunut mittavia sopeutustoimia ei alijäämä ole supistunut merkittävästi. Talouden hidas kasvu ei tuota tarpeeksi verotuloja rahoittamaan julkisia menoja. Lisäksi julkisia menoja kasvattaa väestön ikääntyminen. Näistä syistä julkinen sektori on velkaantunut nopealla tahdilla jo usean vuoden ajan, ja velkaantumisen jatkuu lähivuosina. Jotta julkinen talous selviäisi ikääntymisen aiheuttamista menopaineista tulevina vuosikymmeninä ilman lisätoimia, tulisi julkisyhteisöjen rahoitusjäämän olla n. 2 % ylijäämäinen suhteessa BKT:hen ensi vuosikymmenen alussa.

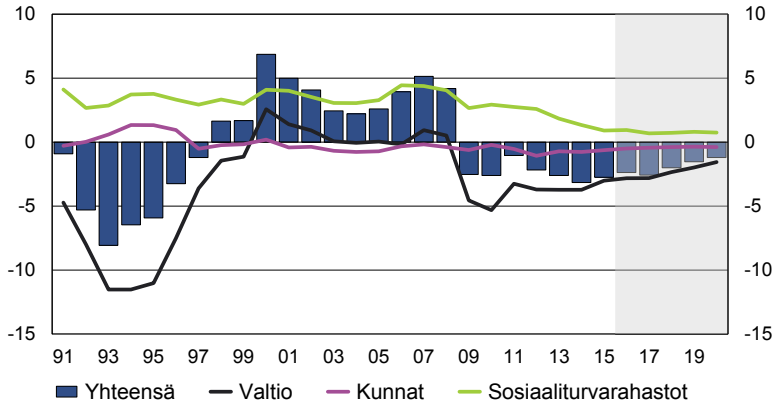
Suomen julkinen talous koostuu valtiosta, paikallishallinnosta ja sosiaaliturvarahastoista, jotka jakautuvat vielä työeläkerahastoihin sekä muihin sosiaaliturvarahastoihin.

Valtio on julkisen talouden sektoreista voimakkaimmin alijäämäinen. Alijäämä oli viime vuonna yli 6 mrd. euroa. Alijäämän arvioidaan supistuvan vajaan puoleen vuosikymmenen loppuun mennessä. Paikallishallinnon alijäämä supistuu myös ennustejaksolla. Väestön ikääntymisestä aiheutuva sosiaali- ja terveyspalveluiden kysynnän kasvu luo kuitenkin paineita kuntatalouteen pidemmällä aikavälillä. Valtion ja paikallishallinnon yhteenlaskettu alijäämä pysyy suurena ennusteperiodilla.

Työeläkerahastojen ylijäämä on supistunut viime vuosina, kun eläkemenot ovat kasvaneet ripeästi ja alhainen korkotaso on leikannut omaisuustuloja. Työeläkerahastojen rahoitusaseman heikkenemisen arvioidaan jatkuvan ennustejaksolla. Muut sosiaaliturvarahastot ovat olleet alijäämäisiä jo kahden vuoden ajan kasvaneen työttömyyden vuoksi. Muiden sosiaaliturvarahastojen rahoitusasemaa ennusteperiodilla parantaa työttömyysvakuutusmaksujen nosto sekä hiljalleen paraneva työllisyystilanne.

Veroaste eli verojen ja veronluonteisten maksujen suhde BKT:hen alenee lähivuosina. Kilpailukyky sopimus alentaa veroastetta merkittävästi, sillä työntajien sairausvakuutusmaksua alennetaan ja palkansaajien ansiotuloverotusta kevennetään v. 2017. Menoaste, eli menojen suhde BKT:hen, alenee myös, sillä kilpailukyky sopimus pienentää julkisen sektorin toimintamenoja. Lisäksi sopeutustoimet sekä työttömyyteen liittyvien menojen supistuminen laskee menoastetta.

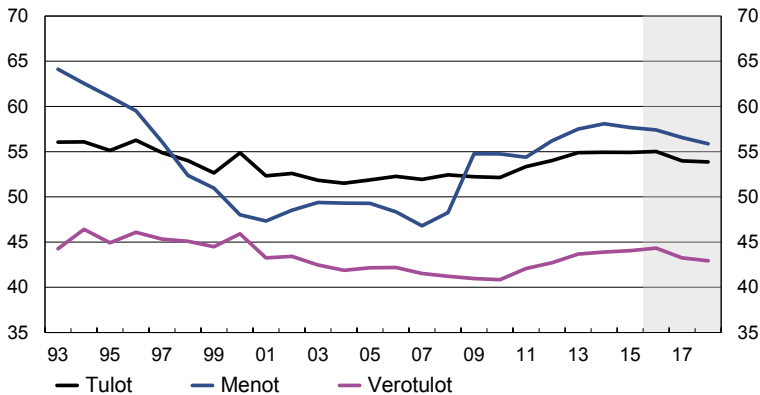
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä suhteessa BKT:een, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

Suomen julkisyhteisöjen alijäämä ylitti v. 2014 EU:n perussopimuksen mukaisen kolmen prosentin viitearvon, mutta alijäämä painui viitearvon alle viime vuonna. Alijäämä pysyy ennustejaksolla alle kolmen prosentin viitearvon. Julkinen velka on kasvanut yli 60 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Rakenteellinen jäämä uhkaa poiketa merkittävästi keskipitkän aikavälin tavoitteeseen johtavalta sopeutumisuralta ensi vuonna. EU-menettelyjen käytäntöjä on kuvattu tarkemmin kehikossa sivulla 72.

Julkisyhteisöjen tulot, verotulot ja menot suhteessa BKT:een, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

Taulukko 14. Julkisyhteisöt ¹⁾

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa					
Välittömät verot	32,9	33,8	34,8	35,5	35,5	36,3
Tuotannon ja tuonnin verot	29,3	29,6	29,7	30,5	30,8	31,1
Sosiaalivakuutusmaksut	25,9	26,3	26,9	28,0	27,3	28,0
Verot ja sosiaalivakuutusmaksut yhteensä ²⁾	88,8	90,1	92,1	94,5	94,1	95,9
Muut tulot ³⁾	23,5	23,2	23,4	23,3	23,8	24,9
siitä korkotulot	2,5	2,1	2,0	1,9	2,0	2,2
Tulot yhteensä	111,6	112,8	114,9	117,3	117,4	120,4
Kulutusmenot	50,3	50,7	51,0	51,6	51,1	51,8
Tukipalkkiot	2,7	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7
Sosiaalietuudet ja -avustukset	38,4	40,3	41,6	42,6	43,7	44,6
Muut tulonsiirrot	6,0	6,1	5,8	5,6	5,3	5,3
Tukipalkkiot ja tulonsiirrot yhteensä	47,2	49,0	50,3	50,8	51,7	52,7
Pääomamenot ⁴⁾	9,1	9,2	9,0	9,4	9,7	9,7
Muut menot	10,4	10,4	10,3	10,6	10,5	10,7
siitä korkomenot	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3
Menot	117,0	119,3	120,7	122,4	123,1	124,8
Nettoluotonanto (+)/nettoluotonotto (-)	-5,3	-6,5	-5,7	-5,1	-5,6	-4,5
Valtionhallinto	-7,6	-7,7	-6,3	-6,0	-6,1	-5,2
Paikallishallinto	-1,5	-1,6	-1,3	-1,1	-1,0	-0,9
Työeläkelaitokset	3,7	3,4	2,7	2,3	1,8	1,5
Muut sosiaaliturvarahastot	0,0	-0,7	-0,8	-0,3	-0,3	0,1
Perusjäämä ⁵⁾	-5,1	-6,1	-5,3	-4,4	-5,2	-4,3

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Sisältää pääomaverot

³⁾ Ml. pääomansiirrot ja pääoman kuluminen

⁴⁾ Pääoman bruttomuodostus ja pääomansiirrot.

⁵⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

Taulukko 15. Julkisen talouden keskeisiä tunnuslukuja

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	suhteessa bruttokansantuotteeseen, prosenttia					
Verot ja sosiaaliturvamaksut	43,7	43,9	44,1	44,3	43,3	42,9
Julkisyhteisöjen menot ¹⁾	57,5	58,1	57,7	57,4	56,6	55,9
Nettoluotonanto	-2,6	-3,2	-2,8	-2,4	-2,6	-2,0
Valtionhallinto	-3,7	-3,7	-3,0	-2,8	-2,8	-2,3
Paikallishallinto	-0,7	-0,8	-0,6	-0,5	-0,4	-0,4
Työeläkelaitokset	1,8	1,7	1,3	1,1	0,8	0,7
Muut sosiaaliturvarahastot	0,0	-0,3	-0,4	-0,1	-0,1	0,0
Perusjäämä ²⁾	-2,5	-2,9	-2,5	-2,1	-2,4	-1,9
Julkisyhteisöjen velka	55,4	59,3	62,6	64,3	65,8	66,4
Valtionvelka	44,1	46,3	47,7	49,7	51,2	52,1
Julkisyhteisöjen työllisyys, 1000 henkeä	633	625	621	617	616	614
Valtio	142	138	136	134	133	131,2
Paikallishallinto	480	477	474	472	472	472
Sosiaaliturvarahastot	11	11	11	11	11	11

¹⁾ EU-harmonisoitu.

²⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

Taulukko 16. Eräiden EU-maiden julkisen talouden rahoitusjäämät ja velkasuhteet

	2015	2016**	2017**	2015	2016**	2017**
	Rahoitusjäämä			Velka		
	suhteessa bruttokansantuotteeseen, prosenttia					
*Suomi	-2,8	-2,4	-2,6	62,6	64,3	65,8
Suomi	-2,7	-2,5	-2,3	63,1	65,2	66,9
Iso-Britannia	-4,4	-3,4	-2,4	89,2	89,7	89,1
Ruotsi	0,0	-0,4	-0,7	43,4	41,3	40,1
Tanska	-2,1	-2,5	-1,9	40,2	38,7	39,1
Irlanti	-2,3	-1,2	-0,7	93,8	89,1	86,6
Espanja	-5,1	-3,9	-3,1	99,2	100,3	99,6
Alankomaat	-1,8	-1,7	-1,2	65,1	64,9	63,9
Luxemburg	1,2	1,0	0,1	21,4	22,5	22,8
Portugali	-4,4	-2,7	-2,3	129,0	126,0	124,5
Itävalta	-1,2	-1,5	-1,4	86,2	84,9	83,0
Saksa	0,7	0,2	0,1	71,2	68,6	66,3
Ranska	-3,5	-3,4	-3,2	95,8	96,4	97,0
Belgia	-2,6	-2,8	-2,3	106,0	106,4	105,6
Italia	-2,6	-2,4	-1,9	132,7	132,7	131,8
Kreikka	-7,2	-3,1	-1,8	176,9	182,8	178,8

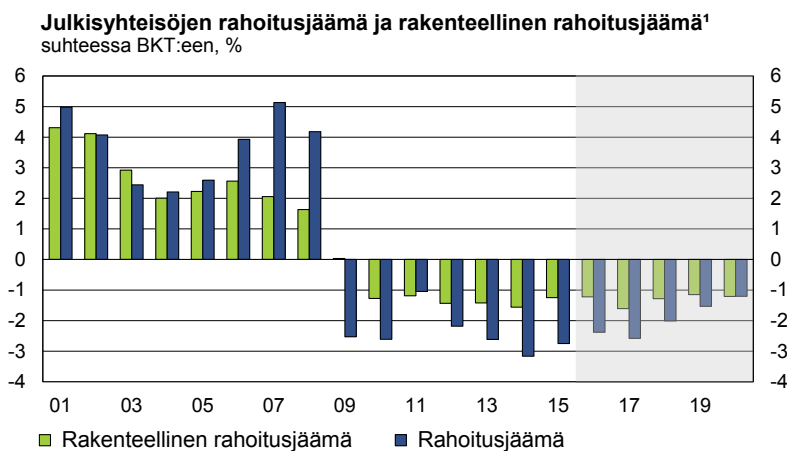
Lähde: EU-komission kevät 2016, *Suomi: VM syyskuu 2016.

2.1.1 Arvioita finanssipolitiikan vaikutuksista

Koko julkisen talouden tasolla finanssipolitiikka on kiristävää v. 2016. Hallituksen päättämistä sopeutustoimista n. 700 milj. euroa kohdistuu valtiontalouteen. Lisäksi kuntien sopeutustoimet sekä työttömyysvakuutusmaksun korotus kiristävät finanssipolitiikkaa. Vuonna 2016 veroasteen arvioidaan olevan viime vuoden tapaan hieman yli 44 % suhteessa BKT:hen. Veroaste alenee vuosina 2017–2020, sillä kilpailukykysovimuksen myötä veroihin ja sosiaaliturvamaksuihin tehtävät muutokset alentavat veroastetta. Lisäksi keskeisimmät veropohjat, kuten palkkasumma ja yksityinen kulutus, kasvavat BKT:tä hitaammin. Menoaste kääntyi viime vuonna loivaan laskuun ja sama kehitys jatkuu vuosina 2016–2020 säästötoimenpiteiden sekä suhdanneluontoisten menojen alentumisen ansiosta.

Finanssipolitiikan viritystä voidaan tarkastella myös EU:n yhteisellä menetelmällä arvioidun rakenteellisen jäämän muutoksen avulla. Rakenteellinen jäämä lasketaan poistamalla julkisen sektorin jäämästä suhdannetilanteen vaikutus. Jäljelle jäävä osa kuvaa harjoitetun politiikan ja muiden kuin suhdanneluonteisten tekijöiden vaikutusta jäämään. Muutokset rakenteellisessa jäämässä kuvaavat siten muutoksia finanssipolitiikan kokonaisvirityksessä. Kun rakenteellinen jäämä vahvistuu, finanssipolitiikka on kiristävää. Rakenteellisen jäämän heikkeneminen puolestaan merkitsee sitä, että finanssipolitiikka on elvyttävää.

Finanssipolitiikan virituksen tarkastelu rakenteellisen jäämän muutosten avulla ei anna täysin yhteneväistä kuvaa yksittäisistä tulo- ja menoimista johdetun tarkastelun kanssa. Rakenteellinen jäämä ei muutu tänä vuonna eli finanssipolitiikan voi katsoa olevan neutraalia, toisin kuin yksittäisten toimien perusteella näyttäisi. Rakenteellisen jäämän arvioidaan heikkenevän ensi vuonna selvästi suhteessa BKT:hen mm. verojen ja työnantajamaksujen alentamisen vuoksi. Ensi vuoden jälkeen sopeutustoimet kohentavat rakenteellista jäämää. Ikäsidonnaisten menojen kasvu heikentää osaltaan rakenteellista jäämää ennustejaksolla, vaikka uusia menoja lisääviä päätöksiä ei tehtäisikään.

1) Laskelmat perustuvat EU-komission tuotantofunktiolähestymistapaan

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kuin harakka tervatulla katolla – Suomi ja EU:n finanssipolitiikan säännöt

Suomi on syksystä 2013 alkaen ollut ongelmissa EU:n finanssipoliittisten sääntöjen kanssa. Komissio on arvioinut sääntöjen toteutuneita, suunniteltuja ja ennustettuja rikkouksia sekä varoitellut vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamatta jättämisestä vakaus- ja kasvusopimuksen molempien osien – korjaavan ja ennaltaehkäisevän – osalta. Suomi on kuitenkin toistaiseksi pysynyt finanssipoliittisten sääntöjen rikkouksista käynnistettävien menettelyjen – liiallisen alijäämän menettely (EDP) sekä merkittävän poikkeaman menettely (SDP) – ulkopuolella.

Komissio on viimeisen kolmen vuoden aikana arvioinut jo seitsemästi vakaus- ja kasvusopimuksen korjaavan osan, ts. perussopimuksessa artiklassa 126 määriteltyjen 3 prosentin alijäämä- ja 60 prosentin velkaviitearvojen ylityksiä.¹ Vain yhden kerran komissio on päätenyt arvioon kriteerien rikkoutumisesta. Keväällä 2015 havaittiin julkisyhteisöjen alijäämän v. 2014 nousseen yllättäen 3,2 prosenttiin BKT:sta. Samalla keväällä 2015 ennen eduskuntavaaleja tehdyn ns. muuttumattoman politiikan ennusteen mukaan alijäämän ei ennustettu laskevan alle viitearvon vuosina 2015–2019 ja velkasuhteen ennustettiin jatkavan kasvuaan. Hallitusohjelman valmistuttua komissio teki uuden arvion Suomen tilanteesta ottaen nyt huomioon hallitusohjelmassa esitetyt suunnitelmat julkisen talouden sopeuttamisesta. Komissio totesi kriteerien täyttyvän. Komissio on päätenyt samaan arvioon myös myöhemmissä raporteissaan.

Viimeisimmän raportin kirjoittamisen aikaan keväällä 2016 alijäämän oli todettu alittaneen 3 prosentin viitearvon v. 2015. Näin ollen pystyttiin toteamaan viitearvon ylityksen v. 2014 olleen vähäinen, poikkeuksellinen ja väliaikainen. Tämä tarkoittaa alijäämäkriteerin täyttyvän.

Alijäämäkriteerin täyttyessä vain velkakriteerin rikkoutuminen menneenä vuonna (ts. toteutuneiden lukujen perusteella) voi johtaa EDP:n käynnistymiseen.² Komissio ottaa aina huomioon velkakriteerin täyttymistä arvioidessaan ns. muita merkityksellisiä tekijöitä, joiden osalta Suomi on tarjonnut myös omia näkemyksiään. Suomen kannalta velkaviitearvon ylitystä selittäviä merkityksellisiä tekijöitä ovat olleet:

- Solidaarisuustoimet
- Suhdanteiden vaihtelusta puhdistettu velka-aste
- Ennaltaehkäisevän osan noudattaminen

Viimeisimmän arvion kirjoittamisen hetkellä toukokuussa 2016 vuoden 2015 velka-asteeksi arvioitiin 63,1 % BKT:sta. Lisäksi Suomen vakausohjelma ennakoii velka-asteen kasvavan 67,4 prosenttiin BKT:sta vuosina 2018–2019 ja alenevan siitä hivenen vasta v. 2020. Arviossaan komissio toteaa, että vuoden 2015 viitearvon ylitys ei enää selity solidaarisuustoimilla. Toisaalta heikko suhdannetilanne selitti vielä vuoden 2015 viitearvon ylityksen. Lisäksi komission arvion mukaan Suomi laajasti ottaen noudatti vakaus- ja kasvusopimuksen ennaltaehkäisevää osaa. Näiden syiden perusteella komissio totesi Suomen noudattavan velkakriteeriä tällä hetkellä.

Suomi on siis pysynyt – komission huolista riippumatta – vakaus- ja kasvusopimuksen ennaltaehkäisevässä osassa. Ennaltaehkäisevää osaa arvioidaan kahden pilarin perusteella: rakenteellisen jäämän muutos ja menosääntö. Komissio on syksystä 2013 varoitellut merkittävän poikkeaman syntymisestä rakenteellisen jäämän vaadittuun muutokseen. Toisaalta menosääntö on toistaiseksi aina täyttenyt. Komissio on toteutuneiden lukujen perusteella päätenyt arvioon, että Suomi on noudattanut ennaltaehkäisevän osan vaatimuksia, vähintään laajasti ottaen.

¹ Komission artiklan 126 kohdan 3 mukaiset arviot alijäämä- ja velkakriteerin täyttymisestä löytyvät osoitteesta: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/countries/finland_en.htm sekä kesäkuussa 2015 tehty ylimääräinen arvio osoitteesta: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2015/26_fi_scp_addendum_en.pdf.

² Komissio voi kuitenkin raporteissaan arvioida myös riskejä kriteerien rikkoutumiseen, ts. suunniteltuja tai ennustettuja velkakriteerin rikkoutumisia. Lisäksi alijäämäkriteerin rikkoutuessa myös suunnitellut tai ennustetut velkakriteerin rikkoutumiset voivat johtaa EDP:n käynnistämiseen molempien kriteerien rikkoutumisen perusteella.

2.1.2 Julkisyhteisöjen velka

Julkisyhteisöjen velka kohosi viime vuonna 131 mrd. euroon, mikä on yli kaksinkertainen luku verrattuna vuoden 2008 lopun velkatasoon. Samalla julkisen velan suhde BKT:hen ylitti EU:n perussopimuksen mukaisen 60 prosentin viitearvon. Tilastokeskuksen velkatalaston mukaan julkinen velka kasvoi edelleen tämän vuoden ensimmäisellä neljänneksellä vajaa 3 mrd. euroa viime vuoden lopusta. Julkisyhteisöjen arvioidaan olevan sen verran alijäämäisiä myös lähivuosina, että julkinen velka on kasvamassa jatkossakin, joskin velkasuhde on tasaantumassa keskipitkällä aikavälillä.

Pääosa julkisesta velasta, runsas 100 mrd. euroa, on valtion budjettitalouden velkaa ja niinpä valtionvelan ennuste muodostaa pohjan julkisen velan ennusteelle. Myös kunnilla on velkaa, yhteensä vajaa 20 mrd. euroa. Sosiaaliturvarahastoilla ei tähän saakka ole ollut velkaa, mutta vuosina 2014 ja 2015 Työttömyysvakuutusrahasto joutui ottamaan lainaa kasvaneiden työttömyysetuuksien vuoksi. Rahaston lainanotto oli kuitenkin tilapäistä ja niinpä sosiaaliturvarahastojen velka on jo pienemässä. Lisäksi julkiseen velkaan luettaan kuuluvaksi myös eräitä muita eriä. Julkisesta velasta sulautetaan pois eri julkisyhteisöjen alasektoreiden väliset velat. Suurin sisäinen velkaerä on työeläkelaitosten sijoitukset valtion velkapapereihin. Tämä sulautuserä on pienentynyt huomattavasti viime aikoina.

Julkisyhteisöjen velka suhteessa BKT:hen kasvoi 3,3 prosenttiyksikköä v. 2015. Oheisessa taulukossa eritellään julkisyhteisöjen velkasuhteen muutokseen vaikuttaneet tekijät. Taulukon avulla yritetään selvittää julkisyhteisöjen rahoitusaseman ja velkasuhteen muutoksen välistä yhteyttä kansantalouden tilinpidossa. Taulukossa plus-merkki tarkoittaa, että tekijä vaikuttaa velkasuhdetta kasvattavasti ja miinus-merkki, että tekijä vaikuttaa velkasuhdetta vähentävästi.

Taulukko 17. Julkisyhteisöjen velkasuhteen muutos ja siihen vaikuttavat tekijät

	2014	2015	2016**	2017**	2018**	2019**	2020**
Velkasuhde, % BKT:sta	59,3	62,6	64,3	65,8	66,4	66,2	65,6
Velkasuhteen muutos	3,8	3,3	1,7	1,5	0,6	-0,2	-0,6
Velkasuhteen muutokseen vaikuttavat tekijät							
Perusrahoitusasema	1,9	1,6	1,2	1,5	1,0	0,5	0,1
Korkomenot	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1
BKT:n määrän muutos	0,4	-0,1	-0,7	-0,6	-0,7	-0,8	-0,8
BKT:n hinnan muutos	-1,0	-1,0	-0,5	-0,8	-1,0	-1,1	-1,3
Rahoitusvarojen hankinta (netto)	1,7	1,3	1,1	0,8	0,7	0,7	0,6
Muut tekijät ¹⁾	-0,4	0,5	-0,5	-0,6	-0,3	-0,5	-0,3

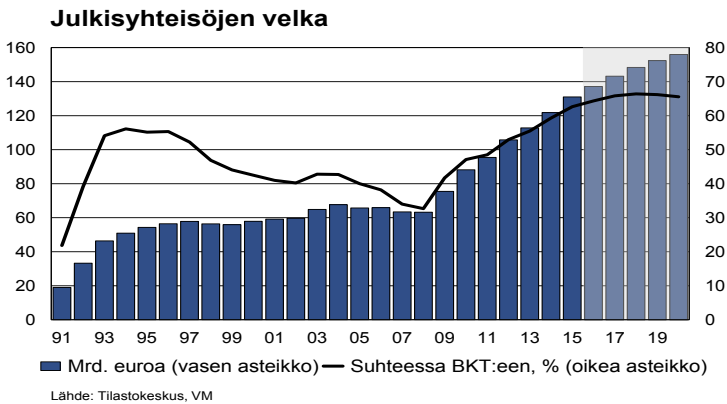
¹⁾ Muut tekijät sisältävät valtion yksityistämistulojen, lainanannon sekä tulojen ja menojen arvostukseen ja ajoittamiseen liittyvien tekijöiden vaikutuksen.

Plus-merkkinen vaikutus korottaa ja miinus-merkkinen vaikutus alentaa velkasuhdetta.

Julkisyhteisöjen perusrahoitusasema (tulot miinus menot pl. korkomenot) oli alijäämäinen viime vuonna, mikä lisäsi velan kasvua 1,6 prosenttiyksikköä. Korkomenot nostivat velkasuhdetta 1,2 prosenttiyksikköä. Kun velka suhteutetaan BKT:hen, BKT:n arvon kasvu alentaa velkasuhdetta. Vuonna 2015 BKT:n arvon kasvu pienensi velkasuhdetta runsaan prosenttiyksikön.

Julkisyhteisöihin kuuluvien työeläkelaitosten rahoitusasema on ylijäämäinen. Vuonna 2015 ylijäämä oli 1,3 % suhteessa BKT:hen (taulukossa 17 rivi Rahoitusvarojen nettohankinta). Koska työeläkelaitosten ylijäämä luetaan mukaan julkisyhteisöjen rahoitusasemaan, mutta sillä ei lyhennetä julkisyhteisöjen velkaa, työeläkelaitosten ylijäämä täytyy poistaa velkasuhteen muutokseen vaikuttavien tekijöiden joukosta.

Näiden tekijöiden lisäksi valtion lainananto sekä tulojen ja menojen arvostukseen ja ajoittumiseen liittyvät tekijät kasvattivat julkisyhteisöjen velkasuhdetta 0,5 prosenttiyksikköä v. 2015.

2.2 Valtiontalous

Kansantalouden tilinpidon mukainen valtion alijäämä pieneni viime vuonna huomattavasti. Alijäämää pienensivät erityisesti edellisen hallituksen päättämät sopeutustoimet sekä kertaluonteinen ylimääräinen tuloutus Valtion Eläkerahastosta. Valtion menot eivät kasvaneet lainkaan ja tulojen kehitys oli kohtuullista.

Kuluvana vuonna talouskasvu nopeutuu edellisestä vuodesta. Samalla verotulojen kasvu kiihtyy. Pääministeri Sipilän hallitusohjelman mukaiset sopeutustoimet hidastavat menojen kasvua. Valtiontalouden alijäämä pienenee.

Ensi vuoden alusta kilpailukyky sopimus ja siihen liitetyt verokevennykset vaikuttavat heikentävästi valtiontalouden rahoitusasemaan. Rahoitusasema pysyy kuitenkin suunnitteen ennallaan verrattuna edelliseen vuoteen.

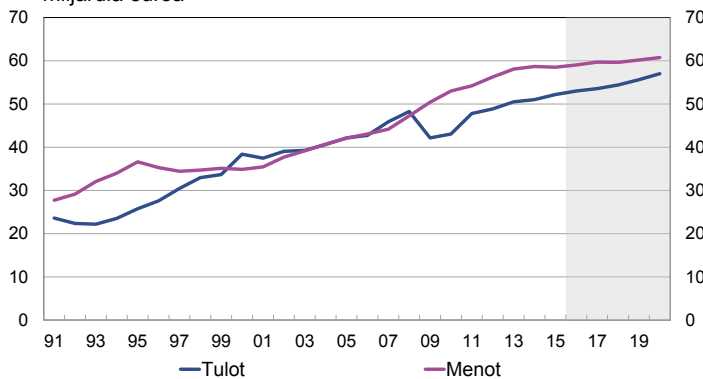
Keskipitkällä aikavälillä, kun talouskasvu nopeutuu, valtiontalouden alijäämä alkaa supistua nopeammin. Osa hallituksen päättämistä sopeutustoimista tulee voimaan vasta ensi vuoden jälkeen, joten niiden supistava vaikutus alijäämään nähdään keskipitkällä aikavälillä. Vuosikymmenen lopussa alijäämä on kuitenkin edelleen huomattavan suuri.

Valtionvelka on noussut yli 100 mrd. euroon ja ensi vuonna velka kohoaa jo n. 111 mrd. euroon. Valtionvelan määrä on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut. Koska budjetit ovat alijäämäisiä vuosikymmenen loppuun asti, valtion velkaantumisen jatkuu. Velkaantumisen vauhti kuitenkin hidastuu keskipitkällä aikavälillä. Valtio lisävelkaantuu 24 mrd. euroa vuoden 2020 loppuun mennessä.

Valtiontakauksiin sisältyvät kaikki valtion, valtion liikelaitosten, valtion osakeyhtiöiden ja erityisluottolaitosten myöntämät takaukset, joista valtionhallinto viimekädessä vastaa. Takaukset eivät ole menoja eivätkä ne näy valtion budjetissa, elleivät takaukset laukea maksettavaksi. Valtion myöntämien takausten määrä on kasvanut vauhdilla viime vuosina. Kanta oli vuoden 2015 lopussa lähes 45 mrd. euroa eli liki 80 % valtion budjetin menoista.

Valtion tulot ja menot

miljardia euroa

Lähde: Tilastokeskus, VM

Taulukko 18. Valtionhallinto ¹⁾

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa					
Välittömät verot	12,2	12,6	13,0	13,6	13,7	13,9
Tuotannon ja tuonnin verot	29,3	29,6	29,7	30,5	30,8	31,1
Verot yhteensä ²⁾	42,2	42,7	43,3	44,6	45,0	45,6
Muut tulot ³⁾	8,8	8,8	9,2	8,8	8,9	9,2
siitä korkotulot	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4
Tulot yhteensä	51,0	51,5	52,6	53,3	53,9	54,7
Kulutusmenot	13,7	13,7	13,7	14,0	13,8	13,8
Tukipalkkiot ja muut tulonsiirrot	37,7	38,2	38,2	38,1	38,8	39,0
Siitä muille julkisyhteisöille	25,8	26,2	26,2	26,6	27,4	27,5
Korkomenot	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1
Pääomamenot ⁴⁾	4,7	4,8	4,8	4,9	5,2	5,0
Menot yhteensä	58,6	59,1	58,9	59,4	60,0	60,0
Nettoluotonanto (+) / nettoluotonotto (-)	-7,6	-7,7	-6,3	-6,0	-6,1	-5,2
Perusjäämä ⁵⁾	-5,6	-5,6	-4,4	-4,0	-4,3	-3,5

¹⁾ Kansantalouden tilipidon mukaan²⁾ Sisältää pääomaverot³⁾ Ml.pääomansiirrot ilman pääomaveroja ja kiinteän pääoman kuluminen.⁴⁾ Pääoman bruttomuodostus ja maksetut pääomansiirrot.⁵⁾ Nettoluotonanto ilman korkomenoja.

2.2.1 Valtiontalouden menot

Ensimmäisen kerran 15 vuoteen valtion kansantalouden tilinpidon mukaiset kokonaismenot eivät kasvaneet lainkaan viime vuonna. Suurimmat erät eli siirtomenot ja kulutusmenot supistuivat. Edellisen hallituksen menopuolen sopeutustoimia kohdistui huomattavassa määrin juuri vuoteen 2015.

Valtion kaikista menoista yli puolet, runsas 31 mrd. euroa, on siirtomenoja, erityisesti kunnille ja sosiaaliturvarahastoille, mutta myös voittoa tavoittelemattomille yhteisöille sekä EU-maksuja ja kehitysapua ulkomaille. Lähes neljännes menoista, vajaa 14 mrd. euroa suuntautuu kulutukseen eli työvoimakustannuksiin ja tuotantopanosten hankintoihin. Muita suurimpia menokohteita ovat maksetut tukipalkkiot sekä omaisuus- ja investointimenot.

Menojen kasvun ennustetaan pysyvän vähäisenä myös ennustejaksolla nykyisen hallituksen sopeutustoimien ja maltillisen kustannuskehityksen ansiosta ja valtion menot suhteessa BKT:hen alenevat.

Kuluvana vuonna menoja lisäävät mm. turvapaikanhakijat ja kärkihankkeiden rahoitus. Maahanmuuton aiheuttamiin kustannuksiin on tälle vuodelle budjetoitu vajaa 800 milj. euroa enemmän verrattuna aiempiin vuosiin, jolloin turvapaikanhakijoita oli huomattavasti vähemmän. Kärkihankkeisiin, ml. perusväylänpidon lisärahoitus, panostetaan vuosina 2016-2018 yhteensä 1,6 mrd. euroa.

Ensi vuonna valtion menoja lisäävät mm. kärkihankkeiden rahoitus, kilpailukykysovimuksen vaikutukset, verokompensatioista aiheutuvat tulonsiirrot kunnille ja eläkemenojen kasvu. Kilpailukykysovimus lisää valtion menoja, koska työnantajien sairasvakuutusmaksun alentaminen paikataan lisäämällä valtion siirtoja Kelalle. Sopimus toisaalta vähentää menoja, kun valtion työnantajamaksuja alennetaan ja lomarahoja leikataan kolmeksi vuodeksi. Lisäksi työajan pidentämisen oletetaan asteittain vähentävän henkilöstön määrää ja sitä kautta valtion maksamia palkansaajakorvauksia. Lisäksi hallitusohjelman mukaiset säästötoimet vähentävät valtion menoja.

Korkomenot ovat pysyneet pitkään varsin maltillisina alhaisen korkotason ja hyvän luottoluokituksen ansiosta, vaikka valtionvelka on kohonnut tuntuvasti jo kahdeksan vuotta peräkkäin. Tilinpidon mukaisten korkomenojen osuus kokonaismenoista oli viime vuonna vajaa 4 %, kun vastaava luku oli v. 1997 korkeimmillaan yli 16 %. Korkomenot pysyvät lähivuosinakin pieninä alhaisen korkotason vuoksi, vaikka velka lisääntyy joka vuosi.

Vuoden 2017 budjetti ja valtiontalouden kehykset

Pääministeri Sipilän hallituksen ohjelmaan sisältyy budjettitalouden menojen kehitystä ohjaava koko vaalikauden kattava menosääntö. Se asettaa enimmäismäärän pääosalle, noin neljälle viidennekselle, talousarviomenoista. Menosäännöllä varmistetaan valtiontalouden vastuullinen, pitkäjänteinen ja taloudellista vakautta edistävä menopolitiikka.

Vuoden 2017 talousarvioesitys pohjautuu huhtikuun 2016 julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2017–2020. Valtiontalouden menokehys on asetettu ottaen huomioon hallitusohjelmassa ja vuosien 2017–2020 julkisen talouden suunnitelmassa sovitut menosäästöt.

Vuoden 2017 kehystaso on 44 805 milj. euroa, josta n. 153 milj. euroa jää vuoden 2017 talousarvioesityksen jälkeen ns. jakamattomaksi varaukseksi. Lisätalousarvioita varten on varattu lisäksi 300 milj. euroa. Kehyksen ulkopuolelle jäävät suhdanteiden ja rahoitusautomaatiikan mukaisesti muuttuvat menot, kuten työttömyysturvamenot, palkkaturva, asumistuki sekä perustoimeentulotuki. Mainitut menot luetaan kuitenkin kehyksen piiriin niiden perusteisiin tehtyjen muutosten menovaikutusten osalta. Lisäksi kehyksen ulkopuolelle jäävät mm. valtionvelan korkomenot, arvonlisäveromenot, finanssisijoitukset sekä menot, joissa valtio toimii teknisenä ulkopuoliselta saatavan rahoitusosuuden välittäjänä. Kehyksen ulkopuoliset menot ovat kaikkiaan n. 10,9 mrd. euroa v. 2017.

Valtion vuoden 2017 talousarvioesityksen mukaiset menot ovat yhteensä n. 55,2 mrd. euroa. Menot nousevat n. 0,8 mrd. eurolla verrattuna vuoden 2016 varsinaiseen talousarvioon. Hallituksen päättämät hallitusohjelman liitteen 6 mukaiset valtiontalouden määrärahoihin vaikuttavat säästöt kasvavat nettomääräisesti n. 0,5 mrd. eurolla vuoden 2016 säästöihin verrattuna. Menotason nostavat mm. kärkihankkeisiin käytettävien määrärahojen kasvu runsaalla 200 milj. eurolla vuodesta 2016 sekä kilpailukyypaketista aiheutuvat muutokset, jotka nettomääräisesti lisäävät budjetin menoja yli 400 milj. eurolla. Samoin kasvavat menot uusiutuvan energian tuotantotukeen, valtion eläkkeisiin ja asumistukeen sekä arvonlisäveromenot. Maahanmuuttomenot ovat suunnilleen samalla tasolla kuin vuoden 2016 varsinaisessa budjetissa. Valtionvelan korkomenot ovat vajaa 1,3 mrd. euroa, mikä on noin 0,2 mrd. euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna.

Vuonna 2017 budjettitalouden tulojen (pl. lainanotto) arvioidaan olevan n. 49,7 mrd. euroa ja verotulojen n. 41,6 mrd. euroa. Budjettitalouden verotulojen arvioidaan kasvavan 0,6 mrd. eurolla verrattuna vuodelle 2016 budjetoituun (ml. lisätalousarviot). Useat veronkevennykset vähentävät verotulojen kertymää ja vaimeana jatkuva talouskasvu hidastaa veropohjien kasvua. Vuonna 2017 toteutetaan useita hallitusohjelman mukaisia verotusta keventäviä muutoksia. Muun muassa kotitalousvähennystä korotetaan ja otetaan käyttöön ns. yrittäjävähennys. Autoveron ja useiden valmisteverojen korotuksia jatketaan. Toisaalta makeisverosta luovutaan. Ansiotuloverotuksen perusteisiin tehdään myös kuluttajahintaindeksin nousua vastaava tarkistus. Lisäksi ansiotuloerotusta kevennetään ns. kilpailukykysovimuksen tukemiseksi.

Valtion talousarvioesitys on n. 5,5 mrd. euroa alijäämäinen, mikä katetaan ottamalla lisää velkaa. Vuoden 2017 lopussa valtionvelan arvioidaan olevan n. 111 mrd. euroa.

Budjettitalouden alijäämä on pienentynyt n. 0,4 mrd. eurolla verrattuna kevään 2016 julkisen talouden suunnitelmaan. Kilpailukykysovimus heikentää budjettitalouden tasapainoa sekä siitä aiheutuvan määrärahojen nousun että siihen liitetyn veronkevennyksen seurauksena. Verotuloarviota ovat toisaalta kevääseen verrattuna nostaneet ennakoitua paremmat kertymätiedot. Myös arvio osinkotuloista ja osakkeiden myyntituloista on noussut kevääseen verrattuna.

Valtion budjettitalouden tasapainon muutokseen vaikuttaneita tekijöitä verrattuna kevään 2016 julkisen talouden suunnitelmaan / kehyspäätökseen, mrd. euroa

	2017
Tasapainoarvio, JTS 14.4.2016	-5,8
Menoarvion tarkentuminen	-0,1
Kilpailukyypaketin vaikutukset valtionhallinnon toimintamenoihin, valtionosuuksiin, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitukseen ja STM:n hallinnonalan menoihin	-0,2
Verokompensaatiot kunnille kikyyn liittyvästä ansiotuloverojen keventämisestä ja eläketulon veronkevennyksestä	-0,3
Maahanmuuttomenoista aiheutuva muutos, huomioiden vuosien 2017-2020 julkisen talouden suunnitelmaan sisältynyt 150 milj. euron varauksen purkautuminen	0,2
Valtionvelan korkomenoarvion muutos	0,1
Muu muutos (netto)	0,1
Tuloarvion tarkentuminen	0,5
Uudet veroperustemuutokset (kikyyn liittyvä ansiotulojen veronkevennys ja sitä vastaava eläketulon veronkevennys sekä ajoneuvoveron laajentamisen myöhentyminen)	-0,3
Sekalaisten tulojen ja korko-, osinko- ja osakemyyntitulojen arvioiden muutos)	0,5
Muut tuloarvioon vaikuttaneet tekijät (ml. kertymätiedot ja uusi suhdanne-ennuste)	0,3
MUUTOS YHTEENSÄ	0,4
Tasapainoarvio, TAE 2017, 15.9.2016	-5,5

2.2.2 Valtiontalouden tulot

Suurin osa valtion menoista rahoitetaan verotuloilla. Merkittävimmät verotuloerät ovat ansio- ja pääomatuloverot, arvonlisävero sekä yhteisövero. Verotulojen kehitys määräytyy pitkälti yleisen talouskehityksen mukaan, mutta myös hallituksen päätökset vaikuttavat sekä verokertymiin että verotuksen rakenteeseen. Verotuksen painopistettä on viime vuosina siirretty enemmän välittömistä veroista välillisiin veroihin.

Verotulot kasvoivat viime vuonna kohtuullisesti yleiseen talouskehitykseen nähden. Verotulojen kasvua paransivat veronkorotukset välillisessä verotuksessa sekä hyvä yhteisöveron tuotto. Kuluvana vuonna verotulojen kasvu kiihtyy, kun talouskasvu nopeutuu. Merkittävin veroperustemuutos on työtulovähennyksen enimmäismäärän korottaminen, mikä vähentää ansiotuloverotuksen tuottoa. Välillisiin veroihin kohdistuu sekä veronkorotuksia että veronkevennyksiä.

Ensi vuonna verotulojen kasvu hidastuu selvästi. Merkittävin syy verotulojen kasvun hidastumiseen on kilpailukyky sopimus sekä siihen kytketyt veronkevennykset. Keskipitkällä aikavälillä verotulot kasvavat keskimäärin 2,3 % vuodessa. Ennustejakson tuloarvioissa on huomioitu edellisten ja nykyisen hallituksen päättämät veroperustemuutokset niiden toimien osalta, jotka astuvat voimaan vuosina 2016–2020.

Valtion muissa tuloissa merkittäviä eriä ovat omaisuustulot sekä Valtion Eläkerahastolta saadut siirrot. Valtion Eläkerahastolta saadut siirrot määräytyvät siten, että ne kattavat vuosittain 40 % valtion eläkemenosta. Valtion saamien omaisuustulojen arvioidaan supistuvan kuluvana vuonna hieman, mutta pysyvän suhteellisen vakaana lähivuodet.

Taulukko 19. Eräiden veronalaisiin tuloihin ja veropohjaan vaikuttavien tulo- ja kysyntäerien kehitysarviot 2014–2020

	2014	2015	2016**	2017**	2020/2017**
	muutos, prosenttia vuodessa				
Veronalaiset ansio- ja pääomatulot	3,1	2,0	2,1	1,5	2 1/2
Palkkatulot	0,3	1,0	1,7	0,8	2
Eläkkeet ja muut sosiaalietuudet	6,6	3,2	2,5	2,3	2 1/2
Pääomatulot	12,6	7,8	2,9	3,1	3
Ansiotasoindeksi	1,4	1,3	1,2	0,8	1 1/2
Toimintaylijäämä	3,3	6,1	1,1	8,1	5 1/2
Kotitalouksien kulutusmenojen arvo	0,6	-0,3	1,2	1,4	2
Arvonlisäveron pohja	0,4	0,1	2,0	1,6	2
Bensiinin kulutus	-2 2/4	-1 2/4	- 1/4	-2 2/4	-2
Dieselöljyn kulutus	-1 1/4	1 2/4	3 1/4	3/4	1/2
Sähkön kulutus	-1,3	-1	2 3/4	1	2/3
Verollisen alkoholin kulutus	0	-3 2/4	2/4	1 2/4	5/9
Verotettavat uudet henkilöautot	0,8	4,5	6,0	3,6	3
Kuluttajahintaindeksi	1,0	-0,2	0,4	1,1	1 1/2

Välittömät verot

Ansio- ja pääomatuloverokertymä kasvaa kuluvana vuonna hitaasti. Verotuottoa alentaa etenkin vuoden alusta voimaan astunut työtulovähennyksen enimmäismäärän korotus. Ensi vuonna ansio- ja pääomatuloveron tuotto supistuu. Syynä ovat kilpailukykysovimukseen liittyvät suorat veronkevennykset ja maksumuutokset. Lisäksi palkkasumman kasvu hidastuu, mikä pienentää verotuottoa. Ensi vuoden alusta astuu voimaan muitakin hallitusohjelman veroperustemuutoksia. Kokonaisuutena muutokset keventävät ansio- ja pääomatuloverotusta.

Keskipitkällä aikavälillä ansio- ja pääomatuloveron tuotto kasvaa keskimäärin 2½ % vuodessa. Ansio- ja pääomatuloveroennusteessa on oletettu, että vuosina 2018–2020 tehdään indeksitarkistukset, joilla varmistetaan, että työn verotus ei kiristy yleisen ansiotason nousun seurauksena.

Yritysten tuloksestaan maksaman yhteisöveron tuotto jaetaan valtion ja kuntien kesken. Kuluvan vuoden alusta seurakuntien yhteisövero-osuus on korvattu indeksiin sidotulla määrärahalta.

Yhteisöveron tuotto kasvoi viime vuona nopeasti ja kasvu jatkuu nopeana myös kuluvana vuonna. Valtion yhteisöveron tuottoa lisäävät määräaikaisten veronkorotusten päätymiset, joista merkittävin on kuntien yhteisövero-osuuden korotuksen päättymisen. Kilpailukykysovimuksen maksualennusten myötä yritysten voitot kasvavat. Tämä kasvattaa toimintaylijäämää, ja sen myötä yhteisöveron tuottoa.

Korkotulojen lähdeveron tuotto on pudonnut alhaisen korkotason vuoksi viime vuosina erittäin paljon. Verotuoton arvioidaan nousevan vasta ennustejakson loppupuolella korkotason nousun myötä.

Taulukko 20. Eräiden veropohjaerien muutoksen vaikutus verotuottoon

Verolaji	Veropohja / kysyntäerä	Muutos	Verotuoton muutos, milj. euroa
Ansiotuloverot	Palkkatulot	1%-yks.	386, josta valtio 119 ja kunnat 179
	Eläketulot	1%-yks.	125, josta valtio 30 ja kunnat 83
Pääomatulovero	Pääomatulot	1%-yks.	36
Yhteisövero	Toimintaylijäämä	1%-yks.	47, josta valtio 33, kunnat 14
ALV	Yksityisen kulutuksen arvo	1%-yks.	121
Autovero	Uusien henkilöautojen myynti, kpl	1000 kpl	6
Energiavero	Sähkön kulutus *	1 %	9
	Bensiinin kulutus	1 %	13
	Dieselin kulutus	1 %	14
	Alkoholin kulutus	1 %	14
Tupakkavero	Savukkeiden kulutus	1 %	9

* muut kuin teollisuus, konesalit ja kasvihuoneet

Välilliset verot

Yksityisen kulutuksen nopeahko kasvu näkyy myös arvonlisäveron tuotossa kuluvana vuonna. Toisaalta hidaskasvu alentaa arvonlisäveron tuottoa lähivuosina. Ensi vuonna arvonlisäveron tuoton kasvu hiipuu. Arvonlisäveron kantoon tehdään ennustejaksolla kaksi muutosta, joista aiheutuu kertaluontoiset verontilitysten siirtymät vuodenvaihteen yli. Vuonna 2017 pienyrityksillä on mahdollisuus siirtyä maksuperusteiseen arvonlisäverojen tilitykseen. Lisäksi maahantuonnin arvonlisäverotus siirtyy Tullista Verohallintoon v. 2018.

Energiaverotukseen on viime vuosina tehty paljon muutoksia. Lämmityspolttoaineiden veroja korotettiin kuluvan vuoden alusta ja turpeen verotusta alennettiin maaliskuun alusta. Ensi vuoden alusta korotetaan polttoaineiden verotusta.

Auto- ja ajoneuvoveroon toteutetaan lähivuosina muutoksia. Autoveroa alennetaan kuluvan vuoden alusta asteittain aina vuoteen 2019 saakka. Ajoneuvoveroa korotetaan ensi vuoden alusta. Muiden valmisteverojen tuotto on tavallisesti hyvin tasaista, jollei niihin tehdä perustemuutoksia. Tupakkaveroa korotetaan asteittain kuluvan vuoden alusta aina vuoteen 2019 saakka.

Taulukko 21. Valtion budjettitalouden tulojen arviot

	2015 tilin- päätös	2016 ml. LTAE:t	2017**	2018**	2019**	2020**	2020/2016** keskim. vuosi- muutos, %
Verotuloarviot yhteensä	39,9	40,9	41,6	42,1	43,4	44,6	2
Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot ¹⁾	12,6	13,0	13,0	13,4	13,9	14,6	3
Liikevaihtoon perustuvat verot	17,6	17,8	18,1	18,4	19,1	19,6	2
Valmisteverot	6,8	7,1	7,2	7,2	7,2	7,2	1
Muut verotulot	3,0	3,0	3,2	3,2	3,2	3,2	1 1/2
Sekalaiset tulot	6,1	5,4	5,2	5,4	5,5	5,6	-2
Korkotulot ja voitontuloutukset	2,4	2,5	2,5	2,8	1,9	1,9	-3 1/2
Tuloarviot yhteensä	49,0	49,3	49,7	50,7	51,1	52,5	1

¹⁾ MI Yle-vero vuodesta 2013 lähtien (keskimäärin 500 milj. euroa vuosittain).

Taulukko 22. Keskeisten perustemuutosten verotuottovaikutuksia julkisyhteisöjen verotuloihin

	2015	2016	2017**	2018**	2019**	2020**
Ansiotuloverot	-184	-515	-805	-150	-194	-308
Keskimääräinen kunnallisveroprosentin nousu	101	36	0	0	0	0
Pääomatulovero	100	51	2	-9	0	0
Yhteisövero	-85	122	155	0	0	0
Muut välittömät verot	-122	25	49	-34	-40	0
Arvonlisävero	21	0	-156	-200	0	0
Energiaverot	267	103	116	0	47	-2
Muut välilliset verot	156	94	140	70	68	34
Sosiaaliturvamaksut	375	687	-922	185	-119	392

2.2.3 Budjettitalous ja kansantalouden tilinpito

Viime vuonna valtion budjettitalouden alijäämä oli 4,7 mrd. euroa ja vastaavasti kansantalouden tilinpidon mukainen alijäämä 6,3 mrd. euroa. Ero on verraten suuri. Vuosina 2010-2013 kansantalouden tilinpidon alijäämä oli pienempi kuin budjettitalouden, vuosina 2014-2015 tilinpidon alijäämä oli suurempi. Budjetin rahoitusjäämästä ei voida suoraan päätellä tilinpidon vastaavaa.

Kansantalouden tilinpidon valtio-käsite on paljon laajempi kuin budjettitalouden. Tilinpitovaltioon kuuluvat budjettitalouden lisäksi mm. valtion rahastot (pl. Valtion Eläkerahasto), yliopistot, kiinteistöyhtiöitä, Yle Oy, VTT Oy ja Solidium Oy. Eri julkisten yksiköiden luokituspäätöksiä voidaan joutua aika ajoin arvioimaan uudelleen erityisesti tilinpitouudistuksen myötä tiukentuneiden tulkintojen vuoksi. Tänä vuonna valtion pääomasijoitusyhtiö Suomen Teollisuussijoitus Oy on luokiteltu kuuluvaksi valtiosektoriin eikä enää rahoituslaitossektoriin. Sen sijaan julkinen kehitysrahoitusyhtiö Finnfund Oy päätettiin luokitella kuuluvaksi edelleen rahoituslaitossektoriin. Viime vuonna budjettitaloudessa työskenteli n. 75 000 henkilöä. Tilinpitovaltiossa oli vastaavasti töissä n. 135 000 henkilöä.

Eräs merkittävä ero budjetin nettorahoitustarpeen ja tilinpidon nettoluotonannon välille syntyy finanssisijoituksista. Valtion budjettiin kirjataan menoina erilaiset finanssisijoitukset, kuten valtion myöntämät lainat ja osakehankinnat. Vastaavasti tulopuolelle kirjataan takaisinmaksetut lainat, osakemyynnit jne. Tilinpidossa nämä käsitellään yleensä rahoitustaloustoimina, jotka eivät vaikuta nettoluotonotolla mitattuun valtiontalouden rahoitusasemaan.

Tilinpidon korkomenot olivat viime vuonna n. 0,76 mrd. euroa suuremmat kuin budjetin korkomenot, mikä johtuu lähinnä siitä, että tilinpidon maksetut korot eivät sisällä korkoihin liittyvien johdannaissopimusten (swapit ja futuurit) korkomenoja pienentävää vaikutusta toisin kuin valtion budjetissa. Johdannaisten käytöllä Valtiokonttori on onnistunut pienentämään budjetista maksettavia todellisia korkomenoja suurestikin. Tilinpidossa johdannaissopimukset käsitellään rahoitustaloustoimina, joilla ei ole vaikutusta rahoitusasemaan.

Yksi huomattava ero muodostuu budjetin siirtomäärärahojen käytöstä. Siirtomäärärahat ovat kaksi- tai kolmevuotisia määrärahoja, jotka budjetoidaan yhden vuoden talousarvioon. Kansantalouden tilinpitoon siirtomäärärahat kirjautuvat suoriteperusteisesti niiden käytön mukaan. Siirrettyjen määrärahojen nettovaikutus voi vaihdella suuresti vuosittain.

EU-maat raportoivat kaksi kertaa vuodessa Eurostatille budjetin ja tilinpidon välisten lukujen eroavuuksia alijäämä- ja velkaraportoinnin yhteydessä. Menneiden vuosien osalta valtion tilinpäätöksen osoittaman rahoitusaseman ja tilinpidon nettoluotonannon välinen ero tulisi pystyä selittämään hyvin ja sama koskee julkisen talouden muita alasektoreita. Raportoinnissa selvitetään myös ns. velkadynamiikkaa eli miten hyvin julkisen talouden nettoluotonanto käy yksiin julkisen velan muutoksen kanssa. Seuraava raportointikierros on syyskuun lopussa.

Taulukko 23. Budjettitalouden rahoitusasema ja valtionhallinnon nettoluotonanto¹⁾

	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa				
Budjettitalouden ylijäämä (+) / alijäämä (-)²⁾	-6,6	-4,7	-6,0	-5,5	-5,1
Yksityistämistulot (nettotulot osakemyynnistä)	-0,1	0,3	-0,4	-0,4	-0,4
Finanssisijoitukset, netto	-0,7	-0,6	-0,8	-0,6	-0,7
Budjetin ulkopuolisten yksiköiden tuloylijäämä	-1,2	-0,9	-0,3	-0,3	-0,3
Kassa-/suoriteperusteisen korjaus	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0
Muut erät ³⁾	0,4	-0,5	1,4	0,7	1,2
Valtionhallinnon nettoluotonanto (+) / -otto (-)	-7,7	-6,3	-6,0	-6,1	-5,2

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Sisältää velanhallintamenot.

³⁾ Sisältää mm. velkojen peruutukset, suorien ulkomaisten sijoitusten uudelleensijoitetut voitot, budjetin siirtomäärärahojen ajoittumisen vaikutus.

2.3 Paikallishallinto

Paikallishallinnon rahoitusasema oli viime vuonna 0,6 % alijäämäinen suhteessa bruttokansantuotteeseen. Alijäämä pieni hieman edellisvuodesta. Kulutusmenot kasvoivat kuntien toteuttamien sopeutustoimien vuoksi vain vähän. Myös hyvin maltillinen kustannustason nousu hidasti kulutusmenojen kasvua. Investointimenot supistuivat lähes 10 vuotta jatkuneen voimakkaan kasvun jälkeen. Verotulojen ja valtionosuuksien kasvu oli heikon talouskehityksen ja valtionosuusleikkauksien vuoksi vaimeaa.

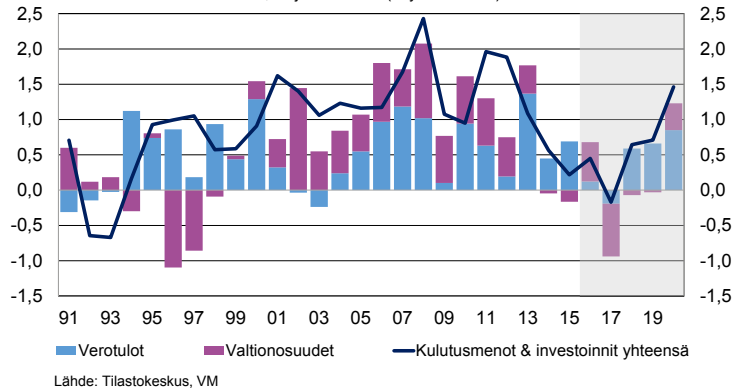
Paikallishallinnon alijäämä supistuu edelleen hieman kuluvana vuonna. Kulutusmenojen kasvu jatkuu viime vuosien tapaan maltillisena. Kunnat jatkavat toimintansa tehostamista ja taloutensa sopeuttamista menojen kasvua hillitsevin toimin. Myös valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus on kuntataloutta vahvistava. Valtionosuuksia kasvattaa lakisääteinen valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus, jossa perushinnat sekä rahoitus tarkistetaan vastaamaan toteutuneita kustannuksia. Verotulojen kasvu jää sen sijaan heikoksi, sillä kuntien yhteisövero-osuuden määräaikainen korotus poistui kuluvana vuonna. Lisäksi keskimääräinen kunnallisveroprosentti nousi vuoden alussa vain vähän.

Hallitusohjelman toimet vahvistavat kuntataloutta

Paikallishallinnon rahoitusasema pysyy lähivuosina likimain kuluvan vuoden tasolla. Vuosien 2017-2020 kehitysarviossa on huomioitu vain jo täsmennetyt ja kevään 2016 julkisen talouden suunnitelmaan tai vuoden 2017 talousarvioesitykseen sisällytetyt kuntatalouteen vaikuttavat toimenpiteet. Arvio ei sisällä kuntien ja kuntayhtymien omia toimia vuosille 2017-2020. Ne huomioidaan kehitysarviossa talousarvioiden valmistumisen jälkeen. Kunnallisveroprosentit on pidetty vuoden 2016 tasolla. Kehitysarviossa ei ole ennakoitu sote- ja maakuntauudistusta.

Paikallishallinnon verot, valtionosuudet, kulutusmenot ja investoinnit

muutos edellisestä vuodesta, miljardia euroa (käyvin hinnoin)

Hallitusohjelman liitteen 6 mukaiset suorat sopeutustoimet vahvistavat paikallishallinnon nettoluotonantoa etenkin lähivuosina. Sen sijaan yhden miljardin euron säästöä tehtäviä ja veloitteita vähentämällä tavoittelevan toimenpideohjelman vaikutus on toistaiseksi hyvin vähäinen, koska toimien valmistelu on pääosin kesken.

Hallitusohjelman suorien sopeutustoimien vaikutusarviot ovat jonkin verran tarkentuneet. Arvio alueellisen erikoissairaanhoidon tehostamisen säästövaikutuksesta on valmistelun edetessä osoittautunut selvästi oletettua suuremmaksi.

Hallitusohjelman sopeutustoimet hidastavat kulutusmenojen kasvua, ja arvioitu menosäästö huomioidaan myös valtionosuuksissa. Paikallishallinnon ennusteeseen sisältyvien kuntataloutta vahvistavien toimien lopullinen vaikutus riippuu kuitenkin mm. siitä, miten autonomiset kunnat ja kuntayhtymät toimeenpanevat niitä. Kunnat voivat itsenäisesti päättää jatkaa palvelun tarjontaa entiseen tapaan, vaikka velvoite sen tuottamiseen päättyisi tai valtion rahoitus poistuisi. Tämä muodostaa selvän menoriskin kehitysarvioon.

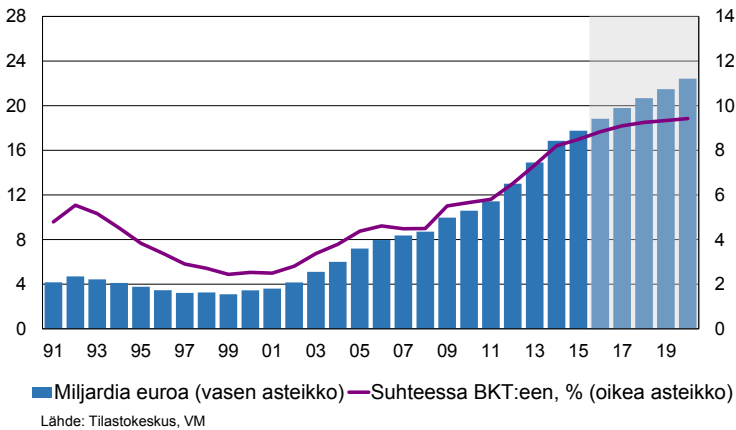
Paikallishallinnon rahoitusasemaa vahvistaa osaltaan myös vuoden alussa voimaan tuleva eläkeuudistus. Uudistus mm. nostaa asteittain eläkkeiden alaikärajaa vuoden 1954 jälkeen syntyneiden osalta. Uudistuksen myötä kuntatyönantajan eläkevakuutusmaksut alenevat v. 2017.

Kuntataloutta vahvistaa lisäksi KuEl-maksun aleneminen vuonna 2019. Maksutason laskennassa käytettäviä oletuksia on harmonisoitu vastaamaan Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin ennusteessa käytettyjä oletuksia. Muutos vahvistaa paikallishallinnon rahoitusasemaa ja vastaavasti heikentää työeläkelaitosten rahoitusasemaa.

Kilpailukyky sopimuksen keskeisenä tavoitteena on lisätä talouskasvua ja työllisyyttä. Myös kuntatalous hyötyy yleisestä talouskasvusta ja työllisyyden paranemisesta. Kilpailukyky sopimuksen kokonaisvaikutus on siten kuntataloutta vahvistava. Keskipitkällä aikavälillä kilpailukyky sopimukseen sisältyy sekä kuntataloutta vahvistavia että heikentäviä elementtejä: sopimus supistaa kuntatalouden kulutusmenoja selvästi, mutta samalla myös verotulot ja valtionosuudet supistuvat.

Väestön ikärakenteen muutos lisää edelleen hoito- ja hoivapalvelujen tarvetta ja siten kuntatalouden menopaineita. Myös kasvanut maahanmuutto lisää kuntien tuottamien palvelujen tarvetta. Lisäksi investointitarpeet, korjausvelka ja kasvukeskusten palvelujen ja infrastruktuurin laajentaminen pysyvät mittavina. Jotta kuntatalous ei heikkenisi, kuntien ja kuntayhtymien on jatkuvasti tehostettava palvelutuotantoaan tai siirrettävä resursseja muusta toiminnasta sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tuotantoon. Ilman rakenteellisia uudistuksia ja menopaineita hillitseviä toimia kunnallisveroprosentteihin kohdistuu pitkällä aikavälillä edelleen huomattava nostopaine.

Paikallishallinnon velka

Taulukko 24. Paikallishallinto¹⁾

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa					
Verot ja sosiaaliturvamaksut	20,7	21,2	21,9	22,0	21,8	22,4
Siitä kunnallisvero	17,9	18,2	18,6	18,8	18,5	18,9
Yhteisövero	1,5	1,4	1,7	1,5	1,6	1,6
Kiinteistövero	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,8
Muut tulot ²⁾	18,4	18,5	18,4	19,0	18,4	18,6
Siitä korkotulot	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Siitä tulonsiirrot valtiolta	13,9	13,8	13,7	14,2	13,5	13,4
Tulot yhteensä	39,1	39,6	40,3	41,0	40,2	41,0
Kulutukset	33,1	33,4	33,7	34,1	33,8	34,4
Siitä palkansaajakorvaukset	21,7	21,7	21,7	21,6	20,8	20,7
Tulonsiirrot	3,1	3,1	3,3	3,3	2,6	2,6
Siitä sosiaalietuudet ja -avustukset	1,3	1,3	1,3	1,3	0,7	0,7
Tukipalkkiot ja muut tulonsiirrot	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8
Korkomenot	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Pääomamenot ³⁾	4,5	4,7	4,6	4,7	4,8	4,9
Menot yhteensä	40,6	41,2	41,6	42,0	41,2	41,8
Nettoluotonanto (+) / nettoluotonotto (-)	-1,5	-1,6	-1,3	-1,1	-1,0	-0,9
Perusjäämä ⁴⁾	-1,5	-1,7	-1,5	-1,2	-1,1	-1,0

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Ml. saadut pääomansiirrot ja kiinteän pääoman kuluminen.

³⁾ Pääoman bruttomuodostus ja maksetut pääomansiirrot.

⁴⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

Kuntien kirjanpidon ja kansantalouden tilinpidon välisistä eroista

Kansantalouden tilinpidon nettoluotonantoa läheisimmin vastaava erä kuntien kirjanpidossa on toiminnan ja investointien rahavirta (rahoitusasema). Kansantalouden tilinpidon ja kuntien kirjanpidon välillä on eroja mm. sektorirajauksessa sekä käsitteiden ja kirjausten ajoituksessa. Kuntien kirjanpidon toiminnan ja investointien rahavirran ja kansantalouden tilinpidon nettoluotonannon erojen syitä tarkastellaan oheisessa taulukossa.

Tärkein käsitteiden välinen ero johtuu erilaisesta sektorirajauksesta. Kuntien kirjanpito tarkastelee kuntien talous- ja toimintatilaston mukaista kuntataloutta eli kuntia ja kuntayhtymiä sekä niiden liikelaitoksia. Kuntien talous- ja toimintatilaston kuvaamaan kuntatalouteen ei kuulu kuntien toiminta, joka toteutetaan itsenäisen oikeushenkilön avulla kuten osakeyhtiömuotoisesti. Kansantalouden tilinpidon paikallishallintosektoriin sen sijaan kuuluu sellaisia kuntien omistamia yhtiöitä, jotka katsotaan pääasiallisesti emoyhteisöään palveleviksi yksiköiksi.

Kansantalouden tilinpidossa paikallishallintosektori käsittää kuntien ja kuntayhtymien markkinattoman toiminnan, joka rahoitetaan pääosin verovaroin ja pakollisin maksuin. Toimintonsa pääosin muilta sektoreilta saaduilla myyntituotoillaan rahoittavat liikelaitokset kuten vesi-, energia-, jäte- ja energiahuolto sekä satamatoiminta luokitellaan siksi kansantalouden tilinpidossa paikallishallintosektorin ulkopuolelle yrityssektoriin.

Investointimenojen käsite poikkeaa kuntataloustilastossa ja kansantalouden tilinpidossa. Kansantalouden tilinpidossa osakkeiden ja osuuksien hankinnat ja myynnit katsotaan rahoitustapahtumiksi eikä niitä kirjata paikallishallinnon investointimenoihin. Kuntataloustilastossa puolestaan osakehankinnat katsotaan käyttöomaisuusinvestoinneiksi.

Myös omaisuusmenoissa ja -tuloissa on käsite-eroja. Varojen ja velkojen arvomuutokset eivät ole kansantalouden tilinpidossa tuloa tai menoä. Siksi kuntien ja kuntayhtymien tuloslaskelman muut rahoitustuotot ja -kulut eivät (osinkoja ja korkoja lukuun ottamatta) sisälly kansantalouden tilinpidon nettoluotonantoon.

Kuntien kirjanpidon ja kansantalouden tilinpidon välillä on lisäksi eroja kirjausten ajoituksessa. Kuntien kirjanpidon verotulot kuvaavat kalenterivuoden aikana kertyneitä verotuloja. Kansantalouden tilinpidossa vuoden verotuloiksi luetaan verottajan tilitystietojen mukainen kertymä helmikuusta seuraavan vuoden tammikuun loppuun. Näin pyritään huomioimaan ajoitusero maksetun ennakonperinnän ja tilityksen välillä.

Taulukko 25. Kuntien kirjanpidon rahoitusasema ja paikallishallinnon nettoluotonanto

	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa				
Kuntien ja kuntayhtymien toiminnan ja investointien rahavirta	-0,1	-0,8	-0,6	-0,4	-0,4
Muiden kuin kuntien ja kuntayhtymien nettoluotonantovaikutus ¹⁾	-0,3	-0,5	-0,3	-0,4	-0,3
Kuntien ja kuntayhtymien paikallishallintosektorin ulkopuolelle luokiteltavan toiminnan vaikutus	-0,6	0,2	0,0	0,0	0,0
Osakkeiden hankinnat ja myynnit	-0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Omaisuusmenojen ja -tulojen käsite-erot	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ajoituserot	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Muut erot ²⁾	-0,1	-0,4	-0,3	-0,2	-0,2
Paikallishallinnon nettoluotonanto (+)/-otto (-)	-1,6	-1,3	-1,1	-1,0	-0,9

¹⁾ Paikallishallintoon luokitellut, kuntataloustilaston ulkopuoliset yhtiöt sekä Ahvenanmaan maakuntahallinto, Kuntaliitto, Kuntatyönantajat ja Kuntien takauskeskus.

²⁾ Sisältää mm. eroja pääomansiirroissa ja investointiavustuksissa.

2.4 Sosiaaliturvarahastot

2.4.1 Työeläkerahastot

Työeläkerahastojen ylijäämä supistui viime vuonna 1,3 prosenttiin suhteessa BKT:hen, kun ylijäämä on 2000-luvulla ollut keskimäärin noin kolme prosenttia. Työeläkemenot ovat kasvaneet nopeasti viime vuosina, kun eläkeläisten määrä on kasvanut. Eläkeläisten määrän ohella eläkemenoja kasvattaa eläkkeiden keskimääräisen tason nousu, sillä alkavat eläkkeet ovat maksussa olevia eläkkeitä suurempia. Heikko työllisyystilanne ja hidastunut ansiotason nousu ovat puolestaan vaimentaneet maksutulojen kasvua, vaikka eläkemaksuja on nostettu nopeaan tahtiin viime vuosina. Alhainen korkotaso on puolestaan vähentänyt eläkerahastojen omaisuustuloja. Tästä huolimatta varallisuushintojen kohominen etenkin osakkeiden hintojen nousun vetämänä on kasvattanut eläkevarallisuuden arvon jo 180 mrd. euroon vuoden 2015 lopussa.

Eläkeläisten määrän kasvu sekä alkavien eläkkeiden keskimääräisen tason nousu pitävät yllä työeläkemenojen keskimäärin noin neljän prosentin kasvua koko ennustejakson. Hidastunut inflaatio ja maltilliseksi oletettu ansiotason nousu pitävät eläkkeiden vuosittaiset indeksikorotukset keskimäärin kuitenkin vain noin prosentissa vuosina 2016–2020.

Vuoden 2017 eläkeuudistus sopimuksen yhteydessä työmarkkinajärjestöt sopivat, että yksityisen sektorin työeläkemaksua nostetaan 0,4 prosenttiyksikköä v. 2017, minkä jälkeen maksu jäädytetään 24,4 prosentin tasolle vuosiksi 2017–2019. Eläketurvakeskuksen viimeisimpien pitkän aikavälin laskelmien mukaan tämä maksutaso olisi riittävä eläkkeiden rahoitukseen myös vuoden 2019 jälkeen. Eläkemaksutason jäädyttäminen vuoden 2017 tasolle supistaa eläkerahastojen ylijäämää keskipitkällä aikavälillä, sillä eläkeuudistuksen eläkemenojen kasvua hidastava vaikutus alkaa näkyä vasta 2020-luvulla.

Maltilliset palkankorotukset pitävät palkkasumman kasvun vaimeana työllisyyden kasvusta huolimatta, mikä näkyy suoraan eläkemaksutulojen kehityksessä. Eläkerahastojen saamien omaisuustulojen odotetaan kääntyvän ennustejaksolla maltilliseen kasvuun korkojen nousun myötä. Vuosina 2016–2020 työeläkerahastojen ylijäämä suhteessa BKT:hen heikkenee vähitellen prosentin tuntumasta runsaaseen puoleen prosenttiin. Kilpailukyky sopimuksessa sovittu työnantajien maksurasituksen osittainen siirto palkansaajille ei vaikuta työeläkelaitosten rahoitusasemaan.

Taulukko 26. Sosiaaliturvarahastot ¹⁾

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
	miljardia euroa					
Sijoitustulot	3,7	3,5	3,4	3,2	3,5	3,9
Sosiaaliturvamaksut	25,9	26,3	26,9	28,0	27,3	28,0
Siitä työnantajien maksut	17,9	17,9	18,3	18,7	17,4	17,3
Vakuutettujen maksut	8,0	8,4	8,7	9,2	9,9	10,7
Tulon- ja pääomansiirrot julkisyhteisöiltä	13,2	13,9	14,3	14,1	15,6	15,6
Muut tulot	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
Tulot yhteensä	43,3	44,2	45,2	45,8	46,9	48,1
Kulutusmenot	3,5	3,6	3,7	3,5	3,5	3,6
Sosiaalietuudet ja -avustukset	33,0	34,7	35,9	36,9	38,5	39,4
Muut menot	3,0	3,2	3,7	3,4	3,4	3,5
Menot yhteensä	39,6	41,5	43,3	43,8	45,4	46,5
Nettoluotonanto (+) / nettoluotonotto (-)	3,7	2,7	1,9	2,0	1,5	1,6
Työeläkelaitokset	3,7	3,4	2,7	2,3	1,8	1,5
Muut sosiaaliturvarahastot	0,0	-0,7	-0,8	-0,3	-0,3	0,1
Perusjäämä ²⁾	2,0	1,2	0,5	0,7	0,1	0,1

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

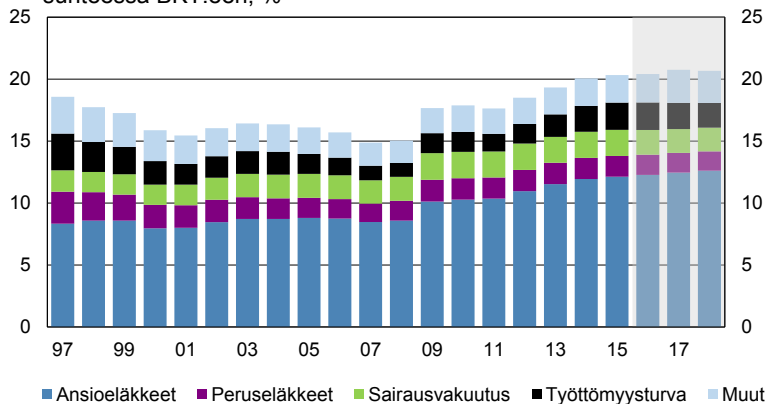
2.4.2 Muut sosiaaliturvarahastot

Muut sosiaaliturvarahastot muodostuvat pääasiassa perusturvaa hoitavasta Kansaneläkelaitoksesta sekä Työttömyysvakuutusrahastosta, joka vastaa ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta. Työttömyysmenojen kasvun vuoksi muiden sosiaaliturvarahastojen rahoitusasema painui viime vuonna 0,4 % alijäämäiseksi suhteessa BKT:hen, vaikka tulonsiirrot valtiolta ja kunnilta kasvoivat.

Muiden sosiaaliturvarahastojen alijäämä supistuu kuluvana vuonna selvästi, sillä työttömyysvakuutusmaksua korotettiin yhdellä prosenttiyksiköllä kuluvan vuoden alussa. Korotuksen ansiosta muiden sosiaaliturvarahastojen talous päättyy lähelle tasapainoa ennustejaksolla. Lisäksi työttömyysturvamenojen kasvu hidastuu kuluvana vuonna ja työllisyyslanteen vähittäisen paranemisen odotetaan kääntävän menot laskuun ensi vuodesta alkaen. Työttömyysturvamenoja pienentävät myös ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan ja vuorotteluvapaaseen kohdistuvat säästöt. Säästöjä kohdistetaan myös lääke- ja sairaanhoitokorvauksiin, sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin sekä asumis- ja opintotukiin. Lisäksi lapsilisien ja opintotuen indeksisidonnaisuus poistetaan. Ainoana menoja lisäävänä toimenä takuueläkkeitä korotetaan.

Kuluvan vuoden alusta kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia tarkistettiin 0,4 % alaspäin kuluttajahintojen laskun vuoksi. Hallituksen huhtikuun alussa tekemän kehyspäätöksen mukaisesti kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia leikataan 0,85 prosentilla v. 2017 eikä niitä aiemman päätöksen mukaisesti koroteta vuosina 2018–2019. Päätökset eivät kuitenkaan koske vuoden 2017 alussa kunnilta Kelan maksettavaksi siirtyvää perustoimeentulotukea. Kaiken kaikkiaan hallituksen linjaamat toimet pienentävät muiden sosiaaliturvarahastojen menoja vuoteen 2019 mennessä huomattavasti. Syntyneet säästöt näkyvät suurelta osin valtion tulonsiirtojen vähenemisenä muille sosiaaliturvarahastoille.

Sosiaalietuudet, -avustukset ja sairaanhoitokorvaukset suhteessa BKT:een, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

Kilpailukyky sopimuksessa sovittu työnantajien sairausvakuutusmaksun alentaminen tekee Kelan rahoitukseen vuosina 2017–2019 keskimäärin runsaan 800 milj. euron ja vuodesta 2020 alkaen vuosittain n. 500 milj. euron loven, joka paikataan valtion lisärahoituksella. Sen sijaan sopimuksessa sovittu työnantajien työttömyysvakuutusmaksun osittainen siirto palkansaajille ei vaikuta muiden sosiaaliturvarahastojen rahoitusasemaan.

Taulukko 27. Sosiaalivakuutusmaksut ja eläkeindeksit

	2013	2014	2015	2016	2017**	2018**
Sosiaalivakuutusmaksut ¹⁾						
Työnantajat						
Sairausvakuutus	2,04	2,14	2,08	2,12	1,06	1,13
Työttömyysvakuutus	2,32	2,20	2,33	2,85	2,40	2,00
Työeläkevakuutus (TyEL)	17,35	17,75	18,00	18,00	17,95	17,75
Kuntien eläkevakuutus	24,00	23,79	23,65	23,21	21,95	21,75
Työntekijät						
Sairausvakuutus	2,04	2,16	2,10	2,12	1,60	1,72
Työttömyysvakuutus	0,60	0,50	0,65	1,15	1,60	2,00
Työeläkevakuutus	5,45	5,85	6,00	6,00	6,45	6,65
Eläkeläiset						
Sairausvakuutus	1,47	1,49	1,49	1,47	1,45	1,52
Eläkeindeksit						
Työeläkeindeksi	2475	2509	2519	2519	2533	2555
Kansaneläkeindeksi	1609	1630	1637	1631	1617	1617

¹⁾ Vuosikeskiarvoina. Työnantajien maksut sekä vakuutettujen työttömyys- ja työeläkemaksut prosentteina palkoista.

Luvut ovat painotettuja keskiarvoja.

2.5 Julkisen talouden kestävyys pitkällä aikavälillä

Vaikka julkisen talouden velan kasvun suhteessa BKT:hen ennakoidaan pysähtyvän vuosikymmenen loppuun mennessä, julkisen talouden rahoitusaseman ei ennakoita tasapainottuvan. Pysyvän lisähaasteen julkisen talouden tasapainottamiselle aiheuttaa väestön ikääntyminen, mikä johtaa eläke-, terveydenhuollon ja pitkäaikaishoivan menojen kasvuun. Tuottavuuden kasvun hidastuminen ja työpanoksen kasvun pysähtyminen puolestaan rajoittavat talouskasvua ja sitä kautta verotulojen kasvua.

Vanhushuoltosuhte eli ikääntyneiden (yli 65-vuotiaiden) suhde työikäiseen väestöön (15–64-vuotiaisiin) havainnollistaa väestön ikärakenteen muutoksen mukanaan tuomaa haastetta julkiselle taloudelle. Tilastokeskuksen vuoden 2015 väestöennusteen mukaan ikääntyneitä on kuluvana vuonna 33 jokaista 100 työikäistä kohden. Jo vuoteen 2030 mennessä ikääntyneiden määrän ennakoidaan kasvavan 43 ja vuoteen 2060 mennessä 51 ikääntyneeseen jokaista 100 työikäistä kohden.

Julkisen talouden tulojen ja menojen erotusta pitkällä aikavälillä mitataan kestävyysvajeella. Kestävyysvaje kertoo, kuinka paljon julkista taloutta olisi vahvistettava keskipitkällä aikavälillä, jotta julkisen talouden velka ei lähtisi pitkällä aikavälillä kasvamaan hallitsemattomasti, kun otetaan huomioon ikäsidonnaisten menojen kehitys. Toisin sanottuna kestävyysvaje on laskelman lähtövuoden (tällä hetkellä vuosi 2020) julkisen talouden alijäämän ja julkisen talouden kestävyuden turvaavan ylijäämän erotus.

Kestävyuden turvaava ylijäämä tarkoittaa sitä, että julkisyhteisöjen rahoitusjäämän tulisi olla noin kaksi prosenttia ylijäämäinen suhteessa BKT:hen ensi vuosikymmenen alussa, jotta julkinen talous selviäisi ikääntymisen aiheuttamista menopaineista tulevina vuosikymmeninä ilman lisätoimia. Kahden prosentin ylijäämän sijaan julkisen talouden ennakoidaan olevan runsaan prosentin alijäämäinen v. 2020.

Valtiovarainministeriön kansantalousosaston arvio julkisen talouden pitkän aikavälin kestävydestä tehdään EU:n yhteisesti sovittujen menetelmien ja laskentaperiaatteiden mukaisesti. Ikäsidonnaisten menojen arvioinnissa käytetään sosiaali- ja terveysministeriössä kehitettyä sosiaalimenojen analyysimallia (SOME-malli). Ikäsidonnaisten menojen arvioidaan kasvavan nykytasosta 1,6 % suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 ja 1,8 % vuoteen 2060 mennessä.

Laskelman pitkän aikavälin taustaoletukset (mm. työllisyys, tuottavuus, korko ja inflaatio) perustuvat EU:n talouspoliittisen komitean ikääntymistyöryhmän vuoden 2015 ikääntymisraportin oletuksiin¹. Ikääntymisraportin oletuksista poiketaan kahdessa kohdassa: väestökehityksen arvioinnissa, jossa käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2015 väestöennustetta sekä vuosien 2016–2020 talouskehityksen arvioinnissa, joka perustuu tässä julkaisussa esiteltävään valtiovarainministeriön kansantalousosaston suhdanne-ennusteeseen ja keskipitkän aikavälin kehitysarvioon. Laskelman oletusten perusteella BKT:n kasvu on keskimäärin 1,5 % vuosina 2020–2060.

Kestävyysvajeen arvioidaan olevan runsaat kolme prosenttia suhteessa BKT:hen vuoden 2020 tasolla. Viime kevään arvioon verrattuna arvio on pysynyt ennallaan. Sekä kevään arviossa että käsillä olevassa kestävyysvaje-arviossa on huomioitu vuoden 2017 alusta voimaan astuvan eläkeuudistuksen kestävyysvajetta pienentävä vaikutus, joka on suuruudel-

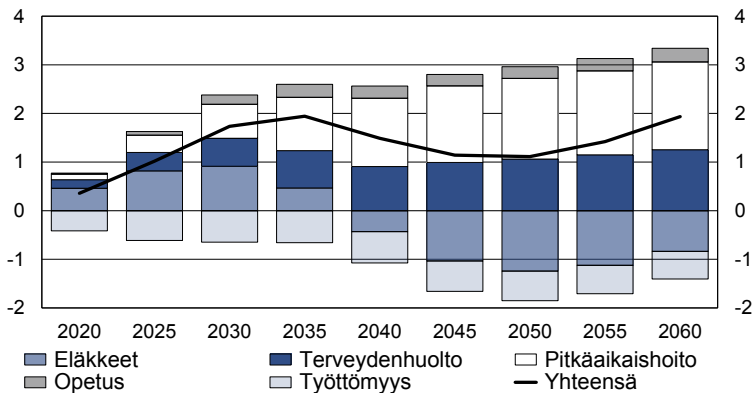
¹ The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, European Economy 8/2014.

taan noin prosenttiyksikön. Uudistuksen arvioidaan sekä nostavan työllisyysastetta että pienentävän eläkemenoja. Laskelmassa ei ole huomioitu julkisen talouden kohentamiseksi hallitusohjelmassa linjattuja pitkän aikavälin toimia, kuten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen uudistusta.

Kestävyysslaskelma on luonteeltaan painelaskelma, jossa projisoidaan nykyisen lainsäädännön ja käytäntöjen mukaista kehitystä tulevaisuuteen väestöennusteen, ikäryhmäkohtaisten meno-osuuksien ja talouskehityksen pitkän aikavälin arvioiden avulla. Mitä pidemmälle ajassa mennään, sitä suuremmaksi laskelmaan liittyvä epävarmuus kasvaa, minkä vuoksi laskelma on herkkä käytetyille oletuksille. Kestävyyssvajelaskelmat ovat tästä huolimatta hyödyllisiä, sillä ne tarjoavat johdonmukaisen tavan analysoida julkisen talouden tulevia haasteita ja ratkaisuja niiden voittamiseksi.

Ikäsidonnaisten menojen muutos

vuodesta 2015, suhteessa BKT:een, %

Kuvio on laadittu STM:n kehittämällä SOME-mallilla

Lähde: VM

Liitetaulukot

1. Ennusteiden tarkentuminen
2. Vuosien 2011-2015 budjettiprosessissa käytettyjä ennusteita ja toteutumia
3. Kysynnän ja tarjonnan tase
4. Kansantalouden rahoitustasapaino

Taulukko 1. Ennusteiden tarkentuminen¹⁾

	2015				2016**				2017**				2018**			
	tk4	tk1	tk2	tk3	tk4	tk1	tk2	tk3	tk4	tk1	tk2	tk3	tk4	tk1	tk2	tk3
BKT markkinahintaan, määrän muutos, %	0,2	0,5	0,7	0,2	1,2	0,9	1,4	1,1	1,2	1,2	1,0	0,9	-	1,2	1,3	1,1
Kulutus, määrän muutos, %	1,0	0,7	0,7	1,1	0,6	0,7	1,0	0,8	0,6	0,6	0,2	0,1	-	0,6	0,4	0,4
Vienti, määrän muutos, %	-1,1	0,6	0,6	-0,2	1,8	1,3	0,8	1,0	2,9	2,9	2,9	3,0	-	3,6	3,8	3,8
Työttömyysaste, %	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,3	9,2	9,0	9,0	9,0	9,1	8,8	-	8,7	8,7	8,5
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	0,9	0,3	0,5	0,4	1,4	1,3	1,2	1,1	-	1,5	1,3	1,3
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-3,1	-3,1	-3,1	-3,0	-2,9	-2,9	-2,9	-2,8	-2,7	-2,6	-2,7	-2,8	-	-2,2	-2,3	-2,3
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-3,3	-2,7	-2,7	-2,8	-2,9	-2,5	-2,4	-2,4	-2,6	-2,1	-2,4	-2,6	-	-1,8	-2,0	-2,0
Valtionvelka, suhteessa BKT:een, %	48,5	48,2	48,1	47,7	49,9	50,0	49,8	49,7	51,3	51,6	51,5	51,2	-	52,4	52,4	52,1

¹⁾ Taloudellinen katsaus / julkaisuajankohdat: 18.12.2015 (tk4), 14.4.2016 (tk1), 22.6.2016 (tk2) sekä 15.9.2016 (tk3)

Lähde: Tilastokeskus, VM

Taulukko 2. Vuosien 2011-2015 budjettiprosessissa käytettyjä ennusteita ja toteutumia

	Vuosien 2011-2015		Keskimääräiset ennustevirheet	
	Ennusteiden keskiarvo, %	Toteutumien keskiarvo, %	Ennusteen ali- tai yliarviointi ¹ %-yks.	Ennustevirheen suuruus ² %-yks.
BKT (määrä)	1,7	0,1	1,6	1,8
BKT (arvo)	3,9	2,4	1,5	2,0
Yksityinen kulutus (arvo)	3,6	3,0	0,6	1,2
Vaihtotase, % BKT:sta	0,1	-1,0	1,1	1,7
Inflaatio	2,4	1,7	0,7	1,1
Palkkasumma	3,0	1,9	1,1	1,3
Työttömyysaste	8,2	8,4	-0,2	0,6
Valtionvelka, % BKT:sta	46,7	44,9	1,8	1,8
Valtion nettoluotonanto, % BKT:sta	-3,2	-3,5	0,3	0,8
Julkisen talouden nettoluotonanto, % BKT:sta	-1,6	-2,3	0,7	1,1

Ennusteiden vertailu tehdään kansantalouden tilipidon ennakkotietoon heinäkuussa (tai maaliskuussa).

Viiden viimeisen vuoden keskiarvot on laskettu keväällä ja syksyllä tehdyistä budjettivuotta koskevista ennusteista.

¹ Ali- tai yliarviointin indikaattori on keskimääräinen ennustevirhe.

² Virheiden itseisarvojen keskiarvo kertoo ennustevirheiden keskimääräisestä suuruudesta, virheen suunnasta riippumatta.

Taulukko 3. Kysynnän ja tarjonnan tase, miljoonaa euroa

	Käypiin hintoihin					
	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Bruttokansantuote markkinahintaan	203 338	205 364	209 149	213 167	217 601	223 454
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	80 724	79 306	77 548	77 554	80 817	84 914
Kokonaistarjonta	284 062	284 670	286 697	290 721	298 418	308 367
Tavaroiden ja palvelujen vienti	78 924	77 380	76 579	75 796	79 051	83 173
Kulutus	161 588	164 333	166 733	169 165	170 831	173 837
yksityinen	111 277	113 622	115 711	117 578	119 651	121 926
julkinen	50 311	50 711	51 022	51 588	51 180	51 912
Investoinnit	43 083	42 247	42 718	45 294	47 842	50 403
yksityiset	34 643	33 655	34 562	36 672	39 008	41 469
julkiset	8 440	8 592	8 156	8 622	8 834	8 934
Kysyntäerät yhteensä	284 062	284 764	287 531	291 555	299 252	309 201
	Viitevuoden 2010 hintoihin; ei summautuvia					
	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Bruttokansantuote markkinahintaan	187 738	186 409	186 801	188 779	190 416	192 553
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	75 779	75 655	77 095	78 636	80 916	83 855
Kokonaistarjonta	263 517	262 064	263 896	267 415	271 332	276 408
Tavaroiden ja palvelujen vienti	75 554	74 275	74 157	74 892	77 124	80 062
Kulutus	147 723	148 135	149 796	151 049	151 168	151 827
yksityinen	102 348	102 978	104 474	105 761	106 479	107 140
julkinen	45 364	45 153	45 324	45 296	44 713	44 714
Investoinnit	39 718	38 714	38 983	40 644	41 982	43 214
yksityiset	31 985	30 912	31 588	32 934	34 225	35 516
julkiset	7 728	7 794	7 393	7 708	7 756	7 697
Kysyntäerät yhteensä	263 383	261 865	264 385	267 901	271 719	276 655

Taulukko 4. Kansantalouden rahoitustasapaino

	2011	2012	2013	2014	2015
	suhteessa BKT:een, %				
Bruttoinvestoinnit	22,2	22,3	21,2	20,6	20,4
kotitaloudet ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	6,6	6,5	6,2	5,9	5,6
yritykset ja rahoituslaitokset	11,9	11,8	10,8	10,5	10,9
julkisyhteisöt	3,8	4,0	4,2	4,2	3,9
Bruttosäästäminen¹	22,1	20,7	19,7	19,7	20,0
kotitaloudet ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	4,7	4,5	5,0	4,2	3,8
yritykset ja rahoituslaitokset	14,7	14,3	13,2	14,5	15,0
julkisyhteisöt	2,8	1,9	1,5	1,0	1,1
Rahoitusylijäämä	-1,3	-1,8	-1,7	-1,2	-1,1
kotitaloudet ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	-2,1	-2,3	-1,5	-1,9	-2,0
yritykset ja rahoituslaitokset	1,8	2,6	2,3	3,7	3,5
julkisyhteisöt	-1,0	-2,1	-2,6	-3,1	-2,7
Tilastollinen ero	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,4

¹ Ml. pääomansiirrot, netto

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 160 01
Telefaksi 09 160 33123
www.vm.fi

ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-952-251-793-7 (pdf)

Syyskuu 2016